

Č A S O P I S
MAČICY SERBSKEJE
1875.

Redaktor:
M i c h a l H ó r n i k.

Lětnik XXVIII.

B u d y š i n.
Z nakladom Mačicy Serbskeje.

Spisowarjo hornjołužiskich ewangelskich Serbow, wot 1597 hač 1800.

Zestajał *K. A. Jenč.*

Do literarneje historije njeslušēja jenož napisma knihow a rukopisow, kiž buchu spisane, ale tež mjena a data ze žiwjenja jich spisowarjow. W tajkim nastupanju je hižom česěny sobustaw našeje Mačicy, k. faraf Dučman [prjedy kapłan] w Radworju literarnu historiju našich katholicich Serbow z khwalobnej prócu wobšěrnje zestajał a z džěla w našim časopisu *), z džěla we wosebitych serbskich knižkach **) wozjewił. Na rune wašnje sym ja, hač runje wulkoty materiala dla, trochu krótšo pismowstwo ewangelskich Serbow wobdžělać spytał a sym na to nimale 30lětnu prócu nałožił. Štož sym w tutym nastupanju nazhonił a nahromadžił, sym z džěla hižom we wšelakich nastawkach wozjewił ***), z džěla pak mam to wšitko hišće mjenje abo bóle zrjadowane pola mje w rukopisach ležo. Z poslenšich chcu tón króc wosebje mjena a žiwjenjabehi serbskich hornjołužiskich ewangelskich spisaćelow wučahnyć, dokelž sym tajke w mojich prjedynaspomnjenych nastawkach pak jenož cyle z krótka podał, pak cyle zamjelčał. Myslu sebi, zo z tym někotremužkuli našich čitarjow a přepytowarjow serbskich literarnych stawiznow dobru službu wopokazam. Husto so mjenujcy stanje, zo chceš při spisanju teho abo tamneho nastawka wo Serbach, wo serbskich knihach a t. d. wjedzeć, što je tón abo

*) Přirunaj: Časopis 1867, 2. zešiwk; 1873, 2. zešiwk; 1874, 1. zešiwk.

**) Pismowstwo katholicich Serbow. Zestajał H. Dučman. W Budyšinje 1869.

***) *Rotffl Pschehlad fromadneho Pismowstwa ewangelskich Serbow.* (W mačićnych knižkach: *Serbste horne Lužija wot Jafuba a Kucjanfa 1848.*) — Přirunaj tež moje wšelake nastawki w časopisu pod napismom: přehlad serbskeho pismowstwa.

tamny stary Serb, na kotrehož chceš při tej składnosći spomnić, był, hdy je był žiwy a t. d. Ale hdže jeho a jeho žiwjenjaběh pytać a što ma hnydom wšě stare lužiske časopisy, nekrologi a t. d. k rucy, zo by z nich zhonić móhł, štož chce runje wjedźec? To wšo bě mi přičina, tudy přeni króc mjena a žiwjenjaběhi serbskich ewangelskich spisowarjow hromaduzestajec. Podam tu najprjedy spisowarjow 16., 17. a 18. lětstotetka po alfabeće a přispomnju při tym tež z krótka, što su wudali a žórła, z kotrychž sym jich žiwjenjaběh nawjedził a z kotrychž móže kóždy, kiž chce dališe wo nich nawjedzić, to tež snadno zhonić. Předspomnić mam tu hišće, zo sym so při spisanju tuteho mojeho nastawka jenož na tych spisowarjow wobmjezował, kiž su wosebite serbske knihi spisali, abo tola jako sobudžělačerjo při jich wudaću sobuskutkowali. Kotřiž su jenož w němskej, abo w jenej druhej ryći pisali a wšelake nastawki do lužiskich časopisow podawali a t. d., na tych tón króc nje-sym spomnił, ale zawostaju to hišće dališemu přepytowanju. Teho runja njepytaj w scěhowacym nastawku mjena tych mužow, kiž su wosebite khěrlušy za ewangelske serbske spěwařske knihi pěsnili, abo přeložowali, jelizo njejsu hnydom tež sobu wudawarjo cylych spěwařskich byli. By njenuzne byle, tute mjena jednotlivych pěsnjerjow tudy sobu wotčišec dać, dokelž móžeš je na kóncu kóždych nowišich serbskich spěwařskich hromaduzestajane namakać.

Dospołny njebudže tež tutón zapis serbskich ewangelskich spisowarjow 16., 17. a 18. lětstotetka, dokelž je w tutym času wjele knihow wudatych, kotrychž přeložerjo a spisowarjo so ani sami pod titulom swojich knihow mjenowali njejsu, ani nam z hewajšich žórłow znaći njejsu. Pola wjele knihow z 18. lětstotetka hodži so jenož z wěstych sadow, abo pismikow na titulnym łopjenje, abo w texće nutřkach zhudać, što je te same napisal. Wjele spisarjow měješe tehdom to wašnje, swoje mjeno přez wuzběhnjenje wěstych pismikow w knihownych napismach, abo w napismje předsłowa, abo hewak něhdže w knihach nutřkach woznamjenić. Tak zapleće Jan Pjech, diakon w Budyšinje, swoje mjeno druhy do słowow: „so Jezusej **Prócuje Džakowny Być**“, Jan Gottfried Kühn, diakonus w

Klukšu, do němskich słowow: „dJe Gauß unbekannten und Doch bekannt“, abo do serbskich: „Jezusoweho Gmejnstwa so Khwali w hnaDnym Kralestwi“, a Matej Šolta, diakonus (cappellanus) w Ketlicach, je druhdy w svojich knihach k poznamjenjenju, zo bě wón jich spisař, słowa trjebał: „Mój Sbóžniko Činjenje Krónuj“, abo tež sadu: „Mój Sbóžniko Daj K wužiwanju Lubosć!“ Teho runja so Jan Łahoda, wučer w Klukšu, ženje njeje w svojich knihach mjenował, ale dyrbi so to, zo su wot njeho wudate, z teho zhudać, zo na titulach steji: „do serbskeJe ryče přeŁožene“. A zo su jene w léce 1771 pod napismom: „Thomaša Wilkokskeho mjedowe krepki“ do serbskeje ryče přeložene knižki wot Handrija Gědana, wučerja w Barće wudate, wěmy jenož z teho, zo staj na poslenjej stronje cyłych knižkow w poslenich słowach: kotřiž će lubujA z Grunta wutroby“ pismikaj A a G přez čiść wuzběhnjenaj. Čim zbožowniši pak smy byli při wuslědženju teho wšeho, štož hač dotal podachmy, čím bóle dyrbimy wobžarować, zo so nam tajke wuslědženje tola hišće pola někotrych druhich runych poznamkow něhdušich serbskich spisowarjow poradziło njeje. Tež je wjele serbskich knihow 18. lětstotetka cyle bjez pomjenowanja a poznamjenjenja jich autorow wušło, tak zo móžemy nimale z wěstosću prajić, zo je w zańdženych třoch lětstotetkach hišće wjele wjacj serbskich ewangelskich spisowarjow na polu serbskeho pismowstwa džělawych było, dyžli smy jich w scěhowacym pomjenować móhli.

Ast, Jan, † 3. meje 1733 jako serbski farař při michałskej cyrkwi w Budyšinje. Rodzeny 1. junija 1655 w Wojerecach, 1686 farař w Huscy a 1690 do Budyšina powołany. Bě jedyn wot tych štyrjoch, kiž su w léce 1710 přenje serbske ev. spěwaŕske zestajeli a wudali. Přirunaj: Dietmann, Priesterschaft in dem Marggrathum Oberlausitz, 1777. S. 90. — Mitschke, Geschichte der Kirchengemeinde zu Sct. Michael in Budissin, 1819. S. 39.

Běhmar, Jan, † 10. meje 1742 jako farař w Budystecach. Narodzi so 12. januara 1671 w Rodecach pola Bukec, hdžež bě jeho nan Khryša B. wobsedzeř wiecežneho kubła. Wot swojeho kmótra, duch. Küffnera w Bukecach zahe rozwučeny, študowaše wón pozdžišo w Budyšinje a w Lipsku a bu 1700 pomocny

prědať pola Michała Frencela w Budystecach, 1706 pak farať tam. Dla wšelakich modleřskich knihow, kotrež je Serbam napisal, mjenuje jeho duchowny Möhn w swojim ryceřskim khěr-lušu: „fromneho Josiasa, kiž ludu modleřske wohtarje twari“. Wón bě přeni, kiž je po Michałe Frencle wjacj serbskich knihow za lud wudał. Jeho serbske knihi su: tón nutrny modleř 1715 a 1731, wěrneho křescijana raniše a wječorne modlitwy 1732, to nutrne džěco Bože 1733, serbske spěwařske po nowym rjedže a z nowej předryču 1741. Tež je wón jedyn wot tych štyrjoch, kiž su 1728 přenju serbsku bibliju wudali a swjate pismo tak klassiscy do serbskeje ryče přeložili. Po sebi zawostaji wón w rukopisu přeložk Werneroweho njobjeskeho puca, kotryž je jeho syn Jan Gotttrau B. 1777 wudał. Přirunaj: Otto, Oberlaus. Schriftstellerlexicon I. 118. III. 626.

Běhmař, Jan Gotthelf, † 29. hapryla 1747 jako diakonus při pětrowej cyrkwi w Budyšinje. Bě syn hornišeho Běhmařa, narodži so 11. měřca 1704 w Budystecach, študowaše w Budyšinje, w Jenje a w Lipsku, bu 1734 farať w Rychwałdze, 1738 w Wujezdze pola Tuchorja a 1745 diakonus w Budyšinje. Tutón naš Běhmař je sebi wosebity džak serbskeho luda zaslužil dla zhromadžowanja serbskich khěrlušow a dla rozmnoženja a powjetšenja serbskich spěwařskich, wot kotrychž wón hižom 1732 jako kandidat dalewjedženje z 61 nowymi serbskimi khěrlušemi wuda. Pod mjenom „duchomny wopor“ da wón dale w lětach 1733 a 1740 cyle serbske spěwařske po nowym rjedže w dwěmaj džělomaj a jara přisporjene z nowa wotěišćeć. Přeni džěl tuteho duchowneho wopora bu 1734 druhi króc wudaty. Wo serbske šule dobu sebi Běhmař wosebje přez to wulku zaslužbu, zo w léće 1741 małe rozwučenje wo najnuznišich wučbach křescijanskeje wěry wuda pod napismom: „wučba wot spočatka teho křescijanstwa“. Tute małe knižki su so drje džesac króc (posleni raz 1860) z nowa wudałe a běchu w prjedawšich časach we wjele serbskich šulach trjebane. Hač je serbski a němski wudawk Porstoweho katechisma wot lěta 1738 wot njeho, kaž to Otto, Schriftstellerlexicon I. 628. wobswědči, njeje cyle wěste. Přirunaj: Otto, Schriftst. I. 118. a Dietmann, Priesterſchaft. 87.

Běhmar, Jan Gotttrau, † 11. junija 1779 jako faraŕ w Budystecach. Bě tež syn prjedy naspomnjeneho Jana Běhmarja, fararja w Budystecach, a narodži so tam 29. awgusta 1710. Študowaše w Budyšinje a w Lipsku, najprjedy na prawa a potom na duchownstwo. 1740 bu pomocny předaŕ pola swojeho nana a 1742 po jeho smjerći faraŕ. Wón bě jedyn wot tych štyrjoch, kiž su 1751 Lutherowu domjacu postillu jara derje do serbskeje ryče přeložili. Tehorunja je wón 1763 jenu modlitwu na swjedžen měra a snadno hišće wjacj tajkich skladnostnych modlitwow přeložil a w léce 1777 (nic drje, kaž Otto I. 118, piše 1743) přěni džěl Werneroweho njebieskeho puca, wot jeho nana zawostajeny, do čišća wobstarał. Přirunaj: Laus. Magazin 1779. 189. — Otto, *Schriftstellerlexicon* I. 121.

Běhmar, Ernst Immanuel, † 13. septembra 1812 jako faraŕ w Klětnom. Jeho nan bě Jan Gotthold Běhmar, tehdom faraŕ w Khołmje pola Nizkeje, pozdžišo pak serbski faraŕ a hišće pozdžišo archidiakonus w Budyšinje. Naš Běhmar narodži so w Khołmje 3. februara 1739, študowaše w Budyšinje a w Lipsku, bu 1760 diakonus w Njeswacidle a 1764 faraŕ w Klětnom. Wot njeho mamy dwoje originalne serbske knižki, přeńše maja napismo: „wučba křesćijanskeje wěry 1782“ a druhe podawaja krótke rozwučenje za tych, kiž w swojich młodych lětach swjate wotkazanje wužiwać chcedza. Posleńše su 1791 wudate. Najskerje je wot tuteho Běhmarja tež kwasny spěw z lěta 1796, w Zhorjelcu čišćany, kiž tych Serbow khwalbu při ženjenju knjeza Lehmana nad Horšowje wobspěwa a na titulnym łopjenje jako spisarja jeneho Běhmarja mjenuje. Přirunaj: Entwurf einer oberlauf. wend. Kirchengistorie. 200. Otto, *Schriftstellerlexicon* I. 117.

Běrling, Kašpor Zacharias, † 12. meje 1695 jako faraŕ w Poršicach a najstarši mjez tehdomnišimi serbskimi duchownymi. Jeho nan bě Daniel Běrling, prjedy diakonus w Wojerecach, pozdžišo faraŕ w Hućinje. Narodži so 1619 w Wojerecach, bu 1645 faraŕ w Kóžlach, 1649 tehorunja w Malešecach a 1653 w Poršicach. Wuda w léce 1689: „Didascalia seu orthographia Vandalica, d. i. Wendische Schreib- und Lesefehre“ a nawučí z tym, serbsku ryč z němskimi pismikami pisac na město, zo bě so

hač dotal bóle po českim pisało. Wšelake rukopisne přeložki bibliskich knihow, kotrež bě Běrling k čišćej přihotował a na kotrež Knauth spomina, su so zhubile. Přirunaj: Otto, *Schriftstellerlexicon* I. 97. a Knauth, *Kirchengeschichte* 291.

Bjenada, Jan, † 19. hapryla 1800 jako farař w Klukšu. Narodži so 2. junija 1715 w Budyšinje, hdžež bě jeho nan Jurij B. měšćan a zahrodu-wobsedzeř, študowaše w Budyšinje, w Lipsku a w Halli a bu 1741 jako farař do Wujezda při Šprewi, 1744 do Minakala a 1770 do Klukša powołany. W Minakale bě wón podpjerař tehdom mlodeje bratrowskeje gmejny w Małym Wjelkowje a je tam hač do léta 1762 jejne džěci křćil a tež wěrował. Dokelž so wón k bratrowskej gmejnje džeržeše, dha je někotre wot hrabje Zinzendorfa 1756 w Berthelsdorfje džeržane ryče Serbam přeložil, kiž buchu 1766 w Barlinje čišćane. Přirunaj: Otto I. 85 a 619. — *Mitsche*, *Michaelisgemeinde* 67. — *Die hundertjährige Jubelfeier der Brüdergemeinde zu Kleinwelle*. 1858. 19.

Brahc, Karl Bohuěr, † 26. oktobra 1807 jako farař w Dubcu. Narodži so 29. julija 1760 w Ketlicach, hdžež bě jeho nan tehdom farař, študowaše w Zhorjelcu a w Lipsku a bu tam sobuwobnowjeř a 1780 starši serbskeho předařskeho towařstwa. Jako tajki napisa wón při woteńdženju dweju sobustawow towařstwa (Klina a Liški) serbski nastawk pod napisom: „tón sprawny předař“, kiž bu 1780 wot serbskeho towařstwa w Lipsku do čišća daty. W léce 1782 bu Brahc farař w Kotecach a 1788 w Dubcu. Přirunaj: Otto I. 141. — *Sauf. Monatschrift* 1807. 708. — *Kirchengalerie der Oberlausitz*. 291.

Broda, Michał Bjedrich, † 8. hapryla 1774 jako farař při michałskej cyrkwi w Budyšinje. Narodži so 25. měřca 1711 pod hrodom w Budyšinje, hdžež bě jeho nan Jan B. serbski džěćiwučer, študowaše w Budyšinje a w Lipsku, bu 1741 diakonus a 1755 farař při serbskej cyrkwi w Budyšinje a woženi so štyri króc. Jako diakonus w Budyšinje wuda wón wot swojeho prjedownika Pjeha spisanu serbsku knižku: „krótke wustajenje teje zbožnosće“ 1748 w Lubiju z nowa a přispori tu samu z nowej předryču ze swojeho pjera. Přirunaj: *Mitsche* 44. Otto I. 629.

Clemens, Jan Bohumił, † 4. měrca 1788 jako biskop a předař bratrowskeje cyrkwy na wotpočinku w Gnadenbergu. Narodzi so 7. oktobra 1722 w Barlinje, hdžež bě jeho nan Křesćijan C. měšćanski lieutenant a wyšši mištr pjekarjow. Wón študowaše w Barlinje a w Halli, nawukny potom z lubosée k čěskim bratram w Nizkej čěscy a pozdžišo tež serbscy. Bě potom dołho předař w Małym Wjelkowje a naposledku biskop bratrowskeje cyrkwy a předař w Gnadenfreyu. Wón je někotre ryče hrabje Zinzendorfa do serbskeje ryče přeložił. Najskerje je to džěl tych samych, kotrež je pozdžišo (1766) minakałski farař Bjenada wudał. Přirunaj Bjenadowy artikul a Otto I. 205.

Čuderly, Tobias, † 28. junija 1703 jako farař w Łazu. Bě so 1645 w Wojerecach narodził, bu 1673 farař w Gersdorfje (Gěršecach?) pola Kamjenca a 1675 farař w Łazu. — Wón bě jedyn wot tych pjeć mužow, kiž na přikaznju lužiskich krajnych stawow 1693 Lutherowy mały katechismus, 1695 scěnske knihi a 1696 agendu do serbskeje ryče přeložichu a wudachu. Přirunaj: Rnauth 276. Otto I. 429 a 592.

Delank, Jakub, † po léce 1836 jako farař w Hbjelsku. Narodzi so meje 1766 wot burskeju staršeju w Myšecach pola Hodzija, študowaše w Budyšinje a w Wittenbergu a bu 1798 farař w Hbjelsku. Wot njeho je pječa znaty spěw: „što to rěka? w runej měri, jedyn wóz po druhim čěri, do Njeradec do dwora a t. d.“, kotryž je wón jako kandidat 1795 swojemu přećelej fararjej Purši w Božejmysli w Delnych Łužicach čišćeć dał.

Dumiš, Jurij, † febr. 1753 jako farař w Łutach pola Złeho Komorowa. Narodzi so 18. februara 1679 w Wjelkowach pola Hodzija, hdžež bě jeho nan Jurij D. herbski a wicežny rychtař. Študowaše w Biskopicach, w Mišnju a w Wittenbergu, bu 1726 farař w Wulkim Ranju w delnych Łužicach, 1734 archidiakonus w Złym Komorowje a 1741 farař we Łutach. Na přikaznju lužiskich krajnych stawow, kiž jemu za to 30 tl. myta dachu, přeloži wón 1715 Lutherowy mały katechismus, wułożeny wot M. Grünwalda [nowy wudawk 1728] a 1718 Langhansowu džěćacu postillu do serbskeje ryče. Tehorunja přeloži a wuda wón 1719 w zjenoćenstwje z duchownym Křesćijanom Leonhardom w Małym Budyšinku na přikaznju wyššeho konsistorstwa w

Drežďzanach přisłowa, předarja a wyšši khěrluš Salamonowy, Jezus Siracha a někotre druhe apokryfiske kruchi. Přirunaj: Otto I. 272 a 654. Knauth, 398 411. 424. Dietmann, Meißn. Priesterchaft I. 619 a 1490.

Faber, Khryša Bjedrich, † 9. hapryla 1748 jako farař w Klukšu. Narodzi so 19. novembra 1682 w Wysokim Bukowje pola Wojerec, hdžež bě jeho nan Jan Kašpor F. (pozdžišo w Klukšu) tehdom farař. Pozdžišo študowaše wón w Budyšinje a w Lipsku, bu 1710 přeni diakonus w Klukšu a po smjerći swojeho nana 1731 farař tam. Wón je w swojim času so swěru za Serbstwo starał a přenju serbsku knihownju založil a nahromadził, kotraž so nětko při radžinej knihowni w Budyšinje namaka. Tež je wón sam wjele w serbskej ryči pisal. Jeho serbske knihi su scěhowace: 1719 cyrkwine modlitwy, kiž so w Klukšu spěwaju, 1725 krasna wobrada Božeho džěsća, 1733 mała biblija, to su bibliske historije (nowy wudawk 1790), 1736 krátke rozwučenje k zbóžnosći a 1745 to swjate čerpjenje J. Khrysta z teho scenika Lukaša. Přirunaj: Otto I. 296. Acta hist. eccl. Winar. X, 530—542.

Faber, Jan Kašpor, Mag., † 9. hapryla 1744 jako wyšši farař w Złym Komorowje, bratr prjedawšeho Fabera. Narodzi so 16. februara 1686 w Wysokim Bukowje, študowaše w Budyšinje a w Wittenbergu, bu 1713 farař w Delnym Wujezdze a 1734 wyšši farař w Złym Komorowje. Wón podpjeraše swojeho bratra při wudaću bibliskich historijow a napisa 1733 k tutym knižkam serbsku předryč, w kotraž wón bójske semprińdženje swjateho pisma a křescijanskeje wěry rozestaja. Přirunaj: Otto I, 298 a 99, hdžež pak je lěto jeho smjerće wopak stajene. Přirunaj tež: Büttner, Chronik von Senftenberg. 29. 30.

Fabricius, Khryša Gabriel, † 12. junija 1757 jako farař w Dubcu. Jeho nan Marcin F. bě farař w Trěšojcach (Schacksdorf) w delnej Łužicy a wón narodzi so tam 18. meje 1684, študowaše w Gubinje, Lubanju a w Wittenbergu, bu 1705 diakonus w Trěbulach a 1711 farař w Mulkojcach a Wusokej w Delnej Łužicy. Wot tam bu wón 1740 za fararja do Dubca powołany, nawukny tudy hornjołužisku ryč a swjećeše jow 28 měrcu 1755 swój poštaletny měšniski jubilej. Hižom w

Delnych Łužicach bě wón literariscy wustupił a w tamnišej ryči w lětomaj 1711 a 18 jedyn delnjołužisko-serbski katechismus wudał. Jako bě wón tež hornjo-serbsku ryč nawuknył, wuda w tutej ryči w lěće 1743 džěćace modlitwy, kiž buchu 1756 třeci króc čišćane. Přirunaj: Otto I. 300.

Frencel, Michał, † 25. junija 1706 jako farań a Serbow wěry přisporjer w Budystecach. Bě so 2. februara 1628 w Běčicach narodził wot burskeju staršeju, študowaše w Mišnju a w Lipsku, bu 1651 farań w Kózlach a 1662 w Budystecach, hdžež je z wulkim žohnowanjom hač do swojeje zbrožneje smjerće za swój serbski lud a za jeho pismowstwo skutkował. Dokelž smy jemu a jeho zaslužbam wo serbske pismowstwo hižom dlěši nastawk w tutym časopisu poswječili, dha prosymy tudy dla wot njeho wudatych serbskich knihow přirunač zešiwk II. Časopisa 1871.

Frencel, Abraham, Mag., † 15. hapryla 1740 jako farań w Šunawje pola Bjarnaćic a jako najstarši duchowny w cyłej Łužicy. Wón bě syn prjedy spomnjeneho Michała F. a narodži so na farje w Kózlach pola Nizkeje 19. novembra 1656, běše potom w svojich młodych lětach w Budystecach žiwy, študowaše w Budyšinje a poda so w lěće 1679 na universitu w Wittenbergu, hdžež bu 1681 Magister. W lěće 1684 bu na serbsku faru do Huski powołany, přeměni pak tu samu hižom 1686 z němskej w Šunawje pola Bjarnaćic, hdžež w 84. lěće swojeho žiwjenja wumrje a jako bě dlěje, hač 50 lět w duchownskim zastojnstwje stał. Wón bě nan wot 19 džěći a džěd wot 20 wnukow a běše w Šunawje z wuwzaćom jeneho jeničkeho wšěch hospodarjow pohrjebał, kotrychž bě tam při svojim přičehnjenju namakał. Kaž je znate, je wón wšón swobodny čas swojeho dolheho žiwjenja přepytowanju serbskeje a słowjanskich ryčow a lužiskich stawiznow poswjećił a je w tutym nastupanju krasne zběrki w rukopisach zawostajił, kiž so hišće džensniši džen z wulkeho džěla w knihownjach w Zhorjelcu a w Žitawje khowaju a kotrež je žitawski stawiznař Pešek w lužiskim magacinje 1839 na st. 163 a t. d. nadrobne wopisał. Bjez jeho wažnymi rukopisami je tež serbski słownik, nětko w Zhorjelcu. Druhe serbske rukopisy, na přikład přeložk cyłeje biblije a zapisy delnjołuži-

skich słowow su so zhubile. Čišćany mamy wot njeho přeni serbski słownik pod napismom „de originibus linguae sorabicae“, w lětach 1693—96 w Žitawje wudaty. Za serbsku ryč wažny je tež jeho traktat: „medicina linguae pro iis tantum modo, qui contra origines linguae sorabicae disputarunt“. Z jeho pjera je tež němska předryč k přenemu wudawkej serbskeho noweho testamenta wot jeho nana Michała F. přeloženeho, kotrehož přehlad a porjedženje je wón na město swojeho stareho nana wobstarał. Přirunaj: Otto I. 349. Jórdanowa Jutnička 1842. I. 27. Hoffmanni script. rer. Lus. I. lib. I. 138. II. 85—136, hdžež tež jeho spis „de diis Soraborum“ steji.

Frencel, Salomon Bohakwal, † 22. měrcu 1768 jako diakonus we Wojerecach. Wón bě wnuk prjedy spomnjeneho Michała F. w Budystecach a syn Michała Frencela, fararja w Čornym Kholmcu, kiž bu pozdžišo do Wojerec za diakona přesadzeny. 25. januara 1701 narodži so wón w Čornym Kholmcu, přińdže 1713 do Budyšina na wulku šulu a 1723 do Wittenberga na universitu. 1729 bu farar w Lejnje pola Wojerec a 1752 na město swojeho nana diakonus w Wojerecach. Jako wón hišće farar w Lejnje běše, je w léce 1738 krátke rozwučenje w prašenju a wotmolwjenju teje najwosebnišeje křescijanskeje wučby w serbskej ryči čišćeć dał a za wojerowsku krajinu wažnu knihu w němskej ryči: *Historischer Schauplatz oder Chronik und Beschreibung der Stadt und Herrschaft Hoyerswerda*. 1744. Přirunaj: Otto I. 362. — Laus. Mag. 1768. 366.

Gědan, Handrij, † 29. januara 1783 jako kantor a šulski wučer w Barće. Narodži so wot burskeju staršeju 13. hapryla 1728 w Cyžecach, přihotowaše so w Klukšu na tehdomnišim seminarje na wučerske zastojństwo a bu w léce 1753 wučer w Kholmje, 1762 w Dubcu a 1764 w Barće. Na nawabjenje a za pjenjezy tehdomnišeje komtessy z Gersdorf w Čichoncach, kiž so pozdžišo ze swobodnym knjezom z Hohenthal woženi, wuda wón w léce 1766 nabožne knižki: „wučba wot spočatka křescijanskeho žiwjenja“, kiž buchu 1770 druhi króc čišćane. Wot njeho su tež wudate 1770 rěki teho žiwjenja, 1771 Thomaša Wilkockskeho mjedowe krepki, 1777 krátke wopomnjenje teje zbóžnosće jeneho wěrjaceho, w kotrehož wutrobje Jezus bydli

a 1782 tón duchomny khěrluš: haj Jezus je trošt hrěšnika. A dokelž so w tych samych lětach hišće wjacy mjeńšich traktatow runeho nabožneho woprijěca w serbskej ryči čišćeše, dha drje so njemylimy, hdyž tež tych přeložk Gědanej připisamy. Přirunaj: Otto I. 401.

Hänig, Křescíjan Bohakhwal, † 2. februara 1831 jako faraŕ w Njeswaćidle. Wón so narodži 29. septembra 1762 w Ruhlandze, hdžež bě jeho nan Jan Jurij H. měšćan a rězniski mištr. W Kamjencu a w Lipsku bě na šulach a 1786 bu diakonus, 1795 pak faraŕ w Njeswaćidle. Hač runje bě rodženy Němc a njebě cyle derje serbscy nawuknył, prócowaše so tola serbske pismowstwo přisporić. Wón je w serbskej ryči wudał 1790 přeńše rozwučenje we křescíjanstwi za džěci wot Dr. Rosenmüllera, 1794 jene wot njeho džeržane přědowanje při skónčenju jeneho złóštnika na krwawnym měsće, 1807 w zjenóčenju z Janom Handrijom Kaplerjom, diakonom při serbskej cyrkwi w Budyšinje, nowu serbsku postillu na cyłe lěto a 1829 knižki při wužiwanju Božeho wotkazanja k lazowanju, kotrež buchu w lětach 1843, 1846 a 1862 wot njebow fararja Seilerja w Łazu porjedžene z nowa wudate a to kóždy króc přez miłu darniwosć njebow swobodneho knjeza ze Schönberg-Bibrana. Přirunaj: Otto II. 10. — Laus. Mag. 1831, 541.

Haupt, Michał, † 20. měrca 1799 jako šulski wučer we Wulkim Wjelkowje. Bě syn Pětra Haupta, khěžkarja na Lubjencu pola Budystec a narodži so na Lubjencu 16. februara 1750. Hižom 1774 bě wón wučer we Wulkim Wjelkowje a je jow po swojich mocach swěru jako wučer a přeložowar do serbskeje ryče skutkował, tak zo jeho mjeno nětko hišće pola wjele staršich Serbow w dobrym wopomnjeću steji. K najmjeńšemu wot lěta 1774 sem, móžno pak tež, zo hižom prjedy, je wón na wabjenje knjeza Adolfa z Below, knjeza nad Wulkim Wjelkowom, kóžde lěto hač do 1786 wukładowane špruchi na jutry, swjatki a hody z Lutherowych pismow přeložowar, kotrež knjez z Below potom za swoje pjenjezy čišćeć dawaše a kiž buchu mjez Serbow rozdžělene. Dale je Haupt čišćeć dał: 1777 někotre duchomne khěrluše (1788 w nowym wudawku rozmnožene, 1800 a 1821 z nowa wudate), tehorunja bjez lěta jedyn khěrluš:

nichtón njej' so nihdy kał, zo je Khrysta lubował, 1783 Bengela 60 wutrobne ryče, w kotrychž to zjewjenje Jana wuložene budže a 1788 to třićečiletne žiwjenje našeho knjeza Jezom Khrysta. Móžno tež, zo je wón hišće wjacy čišćeć dał, dokelž w jeho času wjele serbskich knihow runeho woprijeća, ale bjez pomjenowanja jich spisarja wuńdže, kotrež móžemy derje Hauptej připisać. Přirunaj: Otto II. 35.

Hersen, Ernst Awgust, herrnhutski bratr a wučer abo předař, kiž 1750 w Herrnhuce wumrje. Wón bu wokoło lěta 1746 wot hrabje Gersdorfa do Čichonc powołany, zo by tudy herrnhutscy zmyslenym a wubudženym Serbam předował a jich rozwučował. Wón nawukny tehodla serbscy a wuda 1750 tón hlós teje njewjesty Jezusoweje w někotrych evangelskich serbskich štučkach. Tute štučki su ze starych herrnhutskich spěwařskich přeložene a zbudžichu tehodla pola wjele serbskich duchownych tamnišeho časa wěstu njepokojnosć, kotruž je wosebje Fabricius, farař w Dubcu w předšlowje k 3. wudawkej svojich džěćacych modlitwow 1756 na zjawnosć přinjesl. Přirunaj: Die hundertjähricge Jubelfeier der Brüdergemeinde zu Kleinwelle. 1858. 15.

Hilbjenc, Michał, † 4. decembra 1816 na klětcy při předowanju wot Božeje ručki zajaty jako farař při michałskej cyrkwi w Budyšinje. Wón bě so 4. julija 1758 jako najmlódši syn poženka Handrija H. w Bórku pola Budyšina narodžil a wopytowaše 1773-79 wulku šulu w Budyšinje, z wotkelž so do Lipska poda, hdžež bu 1779 sobustaw serbskeho předařskeho towarstwa. Jako tajki spisa wón při woteńdženju dweju sobustawow z towarstwa (Marloth a Mróza) rjany serbski spěw pod napismom: wopomnjenje wubjernih serbskich wučerjow, kiž bu 1782 w Lipsku čišćany*). W léce 1787 bu wón diakonus při serbskej cyrkwi w Budyšinje a 1797 farař při tym samym Božim domje. Jako tajki přeloži wón w zjenoćenju ze svojim diakonom Janom Handrijom Kaplerjom nowu saksku agendu, kiž bu 1813 čišćana a so tu khwilu hišće w evangelskich cyrkwjach našeje Sakskeje trjeba. Tež je wón w léce

*) Z nowa wotčišćany w 1. zešiwku časopisa 1873.

1811 při přepołożenju frankfurtskeje university do Wrótsławja a 1815 po wobzanknjenju měra wěstemu Barthej w Wrótsławju serbske hrónčko a spěw přepodał, kiž stej so we wšelakoryčnych zběrkach tuteho knjeza sobu wotěišćalej*). Přirunaj: *Witřšće, Geschichte der Michaelisgemeinde.* 48.

Hórcanski, Jan, † 18. decembra 1799 jako přeni kollega při gymnasiju w Zhorjelcu a sobustaw lužiskeho towarstwa wědomnosćow tam. Wón bě nizkorodzeny Serb a je so tola přez njewustawacu prócu a pilnosć k jenemu najslawnišich mužow našeho Serbstwa pozběhnył. Jeho nan Pětr H. bě khudy serbski šewc we Wujezdze pola Lubija. Ketliski diakonus Matej Šořta jeho najprjedy rozwučowaše a nawabi jeho staršeju, zo jeho do Lubija na šulu daštaj. Tu wosta wón połsydma lěta a poda so potom na gymnasij do Budyšina. Wot 1743—46 študowaše wón we Wittenbergu. Potom wróci so do wótcneho kraja a bě najprjedy domjacy wučer pola swojeho stareho dobroćela Šořty w Ketlicach. Dokelž w Serbach žane město namakać njemóžeše, dyrbyeše so do Němcow podać a bě na wšelakich městach pak domjacy wučer, pak pomocny předař. Tak w Königshainje, w Lissy a w Schnellfürthele pola Zhorjelca a naposledku w Zhorjelcu samym pola tamnišeho archidiakona. Přeco hišće čakaše na powołanje do Serbow, kotrymž chcyše rady jako duchowny služić a kotrymž měješe wulku lubosć. Ale podarmo čakaše, přetož po Božej radže dyrbyeše wón k wučerstwu a tak Serbam hinak služić, hač přez předowanje. Jako bě hižom 17 lět kandidat pobyl, bu w léce 1759 wot zhorjelskeje rady jako wučer při tamnišim gymnasiju postajeny, najprjedy jako kollaborator, potom 1763 jako třeci a 1768 jako přeni kollega, štož je tež hač do swojeje smjerće zawostał. Njebě pak naš Hórcanski po tym všem tež žaneje služby mjez Serbami namakać móhl, na čimž bě jeho přinarodžena struchłosć a tehdomniša mnohosć serbskich kandidatow sobu wina, dha tola swój serbski lud tež w cuzbje zabył njeje, ale je k najmjenšemu literarisce swěru za njón džěłał. Jeho přenje literariske džěło pada do časa, w kotrymž wón hišće na powołanje

*) Z nowa wotěišćane w 1. zešiwku časopisa 1866 a w 2. zešiwku 1873.

do Serbow čakaše. Wón přeloži mjenujcy w tamnym času wšelake khěrluše do serbskeje ryče, kotrež je ketliski diakonus Šolta hižom 1746 pod wosebitym napismom: „Jana Hórcanskeho z Wujezda proba někotrych přeloženych khěrlušow“ swojim „k Jezusej zdychowanjam“ přičišeć dať a kiž su pozdžišo tež ze wšelakimi druhimi knihami diakona Šolty husto z nowa na swětlo přište. Pozdžišo, jako bě Hórcanski hižom nadžiju na wróćenje do Serbow spuščil, pisaše wón tola hišće serbscy a přeloži dwoje spowjedne knihi wot Schmolki do serbskeje ryče, kiž buchu 1768 čišćane a su 1846 w nowym wudawku w Woje-recach wušte. Přenše rěkaju: „tón z prawej wutrobu k swojemu Jezusej so přibližowacy hrěšnik“, druhe pak: „jeho nutrneho křesćijana přibližowanje k Bohu“. Tež Freseniusowe spowjedne knihi měješe Hórcanski w rukopisu přeložene; te same su pak nječišćane zawostałe a je so tutón jeho rukopis drje pozdžišo zhubil, tak zo je te same farař Kilian w Kotecach, jako chcyše je za Serbow wudać, 1841 z nowa přeložic dyrbjal. Runeje wažnosće za Serbstwo je tež wjele teho, štož je naš Hórcanski w němskej ryči pisať a štož je z wjetša wšitko pak w staršich lužiskich časopisach, pak we wosebitych knižkach a skladnostnych pismach woteišćane. W zapisu wšitkich jeho pismow a nastawkow, kiž móže so w Laus. Monatschrift 1801. 108—112 čitać a hdžež je H. tež jako dobry němski skladnostny pěsnjeř a něžny pisař khwaleny, je 48 čisłow z jeho pjera pomjenowanych. Z tajkich jeho nastawkow wuzběhnjemy tu jenož scěhowace za nas Serbow wažne: 1. Von den Verdiensten derer von Gersdorf um die Kirchen und Schulen (Programm 1782). 2. Von den Sitten und Gebräuchen der heutigen Wenden, in 4 Abtheilungen (Laus. Provinzialblätter 1782). 3. Versuch über die Sprache der Wenden in der D.-S. (Laus. Monatschrift 1796). 4. Kurze Geschichte der Wendenbefehring (ibid. 1797). 5. Kurzgefaßte Nachricht von dem verdienstvollen Geschlecht der Frenzel in der Oberlausiz. Görliz 1791. 4. Tež scěhowace knižki su, kaž wšitko na to pokazuje, wot Hórcanskeho spisane a Serbam k česći wudate: Gedanken eines Oberlausitzer Wenden über das Schicksal seiner Nation. Mit flüchtiger, doch unparteiischer Feder entworfen nebst Anmerkungen. 1782. Bei Aug. Heinrich Winkler,

Buchdrucker in Bautzen. Na posledku mamy hišće přispomnić, zo su z Hórčanskeho pjera tež wšelake recensije serbskich knihow, w jeho času wudatych, kiž su w lužiskich časopisach: Provinzialblätter, Laus. Magazin, Laus. Monatschrift a Oberlaus. Nachlese woteišćane. Přirunaj: Otto II. 177. Laus. Monatschrift 1801. 81—112.

Janka, Jan Awgust, † 1829 abo 30 jako faraŕ w Wulkim Radšowje. Narodži so prjedy lěta 1766 jako druhi syn tehdomnišeho fararja Jurija J. w Bukecach, študowaše w Budyšinje a w Lipsku, bě potom pomocny předař pola swojeho nana w Bukecach a po tuteho smjerći wot lěta 1797 sem domjacy wučer we wšelakich swójbach. 13. septembra 1803 bu wón za fararja do Wulkeho Radšowa powołany, hdžež je hač do swojeje smjerće zawostał. Jako hišće pomocny předař w Bukecach bě, započa w lěće 1790 ze swojim přecelom kandidatom Šerachom přeni serbski časopis wudawać pod napismom: měsačne pismo k rozwučenju a k wokřewjenju, wot kotrehož pak je jenož jene jeničke čislo za měsac awgust wušło, dokelž bu tutón časopis hnydom wot wyšnosće, hač runje bě jara njewinowaty, zakazany. Přirunaj: Laus. Monatschrift 1803. 359. Die Bibliothek der Oberl. Gesellschaft der Wissenschaften. 1819. II. 51.

Jokuš, Matej, † 31. awgusta 1735 jako faraŕ w Hbjelsku. Bě so 1668 w Čornych Noslicach narodžił, wot 1696 sem jako faraŕ w Kotecach skutkował a 1698 do Hbjelska powołanje dostał. Wón bě jedyn wot tych, kotřiž su cyłu bibliju do serbskeje ryče přeložili a 1728 přeni króc wudali. Přirunaj: Otto II. 236. Hdyž pak Otto na spomnjenym měsće praji, zo je Jokuš tež při přeložku psalmow sobupomhał, kiž buchu 1736 wudate, dha je to zmólk, přetož tutón wudawk psalmow njeje dale ničo, hač wosebity woteišć z biblije wot lěta 1728 a je tež po Jokušowej smjerći wušol.

Krūgar, Jan Khryša, † 12. decembra 1717 jako faraŕ w Barće. Jeho nan bě Kašpor Krūgar, archidiakonus w Mužakowje, pozdžišo faraŕ w Cybalinje. Tuteho syn narodži so 1662 w Mužakowje, bu po dokonjanych študijach pomocnik pola nana w Cybalinje, 1685 faraŕ w Minakale a 1702 w Barće. Jako hišće w Minakale bě, slušeše sobu do kommissije, kiž je

na příkaznju lužiskich krajnych stawow 1693 Lutherowy mały katechismus, 1695 sćeńske a 1696 agendu do serbskeje ryče přeložiła. W léce 1714 spisa a wuda potom hišće katechetiske knížki w němskej a serbskej ryči z němskim titulom: *die Gräntniß des Heils, das ist: Kurze und Einfältige Frag-Stücken*. Přírunaj: Otto II. 226. Entwurf einer wendischen Kirchengeschichte. 43.

Kühn, Jan Bohuměr, † 14. septembra 1763 jako farať w Klukšu a muž, kiž je sebi tak derje přez swoje móčne předowanja a přez swoju žiwu wěru, z kotrejž za Bože kralestwo skutkowaše, kaž tež na druge wašnje wulke zaslůžby wo Serbow a jich pismowstwo dobył. „Nurtny Kühna, tón je ewangelion cyły a syje wšudžom zbožnosće symjo“ praji wo nim Möhn w swojim serbskim ryčeřskim khěrļu. Wón narodži so 9. novembra 1706 w Budyšinje, hdžež bě jeho nan Wolfgang K. listynošeř při wyššim pósće tam. W swojich mlódsich létach dosta přenje rozwučenje w Budyšinje a pozdžišo pola duchowneho Degena w Altensteinje, z kotrymž bě so w domje swojeho nana zeznał. 1728 přińdže do Lipska a po dokonjanych študijach tam wróci so do Łužicy a namaka město pola hrabje z Huldenberga w Jazoncy, pola kotrehož bě prjódkčitař. 1732 bu jako katecheta w Jazoncy postajeny. Na přiryčowanje tehdomnišeho wyššeho hamtskeho hetmana hrabje z Gersdorfa položil so wón, kiž bě rodzeny Němc, na nawuknjenje serbskeje ryče a bu na to 1735 jako diakonus do Klukša powołany a 1748 tam jako farať postajeny. W Klukšu započal so jeho za Serbstwo žohnowana džělawosć. Pod jeho wjedženjom založi so mjenujcy přez hrabju z Gersdorfa w Klukšu na kapłanstwje seminar za serbskich mlódzencow, kiž so tudy na wučerstwo abo na pózdniše wyšše študije přihotowachu a kotrychž wšelacy serbscy kandidači z Kühnom rozwučowachu. Wulki džěl tutech serbskich mlódzencow bydleše pola Kühna a mějachu tam jědž a bydło darmo a dostachu tež hišće mału pjenježnu podpjeru, dokelž bě jedyn druhi hrabja z Gersdorf, knjez nad Čichoncami, kiž tehdom w Lipsku študowaše, 3000 toleri ze swojeho ryčeřkubla jako legat k temu wustajil, zo by so daň tutech pjenjow na seminar w Klukšu nałožila. Tutón seminar w Klukšu wobsteješe pod Kühnowym wjedženjom 15—20 lét, a bu pozdžišo

cyle do Delneho Wujezda přepołożeny. Wjele serbskich młodźencow je z tuteho seminara na kapłanstwje w Klukšu wušło, kiž su pozdžišo při serbskich cyrkwjach a šulach ze žohnowanjom dale skutkowali. Tež jako předař je so Kühn w swojim času jako mócny a žohnowany grat teho knjeza mjez Serbami wopokazał a je wjele Serbow k žiwišej wěrje zbudził. Z daloka a z blizka přińdžechu tehodla tež tehdom do Klukša, na njeho poslušac a so wot njeho rozwučić dać a kóždu nje-dželu bě Klukš poňny luda a poňny wozow, na kotrychž běchu so nutrni kemšerjo ke mši přiwejzli. Tež wosebne equipaže bjez poslenšimi njepobrachowachu. Z druheje strony wšak při tym tež wšelake poroki wonkach njewostachu. Wosebje so jemu porokowaše, zo konwentikule a herrnhutske wašnje mjez Serbami podpjeraše a zo so sameho za japoštoła Serbow dźeržeše. W poslenich lětach swjeho žiwjenja je teho dla tež Kühn, kaž so zda, so zaso bóle wot Herrnhutskich wróco sčahnył. Tola njeda so přec, zo je Kühn swěrnny předař ewangelija był a wjele dobrego dokonjał a na Serbow duchowne zbože a pozběhjenje cyły čas swjeho skutkowanja mjez nimi zmysleny był. Tehodla nawukny tež serbscy pisać a jako bě to nawuknył, dha je potom tež z pjerom za serbski lud dźělał. Hižom w léce 1737 wuda wón 300 špruchow ze swjateho pisma z khěrlušacymi štučkami a mjenowaše tutu knižku zloty šackašcik po Bogatzkyowym přikładze. W lětomaj 1738 a 39 přełoži wón a da čišćeć Arndowe knihi wot wěrneho křesćianstwa a 1741 Arndowu paradiz-zahrodku. W tym samym léce zrjadowa wón tež serbske spěwařske lěpje a přispori te same z wjele nowymi khěrlušemi a přepoda je potom fararjej Běhmarjej w Budystecach, kiž k nim nowu předryč spisa a pod kotrehož mjenom su so potom w tajkim nowym zarjadowanju čišćate. Tež serbsku bibliju přehlada a zrjadowa wón z nowa po halliskich kansteinskich němskich wudawkach a da ju z pomocu hrabje Gersdorfa w léce 1742 z drobnym pismom z nowa wotčišćeć, jako bě prjedy hišće k njej nowu předryč napisał. Dokelž bě tuta biblija wjele tuniša, dyžli prjedawše starše serbske biblije, dha ju Serbja rady a jara kupowachu. W léce 1751 napisa wón prjedyryč k Riegarjowej postilli, kotruž

bě duchowny Šolta w Rakecach přeložil a staraše so sobu za čištění teje sameje. Naposledku ma so tež po Knauthowym swědčenju Kühnej připisac přeložk Frankoweho swjateho a wěsteho puca teje wěry do Khrystusa Jezusa, 1729 w Lubiju čiścaneho a přeložk Löseckoweho wukładowaneho katechisma, kaž jedyn tajki z léta 1740 mamy. Přirunaj: Otto II. 359. Supplementband von Schulze 224. Knauth 311. Jubelfeier der Brüdergemeinde zu Kleinwelle 9—10.

Langa, Jan, † 27. decembra 1727 jako farař w Minakale. Narodži so 18. meje 1669 w Palowje a bě syn Domaša Langi, bura w Palowje a študowaše w Mišnju a w Lipsku. W Lipsku, do kotrehož města bě so z 30 tolerjemi podař, měješe so z wulkej khudobu bēdžic a móžeše so tam jenož na tajke wašnje zdžeržeć, zo druhim študentam jako famulus služese. Wosebje bě tajki pola dweju knjezow z Ponikau, kiž tehdom w Lipsku študowaštaj a kotrejuž nan bě tež wobsedzeř jeho narodneje wsy a knjez nad Belgernshainom. Taj jeho tři léta sobu zdžeržeštaj. Po dokonjanych študijach wróci so do Serbow a bu 1696 farař w Małym Budyšinku, 1704 tehorunja w Smělnjej a 1710 w Minakale. Jako farař w Minakale zjenoči so wón z třomi swojich zastojnskich sobubratrow, z kotrymiž je swjate pismo do serbskeje ryče přeložil. Wosebje je tež prjedyryč k tutemu přeložkej wot léta 1728 wot njeho. Dale je z tamnymi swojimi zastojnskimi bratrami přeložil a 1730 wudař: štwore póznace křescijanskeje wěry. Z jeho němskich pismow je za nas zajimaca mała knižka, kotruž je wón duchownemu Šěračeji w Krjebi napřečiwo spisař, kiž bě so w nowym wudawku Worjehoweho katechisma 1717 jako njepowolany kritikar wšelakich serbskich přeložkow pozběhnyř a kiž maju napismo: *Christliche und reifliche überlegte Gedanken über Herrn Petri Schiracks, Pfarrers in Greba errafften critico-philologischen Vortrag, den er aus allen bisher in Druck herausgegebenen Wendischen Schrifften geraffet.* Lōbau (1720?). Přirunaj: Otto II. 379.

Langa, Jan Balthasar, † 20. mērcu 1738 jako farař w Njeswačidle a bě syn prjedy naspomnjeneho Jana L., kotremuž bě so 9. oktobra 1697 w Małym Budyšinku narodžil. W léce 1726 bu wón farař w Rychwałdze a 1732 w Njeswačidle. Wón

je Porstowy katechismus do serbskeje ryče přeložil a tón samy 1737 pola Lessinga w Kamjencu jako přenje serbske knihi z tamnišeje čišćeŕnje čišćeć dał. Přirunaj: Otto II. 380.

Langa, Jan Bjedrich, † 13. novembra 1757 jako faraŕ w Bukecach. Wón bě tež syn prjedynaspomnjeneho Jana L. a bu tutemu 9. januara 1709 na farje w Smělnjej narodzeny. Študowaše w Mišnju 1721—28 a pozdžišo w Lipsku, hdžež je 1728 z někotrymi druhimi serbskimi študentami wusnjene serbske předaŕske towaŕstwo wobnowił. Jako bě so 1730 domoj wrócił, bě dvě léce z domjacym wučerjom w Jězoru a bu 1732 za fararja do Rychwałda powołany. Wot jow čehnješe 1734 do Wósporka a 1739 bu faraŕ w Bukecach. Jako tajki bě sobupřeložer Lutheroweje domjaceje postille 1751 wudateje. Přirunaj: Otto II. 384. Entwurf einer wend. Kirchengistorie 151.

Lehmann (Wićaz), Jan, † 15. hapryla 1772 jako faraŕ w Hrodžišću. Narodžil bě so 14. septembra 1710 w Přišecach pola Budyšina, hdžež měješe jeho nan Pětr L. burske kubło. Jako bě najprjedy w Budyšinje a potom w Lipsku študował, bu 1733 za fararja do Nosaćic powołany. Wot jow přińdže 1737 za fararja do Ketlic a 1753 do Hrodžišća. Jako hišće w Ketlicach běše, přeloži wot němskeho duchowneho Hollatza spisane knižku: ewangelske wustajenje teje hnady, kiž buchu 1743 w Lubiju čišćane. Tute knižki su so pozdžišo hišće někotry króc z nowa wudałe a je te same 1768 tež jedyn bur z poršiskeje wosady z nowa wotčišćeć dał. Hišće nowiše wudawki wuńdžechu 1773 a 98. Po zapisu pola Otto II. 422 je Lehmann tež Lutherowy katechismus z wukładowanjom wěsteho Dr. Salomona Glassia a z katechismusowej historiju přeložil a 1761 w 8. w Budyšinje čišćeć dał. Myslu sebi pak, zo je tutón katechismus, jeli je jón Lehmann tež přeložil, w rukopisu zawostał, dokelž so hač dotal njeje nihdže wuslědźić dał, mjez tym zo so katechismusy tola tak lohcy z luda njezhubja a so tež hišće starše hač dotal cyle zhubiłe njejsu. Přirunaj Otto I. c. Entwurf einer wend. Kirchengistorie 154.

Leonhardi (Lehnert), Křescijan, † 1. septembra 1742 jako faraŕ w Małym Budyšinku. Bě syn Joachima L., tehdom fararja w Łuču a bu tam 16. meje 1672 narodzeny. Študowaše

w Budyšinje a w Wittenbergu a bu 1704 do Maleho Budyšinka powołany. W léce 1719 wuda wón z tehdomnišim kandidatom Dumišom [přirunaj teho mjeno] přišłowa, předarja a wyšši khěrluš Salomonowy, Jezus Siracha a t. d. w serbskej ryči. Přirunaj: Otto II. 434.

Leonhardi (Lehnert), Jurij, † 18. junija 1748 jako farař w Łuču. Wón bě bratr prjedynaspomnjeneho L. a kaž tutón w Łuču na farje rodzeny 7. hapryla 1675. W léce 1706 bu wón do swojeje narodneje wsy za fararja powołany a wot swojeho nana, kiž bě tehdom farař w Delnym Wujezdze, zapokazany. Wot njeho spisana je knížka: Jurija Lehnerta krótka a najtrěbniša wěry a cyrkweje historija. 1734. Přirunaj: Otto 434.

Leska, Bohuměr, Mag., † 1796 jako farař w Nowodworje pola Waršawy w Pólskej. Leska bě rodzeny Němc a bě so 14. novembra 1725 w Rastenburgu w Pruskej narodził. Hdze je študował a kak je do Serbow přišoł, njeje znate. W léce 1746 bu wón w Mužakowje jako archidiakonus při němskej a farař při serbskej cyrkwi postajeny. Wot jow čehnješe wón 1757 jako farař do Rakec, hdžež hač do léta 1776 zawosta. W tutym léce bu w Rakecach po dołhim procesu ze služby pušceny, dokelž jemu winu dawachu, zo bě so přeciwo šestej kazni přehrěšił. Hač bě Leska woprawdze winowaty, abo nic, njeda so cyle dopokazač a njeje ženje cyle na zjawne přišlo. Wón čehnješe po swojim wotsadženju do Waršawy, hdžež private hodžiny dawaše a při tym po Pólskej pučowaše, tu a tam rozpróšenym ewangelskim wosadam služic. 1783 bu tam k jenej tajkej wosadze w Nowodworje za fararja powołany a je tam hač do swojeje smjerce zawostał. Jako Leska hišce w Rakecach běše, přeloži wón Bogatzkeho šackašćik do serbskeje ryče, da tutón swój přeložk, dokelž wón čisty Serb njebě, wot swojeho susoda, duch. Mõhna w Njeswačidle přehladač a 1767 w Halli čišćeč. Tón samy šackašćik bu pozdžišo zaso z nowa wudaty, dokelž jón Serbja rady kupowachu, 1796 a dwójcy 1816 wot knihiwjazarja Rosenkranca w Budyšinje a jako plagiat wot knihiwjazarja Ahnera w Wósporku. W času swojeho procesa wuda Leska k swojemu wusprawnjenju a troštej někotre khěrluš tak derje w serbskej, kaž tež w němskej ryči. Jeho

serbske khěrlušy, wot kotrychž staj pozdžišo dwaj do spěwařskich knihow sobu přijataj, maju napismo: nowe duchomne khěrlušy k česći Božej a k natwarjenju křescijanskeje cyrkwyje wudate 1775. (5 khěrlušow). Přirunaj: Otto II. 442. Laus. Mag. 1768. 80, 1776. 21.

Libša abo **Libuša** bě cyrkwinski wučer a organista w Hucinjce a je tam 1798 wumrjel. Wón je w léce 1787 serbsku knižku wudał pod napismom: troštny a k natwarjenju wužitny rozryčeny jenyje wěrjaceje duše z jejnym zbóžnikom Jezusom. Na titulnym łopjenje tuteje knižki steji, zo je wudata wot „**Jeneho**, kotryž **Gor** rady tym **Lubym** **Serbam** hžjom na **Te** wosomnate **Lieto** jako **Ordentlich** powołany, **Zyrkwi** a we **Schuli**, **šluži** a tejšy tu te **Kníždy** bes **Geiza** pschelowitw je.“ Do tuteho podpisma je Libuša swoje mjeno nutrzapletł, najskerje = J. G. Liebusch, tempore ludimagister, organista Guttaviensis.

Liška, Pětr Bohumił, bě wokoło lěta 1816 advokat a sudniski direktor w Dahlenje. Narodži so 10. septembra 1756 w Mittweidze, hdžež tehdom jeho nan jako wojak při wójsku steješe. Swoje młodostne lěta je we Wjelenjce přebył. W léce 1778 namakamy jeho bjez wobnowjerjemi serbskeho předařskeho towarstwa w Lipsku, hdžež na duchownstwo študowaše. W léce 1780 wopuści jako kandidat Lipsk a namaka domjace wučerstwo w (němskim) Debsku w Łužicach. Někotre lěta pozdžišo wróci so zaso do Lipska, dokelž bě so z nim, kaž je w aktach serbskeho předařskeho towarstwa w Lipsku připomnjene, něšto čłowske stało a študowaše na prawizny. Jako prawiznik namaka pozdžišo swoje město w Dahlenje. W léce 1784 wuda serbsku knižku za serbskich wučerjow pod napismom: krótke rozwučeny k prawej zbóžnosći. K njej běše sebi wot D. Buršerja, přenjeho professora a staršeho theologiskeje fakulty w Lipsku wopokazmo spodobanja připisać dał. Po podpismje předryče bě Liška tehdom z nowa w Lipska a je tutu knižku potajkim jako štud. prawa wudał. Po wobswědčenju njeboh duch. Ponicha w Łucu podawa tuta knižka jenož přeložk němkeje knihi: *Dirtrichs Glückseligkeitslehre*. W předšlowje, kiž je z Liškoweho pjera, wustupi wón jara za wučisćenje serbskeje

ryče wot němskich wurazow, w knižcy samej trjeba pak wón tych samych tola njetrjebawši wjele.

Łahoda, Jurij, † 27. hapryła 1817 jako kantor a šulski wučer w Klukšu. Wón bě so 9. junija 1730 we Wulkich Debsecach narodził a bě jeho nan Jurij Ł. zahrodnik a předženak tam. W léce 1743 přińdže na tehdomniši seminar w Delnym Wujezdze a 1750 do Zhorjelca do syrotownje. Na woběmaj wustawomaj přihotowaše so na wučerstwo. 1754 bu do Klukša powołany, hdžež 1804 swój poštalačny jubilej swjećeše a pozdžišo dweju substitutow po rjadu dosta. Wón je wšelake serbske knižki do serbskeje ryče přeložil a čišćeć dał. Dokelž pak so wón na titulach svojich knihow ženje mjenował njeje, dha njewě Otto II. 372 wo jeho literariskich džěłach ničo prajić, hač zo je jedyn wot past. prim. Ruthela w Zhorjelcu spisany katechismus do serbskeje ryče přeložil. Tutón katechismus je pak w rukopisu zawostał a so drje zhubił. Zo pak je wón wjacj do serbskeho přeložował a tež wšelake čišćeć dał, wěmy z druhich žórłow, kaž tež z toho, zo su přenje pismiki jeho mjena we wjele knižkach z jeho časa, do serbskeje ryče přeloženych přez čišć wuzběhnjene. Po tym hodži so drje z wěstosću prajić, zo je wón wudał: 1782 nutrne modlenja k Jezusej z małym katechismom a ze spěwařskimi knižkami, 1783 Steinhofera předowanje na text wot zhubjeneho syna, 1784 Steinhofera předowanje wot čerpenja našeho knjeza J. Khrysta, 1786 nowy přeložk Loesekoweho wuloženeho katechisma a 1808 tu wuteptanu drohu na tu horu Zion (wot Hollatza). Wšelake druhe w tamnych lětach čišćane mjenše serbske wěcy su snadno tehorunja wot njeho. Přirunaj: Otto II. 372. Schulze, Supplementband 227. Gauj. Provinzialblätter V. 128.

Martini (Marcin), Hrjehor, † 1632 jako farař w Poršicach. Hač runje so wón sam na titulnym łopjenje wot njeho wudatych serbskich pokutnych psalmow „Loebaviensis“ mjenuje, dha zhonimy tola zaso z druhich zapiskow serbskich duchownych, zo je wón z Wulkeho Dažina był. Móžno tež, zo je tu jenož wotčehnjeny. Wón bě najprjedy farař w Bukecach, najskerje wot 1621 sem. Wot jow přińdže 1626 do Poršic, hdžež je zawostał. Jako farař w Poršicach wuda 1627 Davidowe

sydom pokutne psalmy w serbskej ryči a su to druhe znate hornjołužiske serbske knižki, kiž su so čišćale. Přirunaj: Otto II. 544. Kirchengallerie der Oberlausitz, st. 441 a 442. Časopis 1871 zešiwk I.

Matthäi, Jurij, † 1732 jako faraŕ w Khołnje a Hóznicy pola Nizkeje. Bě so 1652 wot burskeju staršeju we Wajicach narodźił a bu 1681 do Khołma jako faraŕ powołany, hdžež je hač do swojeje smjerće zawostał. Wón je wosebje tón samy, kiž je Běrlingowy němski prawopis za serbsku ryč do lěpšeho systema zřadował a z pomocu swojeho znajomstwa ze serbskej ryčnicu za to skutkował, zo su so wot jeho časa sem serbske knihi za ewangelskich Serbow w tajkim prawopisu čišćale. Wón słušeše sobu k serbskej kommissiji, kiž je 1693 katechismus, 1695 sćeńske knihi a 1696 agendu do serbskeje ryče přeložiła. Tehorunja bu wón sobu do kommissije wuzwoleny, kiž je 1710 přenje serbske spěwaŕske wudała. Sam za so je wón serbscy wudał 1719 Cyriaka Höfera njebjeski puć, teho runja 1719 Jezus Siracha a 1721 serbsku ryčnicu, kotraž je dołhe lěta jenička dospołniša ryčnica serbskeje ryče wostała. Přirunaj: Otto II. 547.

Möhu, Jurij, † 22. awgusta 1785 jako faraŕ w Njeswačidle. Wón bě so 14. meje 1727 w Hrubočicach narodźił, hdžež bě jeho nan Jan (abo Hans) M. wobsedžeŕ burskeho kubła. Přez duchowneho Kühna w Klukšu přińdže wón 1743 do syrotownje w Halli a 1747 přesydlil so do Lipska, hdžež bu sobustaw serbskeho předaŕskeho towaŕstwa. W Lipsku dosta tež swoju swjećiznu při tamnišim konsistoriju, jako bu 1750 wot wjercha Sulkowskeho za diakona do Njeswačidla powołany. W léce 1760 bu faraŕ w tej samej wsy. 1776 bu tež wot wyššeho hamta jako pólny předaŕ w lěhwje regimentow Thieloa a Karlsburga postajeny. Wón bě w swojim času wosebity serbski předaŕ a sławny znajeŕ serbskeje ryče, kotruž jara čišće a derje ryčeć a pisać wjedžeše. Wo tym swědča tež jeho serbske pisma, z kotrymiž je dopokazał, što serbska ryč zamóže. Tež jako serbski pěsnjeŕ je M. znaty a je wšelake serbske pěsnje spisał, kiž su so zdžěla po jeho smjerći w našim lěstotetku wotčišćale, zdžěla tež zhubile. K wopokazmu, što serbska ryč

zamůže, je wón tež kruchi z Klopstockoweho Messiasa přeložil, kotrež je jeho syn Rudolf Möhn w léce 1806 wotčišćeć dał. Wón bě jedyn wot tych štyrjoch, kiž su 1751 Lutherowu domjacu postillu do serbskeje ryče přeložili a je wón sam při tym najwjacy předowanjow přeložil, mjenujcy te wot njedzele Estomihi hač do Judica, wot 15.—20. po swj. Trojicy, dale předowanja na wšelake japoštołske dny, za pusty wječor a t. d. W léce 1760 wuda wón pokutne modlitwy za měř, kiž su so 1761 a 69 (?) znova wotčišćale. Dale je wón předryč spisał k předowanju, kotrež bě študenta Rynč z Wjelečina w Lipsku při poštalečnym jubelskim swjedženju serbskeho předařskeho towařstwa tam dzeržał a kiž bu 1767 w Zhorjelcu čišćane. W tutej předryči wustupi wón wosebje za wučisćenje serbskeje ryče wot njenuznych němskich wurazow. Z lětow 1772 a 1773 mamy hišće dvě předowani wot njeho, kiž so wobej přez klasisku serbsku ryč wuznamjenitej. Přenše ma napismo: palaty šćěpowc, na kotrymž Hans Wjenk z Lubjenca 1772 pola Łahowa žiwy spaleny bu a je to jene najrjeńšich a najmóćnišich předowanjow, kiž su so hdy w Serbach dzeržale. Druhe, 1773 čišćane a 1863 z nowa we Wojerecach wudate, ma napismo: tón modlitwy dostojny Bóh w přihotowanju žnjów. Přirunaj: Otto II. 621. Entwurf einer Oberlausitz-wend. Kirchengeschichte 186.

Muka, Kašpor Leonhard, † 19. januara 1739 jako farař w Berthelsdorfje pola Herrnhuta. Bě so w Kotecach narodžil, hdžež bě jeho nan Jan M. 1700—1705 duchowny, študowaše wokoło lěta 1728 w Lipsku, bu 1731 farař we Wochozach a 1737 w Berthelsdorfje. Jako hišće we Wochozach bě, přeloži k Hübnařowym bibliskim historijam štučki, kotrež je duchowny Faber w Klukšu 1733 w swojej małej bibliji wotčišćeć dał a na což je spomnjene w předryči k tutym kniham.

Müller (Młynk), Handrij, † 18. januara 1815 jako konrektor při liceju w Kamjencu. Rodzeny bě z Budyšina, hdžež 31. awgusta 1759 swětlo tuteho swěta wohlada. W Lipsku študowaše na duchownstwo a bě tam sobustaw serbskeho towařstwa. Wot lěta 1807 sem bě konrektor w Kamjencu. Jako knihiwjazař Helmers w Budyšinje 1797 nowy wudawk serbskeje biblije čišćeć da, wobstara Müller, tehdom hišće kandidat

duchownstwa z wulkej prócu a pilnosću korrekturu a přehlada a porjedzi při tym tež z nowa stary přeložk teje sameje. Z jeho pjera je tež nowa němska předryč k tutemu wot njeho wobstaranemu wudawkej.

Pjech, Jan, † 8. junija 1741 jako diakonus při serbskej michalskej cyrkwi w Budyšinje w 34. léce swojeho žiwjenja. Jeho nan bě Jurij P., wobydleř we Wjelećinje, kiž tam ze wšelakimi wěcami wikowaše. We Wjelećinje narodži so Jan P. 5. novembra 1707, wopytowaše wot 1720 sem gymnasij w Budyšinje a wot léta 1727 sem universitu w Lipsku, hdžež bě tež sobustaw serbskeho předařskeho towařstwa. 1730 wróci so do Budyšina a bě tu najprjedy z domjacym wučerjom. W scěhowacym léce 1731 bu hižom za diakona při serbskej cyrkwi powołany a dzeržeše 11. měrcu jako tajki swoje nastupne předowanje. Jenož 10 lět móžeše w swojim zastojnstwje zawostać, je pak tutón krótki čas swěru nałožił, ze swojimi darami tak derje swojej wosadze jako zahorjeny dušow-pastyř, kaž tež cyłemu Serbowstwu jako pilny spisowar slůžić. Otto w swojim słowniku lužiskich spisowarjow mjenuje jeho sprawneho wotročka Božeho a Möhn w swojim ryčeřskim khěrļušu praji wo nim „Pjech tón njese tón bójski woheń a wući tak pěknje nutrne domjace swěćenki składnišo, jasnjšo swěćić.“ Hišće před něhdže 40 lětami spominaše so na njeho wot staršich Serbow a powjedaše so wo nim, z kajkej horliwosću bě w swojim času za kralestwo Bože skutkował a kak so na njeho nałožić hodža słowa swjateho pisma: „surowosć wo twój dom je mje zežrała“ (Jan 2, 17). Hižom w přenim léce jeho duchownskeho zastojnstwa bu jeho strowosć přez to podryta, dokelž bě jeho farař Ast stary muž, archidiakonus při pětrowej cyrkwi bě wumrjeł a diakonus při tej samej cyrkwi bě dołho khory, a bě tak džěło při woběmaj cyrkwjomaj z wulkeho džěla na jeho młode ramjenja zwalene. A tola wjedžeše wón při tym hišće čas za literariske džěła namakać a mnohe serbske knihi pak sam spisać, pak w přeložku wudać. K přenšim, kiž su wot njeho same spisane a potajkim originalne slůšeja scěhowace: 1) jeho nastupne předowanje 1731. — 2) předowanje wo prawej zbožnych činjacej wěrje 1732. — 3) předowanje wo zadžě-

wanej hnadže Božej k našemu wobróćenju 1735. — 4) ta wulka zbóžnosť w Kh. Jezusu, kiž nam w swjatej křćency šenko- wana je 1734, 37, 91. — 5) někotre wužitne modlitwy (mod- leřske knižki) 1737 (a 1769) — 6) krótke wustajenje teje zbóžnosťe 1737. (Nowy wudawk wot fararja Brody 1748.) — 7) někotre nuzne napominanja k křescijanskemu zadžerženju 1786. (Wot njeznateho po Pjehowej smjerći wudate.) — Do serbskeje ryče přeložil je Pjeh: 1) Starkowe rozwućenje wot někotrych nuznych štukow teho křescijanstwa 1735 — 2) Lütkemannowe prjedy woptanje Božej dobroty 1735. — 3) Dr. Marpergera spowjedne knižki 1738. — Wyše teho je Pjeh w léće 1736 nowy wudawk noweho testamenta wobstaral a 1741 při nowym wudawku serbskich spěwařskich pilnje sobu skutkował. Wón je tež serbsku knihownju při michaľskej cyrkwi založil a k přisporženju teje sameje wěste pjenjezy wotkazaľ. Přirunaj: Otto II. 767. Miřšćte 53. Dietmann, Brieřterřchaft 90. Časopis 1865. II. zeřiwk.

Ponich (Pannach), Samuel Bohuwěr, † 9. hapryla 1798 jako farař w Malešecach a sobustaw towařstwa wědomnosćow w Zhorjelcu. Wón bě so 13. januara 1748 w Němskich Jenke- cach narodzil, hdžež bě tehdom jeho nan Pětr P. (pozdžišo tež w Malešecach) farař. Študowaše w Budyšinje, we Lipsku a we Wittenbergu, hdžež 1770 serbske předařske towařstwo wob- nowi, kiž bě někotre lěta prjedy wusnyľo. Po dokonjanych šudijach bě wón pomocny předař a domjacy wučer najprjedy we Wulkich Zdžarach a pozdžišo w Dubcu. 1778 bu za fa- rarja do Wochozow, 1780 tehorunja do Jabľonca a 1786 na město swojeho zemřeteho nana do Malešec powoľany, hdžež je hač do swojeje smjerće zawostaľ. Ponich bě w svojim času nic jenož wučeny, ale tež jara džěľawy Serb, kiž je wšelake za Serbow a wo Serbach w serbskej a němskej ryči pisaľ a sobu za to skutkował, zo towařstwo wědomnosćow w Zhorjelcu bóle na Serbow džiwać zapoća. Jako hišće we Wochozach bě, wuda 1778 přědowanje w serbskej ryči „mysle měra w nje- měrnym času“ a w tym samym léće tež na wabjenje a za pje- njezy hrabje z Callenberga w Mužakowje přeložk lékařskich knižkow wo zadžerženju při jětrach. Hdyž bě w Jabľoncu,

přeloži 1782 Dr. Herzoga rozwučenje za baby na wsach do serbskeho a w Malešecach 1795 pomocnu taflu za tepjenych, zmjerznenych a t. d. wot Dr. Struvy. Posleńšu je towarstwo wědomnosćow w Zhorjelcu čišćeć dało, rozwučenje za baby pak bu na poručnosć lužiskich krajnych stawow čišćane. Z němskich nastawkow, kotrež je Ponich spisał, su za nas wažne scěhowace: 1) Kleine Beiträge zur natürlichen und statistischen Beschaffenheit der Oberlausitz (Lausf. Monatschrift 1797. II. 410). — 2) Reliquien der Feld-, Wald-, Wasser- und Hausgötter der Wenden (Lausf. Monatschrift 1797. II. 741). — 3) Von milden Stiftungen für oberlausitzer Wenden (Lausf. Monatschrift 1799. II. 647). — 4) Ueber die ehemaligen Niethpfarrer unter den Wenden (rukopis w maćičnej knihowni). — 5) Von oberlausitz-wendischen Bibliotheken (rukopis w maćičnej knihowni). Přirunaj: Otto II. 756. Lausf. Monatschrift 1798. I. 341.

Prätorius (drje = Šolta), Pawoł, Mag., † 26. februara 1709 jako archidiakonus při pětrowej cyrkwi w Budyšinje. Narodził bě so 16. awgusta 1650 na farje w Njeswaćidle, hdžež bě jeho nan Daniel P. tehdom farar. W Budyšinje a we Wittenbergu študowaše a bu w posleńšim měsće 1670 magister. 1672 bu diakonus a serbski předař w Lubiju, čehnješe pak w tym samym léće zaso z Lubija do Njeswaćidla, hdžež na město swojeho zemrjeteho nana stupa. 1675 bu za fararja do Klukša powołany a 1679 přesydlu so jako diakonus k pětrowej cyrkwi do Budyšina, hdžež bu naposledku 1684 archidiakonus. Won je sobu jedyn najprěnišich serbskich spisowarjow a bě sobustaw kommissije, kotraž je 1693 mały katechismus, 1695 scěnske knihi a 1696 agendu serbscy wudała. 1703 wobstara wón z Michałom Frenclom z Budystec a z diakonom Michałom Racu při serbskej cyrkwi w Budyšinje přěni přeložk serbskich psalmow a je najskerje předryč k tutemu přeložkej, w kotrež so wšelake ze serbskeje ryčnicy rozestaja, z Prätoriusoweho pjera. W léće 1704 wuda wón za Serbow serbski přeložk jendźelskich knižkow, kotrež bě jemu jendźelski baron z Hales, kiž přez Budyšin pućowaše, přepodał z próstwu, je za Serbow přeložić. Hales zaplaći přeložk a čišć tutech nětko žadnych knižkow, kiž maja němske napismo: *Nothwendige Seelen-Sorge in einē*

Predigerš Sendschreiben an seine Pfarrgenossen vorgestellt. Tehorunja bě P. sobupomocny při wudaću serbskeho přeložka noweho testamenta, 1706 wot Michała Frencela wudateho, a je tutón přeložk prjedy čišća na přikaznju khurwjeřcha Jana Jurija II přehladał. Jeho poslenje džěło, kotrež pak njeje při swojim žiwjenju dokonjane wohladać móht, běchu serbske spěwařske. Te same wuńdžechu 1710 po jeho smjerći, wón pak bě swěru na jich wudžělanju a spisaniu sobu pomhał a bě sobu k tamnej kommissiji serbskich duchownych přislušał, kiž měješe přenje serbske spěwařske po přikazni krajnych stawow hromaduzestajec. Přirunaj: Otto II. 321. Dietmann, Priesteršchaft 79. Knauth, Kirchengeschichte 400.

Raca (Radca), Michał, † 22. novembra 1730 jako diakonus při michałskej cyrkwi w Budyšinje. Jeho nan Matej R. bě wěry dla z Wuheřskeje wučahnył a tam najwjetši džěl swojich kubłow a bohatstwa zawostajil a sebi w Zemicach swobodne kubło kupil. Jow so jemu 1. oktobra 1657 jeho syn Michał narodži, kotremuž z druhimi synami na duchownstwo študowac da. 1687 bu faraň we Wochozach a 1690 powoła jeho měščanska rada jako přenjeho serbskeho diakona k michałskej cyrkwi do Budyšina. Wón přislušeše sobu k tym pjecom mužam, kiž su 1693 mały katechismus, 1695 scěnske a 1696 agendu serbscy wudali, kaž tež sobu k tym třom, kiž su 1703 psalmy přeložili. Přirunaj: Otto III. 6. Dietmann, Priesterš. 90.

Raca, Daniel Ehregott, Mag., † 19. meje 1762 jako diakonus w Biskopicach. Narodzil bě so 3. decembra 1731 w Krjebi, hdžež bě jeho nan Jakub R. tehdom faraň. W Budyšinje a w Lipsku študowaše a bu 1755 magister we Wittenbergu, 1759 pak do Biskopic za diakona powoľany, hdžež 30 lět stary wumrje. W léce 1761 wuda w serbskej ryči wukładowanje dweju khěrlušow ze serbskich spěwařskich pod napismom: tón w času teje tyšnosće zrudny, ale přez rjane khěrluše zaso zbudženy křescijan. K tajkemu wukładowanju dweju khěrlušow čuješe so Raca wabjeny, dokelž bě duchowny Šěrach w Małym Budyšinku wobaj ze swojeho noweho wudawka serbskich spěwařskich jako mystiske a njezrozenliwe wuwostajil. Přirunaj: Otto III 4. Entwurf einer mendischen Kirchengeschichte 193.

Rak, Jurij, † 12. junija 1799 jako advokat w Budyšinje. Wón bě so 14. junija 1740 w Čornych Noslicach narodził, hdžež jeho nan Michał R. žiwnosć wobsedžeše. Študowaše w Budyšinje a na prawa w Lipsku, hdžež bě sobustaw a pozdžišo tež pismawjedźer serbskeho předařskeho towarstwa. Wot lěta 1770 sem bě advokat w Budyšinje. Jako serbske towarstwo w Lipsku 1766 swój polstalětny jubilej swjećeše, spěsni Rak na tajki swjedžen serbsku odu, kotraž bu dwójcy wotčišćana a to najprjedy we: *Kurzgefaßte historische Nachricht von dem Anfange und Fortgange der jetzt lebenden wendischen Gesellschaft in Leipzig*. 1766 -- a potom tež we: *Kurzer Entwurf einer wendischen Kirchengeschichte*. 1767 Přirunaj: *Otto III*. 748.

Rheniš (Rjenč), Handrij, † 21. novembra 1805 jako farar w Slepom. Jeho narodna wjes běchu Hnašecy, hdžež bě jeho nan Jan R krawc a hdžež je so wón 6. februara 1731 narodził. Přez duchowneho Kühna w Klukšu přińdže wón 1743 do Halle na tamnišu syrotownju a wosta tam 5½ lět. 1749 poda so do Lipska, zastupi tam do serbskeho towarstwa a wosta tam lěto. Khudoby dla wróci so 1750 zaso do Halle, hdžež na universiće dale študowaše a pódla we laćanskej šuli syrotownje hodžiny dawaše. 1752 bu za duchowneho do Wochozow powołany a čehnješe wot tam 1778 do Slepoho, hdžež 1802 na jara swjedžeńske wašnje swój 50lětny zastojski jubilej swjećeše. Jako hišće we Wochozach bě, džělaše z Hodanom Šěrachom w Mařym Budyšinku na wučaču hornjohužiskich šulknížkow, kiž buchu 1770 (a 1803) za serbske šule čišćane. Do tutech knížkow je wón někotre stawy, kiž su pak z jeho mjenom, pak z pismikomaj H. R. podpisane, přeložil abo zestajał. Tež piše swoje mjeno w tutech knížkach druhy H. Rentsch (Rjenč). Přirunaj: *Entwurf einer wendischen Kirchengeschichte*. 189. *Sauf. Monatschrift*. 1803. I. 180.

Ruska, Handrij, † 13. hapryla 1810 jako domjacy wučer w domje ruskeho hrabje Sołtykowa w Moskwje. Bě syn Jana R., wobydlerja pod hrodom w Budyšinje a bě so tam 8. novembra 1755 narodził. Študowaše w Budyšinje a wot lěta 1775 sem w Lipsku na duchownstwo. Při wobnowjenju serbskeho towarstwa w Lipsku bu 1778 za přenjeho staršeho wuzwoleny. Po

woteńdženju z Lipska poda so najprjedy 1780 k dwórskemu radzićelej Nyči (rodzenemu Serbej) nad Mengelsdorfom a wot jow k přichodnemu naněj tuteho knjeza w Moskwje, hdžež je hač do swojeje smjerće zawostał. Jako starši serbskeho towařstwa w Lipsku je dwaj serbskaj spěwaj, kiž staj so jemu wobaj derje poradžila, spisał a čišćeć dał. Přěšni*) pod napismom: „wójna a mandželstwo, tej dvě kolescy, z kotrymajž Bóh swět wobroća“ při ženjenju knjeza duchowneho Braha w Ketlicach a druhi při woteńdženju knjeza Jana Bjedricha Mički z Lipska. Wobaj spěwaj staj 1779 w Lipsku čišćana. Přirunaj: *Mitsche, Michaelisgemeinde* 76.

Rychtař, Jan, † 14. januara 1802 jako farař w Nosaćicach. Wón bě so 24. januara 1732 w Klukšu narodžił, hdžež bě jeho nan Pětr R. tehdom měšer na dworje. Swoje študije dokonja na seminarje w Delnym Wujezdze, na syrotowni w Halli a na universitomaj w Lipsku a w Halli. Potom bě wučer w Halli a wot 1756 při realcy we Wittenbergu. 1760 bu jako farař do Nosaćic powołaŋy. Po rukopisnych zapisach njeboh knjeza duchowneho Krügarja w Poršicach je wón nowy wudawk noweho serbskeho testamenta 1773 wobstarał, kiž je so pječa w Rudolstadće pola knihičišćerja Pětra Eliasa Šěraha, rodzeneho Serba z Malešec, čišćał. Přirunaj: *Otto III.* 64. *Entwurf einer wendischen Kirchengeschichte.* 190.

Rynč, Jan, † 11. měrca 1803 jako farař w Wulkim Radšowje. Wón bě syn Michała R., khěžkarja we Wjelecinje, hdžež bě so 8. hapryla 1733 narodžił. 1752 poda so na gymnasij w Budyšinje a 1761 na universitu w Lipsku, hdžež bě w posledním času podstarši serbskeho předařskeho towařstwa. Jako tajki dzeržeše 10. decembra 1766 při poštaletnym jubileju towařstwa po psalmje 19, 1—7 serbske předowanje w universitnej cyrkwi w Lipsku, kiž bu 1767 z předryču duchowneho Mõhna w Njeswaćidle w Zhorjelcu čišćane. Dale je wón jako farař w Radšowje, hdžež wot 1772 skutkowaše, štyri přenje stawy Werneroweho njebjeskeho puća, kiž běchu so wot Běhmarjoweho přeložka zhubite,

*) Z nowa wotčišćany w II. zešiwku Časopisa 1868 pod napismom: kwasny spěw z lěta 1779.

z nowa přeložil a su so te same tež 1777 z wudawkom tamnych knihow sobu wotčišćate. Přirunaj: Otto III. 27. Lauf. Monatschrift 1803, I. 313.

Smoler, Handrij, † 6. septembra 1729 jako farař w Njeswačidle. Bě so 1693 we Wojerecach narodził, 1721 bu farař w Rychwałdze, 1726 přeni diakonus w Njeswačidle a 1727 farař tam. Wumrje 36 lět stary. Wón je w léce 1729 krótko před swojej smjerću nowy wudawk psalmow z léta 1703 wobstarał a tón samy z 21 modlitwami pod napismom: „wšédne modlitwy jeneho wěrneho křescijana“ přisporil. Přirunaj: Otto III. 163.

Stempel, Křescijan Bjedrich, Mag., † 21. julija 1836 jako farař w Čornym Khołmcu. Bě so 23. februara 1762 we Wojerecach narodził, hdžež bě jeho nan Křescijan Bjedrich St. Dr. med. a fysikus. 1782 přińdže na universitu we Wittenbergu a zastupi tam sobu do serbskeho předařskeho towarstwa. 1786 bu farař we Wulkim Parcowje a 1830 w Čornym Khołmcu, hdžež je přez 70 lět stary a jako bě swój 50lětny zastojnski jubilej swječil, wumrjeł. Jako hišće we Wittenbergu študowaše, je na woteńdženje jeneho sobustawa serbskeho towarstwa (Šoły z Wojerec) serbski nastawk „wot wužitneho nałoženja teho časa“ spisał, kiž bu we Wittenbergu 1783 čišćany. Přirunaj: Stange, Grimmerungen 1849. 7.

Šerach, Pětr, † 21. oktobra 1727 jako farař w Krjebi. Wón bě so 29. junija 1656 w Křidole pola Kamjenca narodził, hdžež bě jeho nan Hodan Š. rychar a kubleř. Študował je na šulach w Kamjencu, w Dreždžanach, w Mišnju, w Khemnicy, w Schneebergu a w Cwikawje. Na puću do Schneeberga, hdžež so we wótrej zymje z hubjenym wobucom a bjez čopleje drasty poda, měješe to njezbože, zo sebi wobej nozy zwozabi, na čimž je pozdžišo čas žiwjenja čerpic dyrbjał. W léce 1678 poda so z Cwikawy z krasnymi wopismami svojich dotalnych wučerjow wuhotowany do Lipska. Wot mora, kiž so 1680 tež Lipskej přibližowaše, zahnaty, wróci so po dwěmaj lětomaj swojeho študowanja do Łužicy a bě tu na 6 lět z domjacym wučerjom we wšelakich wosobnych domach. 1686 bu za fararja do Krjebje powołany, hdžež bě 41 lět duchowny a hdžež

71 lět stary na začeklinu wumrje, jako bě sebi hižom wjele lět prjedy swojeje smjerće swój kašć wudžělać dał. W pismach, kiž nam wo nim powjedaju, je wón jako muž wosebitych darow khwaleny, kiž bě z hebrejskej ryču derje znaty a so tež přez swoje znajomnstwo z astronomiju a z matematiku wuznamjenješe. Jako serbski spisaćel je wón w léce 1717 wustupił a je tehdom nowy wudawk Worjehoweho serbskeho katechisma wobstarał z kritickej předryču, w kotrejž wón wšelake dotal wudate serbske knihi z džěla wopak rozsudži, tak zo so minakałski farař Langa nawabjeny widžeše, jemu z wosebitymi [němskimi] knižkami napřećiwo stupić. Přirunaj: Langowy artikul a Otto III. 155. *Singularia lusatica* II. 547.

Šěrach, Hodan Bohakhwal, † 3. hapryla 1773 jako farař w Małym Budyšinku a jako sobustaw wšelakich wučenych towařstwow, kaž tež pismawjedźer hornjołužiskeho pčolařskeho towařstwa. Wón bě wnuk prjedy naspomnjeneho Šěracha a syn Mag. Hodana Zachariasa Šěracha, duchowneho w Nosaćicach (pozdžišo w Malešecach). 5. septembra 1724 bě so w Nosaćicach narodził, študowaše w Mišnju a w Lipsku a bu 1748 farař w Małym Budyšinku, hdžež je z wulkim žohnowanjom hač do swojeje smjerće skutkował. Jako bu w léce 1766 hornjołužiske pčolařske towařstwo založene, wuzwolichu jeho sobustawy tuteho towařstwa k swojemu stajnemu pismawjedźerjej, dokelž měješe wón pola pčolařow tehdom hižom znate mjeno a bě hižom wo pčolařstwje wšelake knižki w němskej ryči spisał a wudał. Pozdžišo dobu sebi wón w tej samej wědomnosći hišće wjacy khwalby a bě jeho mjeno w tamnym času pola wšitkich pčolařow w kraju a we wukraju derje znate. Wjacy hač junkróć dosta wón dla svojich zaslužbow wo pčolařstwo złote a slěborne medaille ze wšelakich stronow, na přikład wot zwudowjeneje khurwjerchoweje Marije Antonije w Dreždžanach, wot bajerskeho khurwjercha Maximiliana Jozefa, wot afrikanskeje lože w Barlinje, wot oekonomiskeho towařstwa w Petersburgu a t. d. Tež dosta wón čestne diplomy a bu za sobustawa wuzwoleny wot wjele wučenych a oekonomiskich towařstwow a wustawow, na přikład wot akademije wědomnosćow w Harlemje a wot khěžorskeho ruskeho oekono-

miskeho towarstwa w Petersburgu. Haj poslenje póna k njemu do Małego Budyšinka 1771 dweju młodeju študentow J. Brodowskeho a A. Kawerzniewa, wobeju ze Smolenska, kotrejuž měješe Šěrach w plahowanju a wothladanju pčótkow rozwučić. Tež wšelacy družy knježa wopytowachu jeho a jeho pčólnicy w tamnišim času a wostachu tež khwiłu pola njeho, zo bychu wot njeho pčólařstwo zeznali. Jeho mjeno wosta tehodla tež dołhe lěta nic jenož pola serbskich a němskich, ale tež pola wukrajnych pčólařow sławne a jeho wšelake knihi wo pčólach a jich wotkubľanju mějachu w swojim času tajku wažnosć, zo buchu jene do ruskeje a jene do francowskeje ryče přeložene. Tajke wšelake knihi wo pčólařtwje su wot njeho wšitke w němskej ryči spisane, tehorunja tež časopis hornjołužiskeho pčólařskeho towarstwa, kotryž wón za tuto towarstwo w lětach 1766—1771 redigowaše. Tola tež w serbskej ryči wjedžeše wón pisać a bě tež w njej, kaž jeho Möhn w swojim ryčeřskim khěrlušu mjenuje „wšón pisarja pjero, kotrehož mjeno njesu na khribjetach wšelake knihi“. Wot njeho mamy w serbskej ryči:

1. Lutherowu domjacu postillu, kotruž je wón 1751 w zje-
noćenstwje z duchownymi Běhmarjom, Langu a Möh-
nom přeložil.
2. Dr. Löscherowe cyrkwine kluče. 1750. (Nowe wudawki
1752, 1754, 1847).
3. Zezběrane zbótkne kruški krasneho Božeho dara, abo
přidawk wóšomdzesac nowych duchownych khěrlušow.
1756. (Bě to přidawk k serbskim spěwařskim, kotremuž
je Šěrach tež historiju dotal čišćanych serbskich spě-
wařskich předstajił. Tutón přidawk bu šěsć króc wu-
daty, na přikład dwojcy 1756, 1758, 1760, 1762 a šesty
króc 1768. Při třecim wudawku přiwdá jemu Šěrach
20 nowych khěrlušow, tak zo bě jich nětko wšěch hro-
madže sto.)
4. Nowe wudawki cytych serbskich spěwařskich knihow.
Wón wobstara tajke w lětach 1759*), 1762, 1764 a

*) Hač su wudawki serbskich spěwařskich z lětow 1751, 1755, 1757 tež wot Šěrach a hač je w nich hižom naspomnjeny khěrluš wuwostajeny, njeje mi znate.

1767 a to poslenje tři wudawki tak derje z drobnymi, kaž tež z wjetšimi pismikami. Dokelž bě Š. we wudawku wot lěta 1759 khěrluš „tych křescijanow znutfkowna wěra so swěći“, kotryž wón za mystiski a njezrozemliwy dźeržeše, wuwostajil, zběhny so přeciwo njemu literariska wójna, kiž je w swojim času bjez serbskimi duchownymi wjele njenuzneje hary načiniła a na kotruž smy dopomnjeni přez Šěrachowu předryč k serbskim spěwařskim wot lěta 1762, přez wosebitu knižku wot diakona Racy w Biskopicach (hladaj teho artikul) a přez jene wot diakona Šolty w Ketlicach 1756 wudate serbske knižki (Trevirana rozryčenje teje duše z Jezusom), w kotrychž poslenši prosy, zo so z tutym khěrlušom njeby žane přeměnenje stało. Přirunaj: Krüger, daš oberlaus. evangelisch-wendische Gefangbuch. Laus. Magazin 1842. 1.

5. Swěru zjewjena puč k njebjesam wot Mag. Schwarzzy, duchowneho w Lohrenzkirchu, přeložene wot jeneho ewAnGeliSkeho Předarja (to je = Adam Gottlob Schěrach Pastor) 1759.
6. Kwětki Jezusowe, abo lute krótke wutrobne zdychowanja k Jezusej. W Lubiju 1762. (Su to wot Š. z druhich serbskich knižkow hromaduzezběrane zdychowanja.)
7. Njeboh Mag. Waisy krasne modleřske knihi. W založku Pětera Rychtarja, buchbindarja w Stolpnje 1769. (Nowe wudawki 1783, 96, 1843, 1861, 1873.)
8. Hornohužiske šulknížki 1770 (1778 a 1803). Do tutych knižkow je tež duch. Rheniš we Wochozach někotre stawy přepodal.

Ze wšelakich mjeńšich nastawkow, kotrež je Šěrach do němskich w jeho času wukhadžacych časopisow pisał, su za nas Serbow wosebje scěhowace wažne: 1. Entwurf einer slavisch-wendischen Historie. -- 2. Schutzschrift für die alten Slaven und Wenden, in welcher sie wegen der ihnen Schuld gegebenen Treulosigkeit vertheidigt werden. -- 3. Historische Nachricht von allen in der Oberlausitz befindlichen Hussitenschanzen, besonders des Budissiner

Creyses. Wšitke tute nastawki namakaju so we: *Arbeiten einer vereinigten Gesellschaft in der Oberlausiz zu den Geschichten und der Gelahrtheit überhaupt.* 1753—55, Band IV., V., VI. — Tež na to ma so spomnić, zo je wulki džěl za nas Serbow jara wažneje knižki: *Kurzer Entwurf einer oberlausitz-wendischen Kirchengeschichte* 1767 wot Šeracha. Přirunaj: Otto III. 144. *Nachlese oberlausitzischer Nachrichten* 1773, 129. *Entwurf einer wendischen Kirchengeschichte* 174. *Laus. Magazin* 1773.

Šerach, Khorla Bohakhwal, † wokoło lěta 1835 jako faraf w Rychwałdze. Wón bě syn prjedawšeho Š., kotremuž bě so 25. februara 1764 w Małym Budyšinku narodził. Študowaše 1777—1782 w Budyšinje a hač do lěta 1786 we Wittenbergu. Po dokonjanych študijach bě domjacy wučer tež w Budyšinje a 1797 bu za fararja do Rychwałda powołany. Jako hišće kandidat w Budyšinje bě, wuda 1790 ze swojim přecelom kand. Janku w Bukecach přenje měsačne pismo za Serbow, kiž pak bu po wuńdženju přenjeho čista zakazane. Přirunaj Jankowy artikul a Otto III. 154.

Šlenkar, Khryša, † 24. meje 1728 jako faraf w Poršicach. Narodził bě so 4. septembra 1674 w Róžanje pola Ketlic, hdžež bě jeho nan Pawoł Š. swobodny zahrodnik, študowaše w Lubiju a w Lipsku, bu 1706 faraf we Wulkim Radšowje, 1707 diakonus w Ketlicach, 1716 serbski předař w Lubiju a 1718 faraf w Poršicach. Hdyž bě w Poršicach, wuda 1722: *Der kurzgefaßte kleinere Himmels-Weg, deutsch und wendisch* a w tym samym lěće tež: *Der kurzgefaßte größere Himmelsweg, deutsch und wendisch.* Poslenši bu 1741 (abo 40?) z nowa wudaty a je so hač do lěta 1770 wjele w serbskich šulach jako čitanka trjebał. Přirunaj: Otto III. 156.

Schmidt, Křescijan Bohakhwal, † februara 1778 jako faraf we Wóslinku. Jeho nan bě Kašpor S., kantor a wučer w Bukecach, hdžež je so wón 1703 narodził. Študowaše při jara wulkej khudobje, kiž bě tak wulka, zo dyrbješe husto hlód čerpic a z njezačinjenej poliwiki wot sucheho khlěba za lubo wzac, w Budyšinje a w Lipsku. Tež jako kandidat měješe wšelake bėdženja a wjele njeluboznych zhonjenjow činic. Po dołhim čakanju bu 1736 wot konsistorstwa w Dreždžanach

za diakona do Hódzija postajeny, z wotkelž bu 1744 jako farař do Wóslinka powołany. Jow wón wosebje wšelake serbske khěrlušě pěsnješe a z němskeho do serbskeho přeložeše. Wot nich wuda wón 1757: dwaj rjanaj duchownaj khěrlušaj wot C. G. S. P. O. a 1773: někotre duchowne khěrlušě. Wot tutech khěrlušow su 4 pozdžišo sobu do serbskich spěwařskich přizwate. Přirunaj: *Entwurf einer mendischen Kirchengeschichte*. 147.

Šolta, Jan Bohuměr, † 14. septembra 1756 jako farař w Rakecach. Wón bě so 27. hapryla 1723 na Židowje narodil, hdžež bě jeho nan młynk, študowaše w Budyšinje a 1743—45 w Lipsku, bě potom lěto domjacy wučer a bu 1747 za diakona do Njeswačidła powołany. 1750 bu farař w Rakecach, hdžež po šesćich lětach 33 lět stary wumrje. Wón je mařu wutrobnu postillu wot Konrada Riegera, w swojim času superintendenta w Stuttgarće, přeložil a 1751 z předryču wot Kühna, duchowneho w Klukšu, wudał. Ta sama je we Wittenbergu čiščana, kaž je na to w předryči spomnjene. Přirunaj: *Supplementband zu Otto's Lexicon*. 395.

Šolta, Matej, † 25. januara 1773 jako diakonus w Ketlicach a jako najstarši bjez wšitkimi tehdomnišimi lužiskimi duchownymi, 82 lět stary. Narodil bě so 22. januara 1691 w Křidole pola Kamjenca. Jeho nan bě Handrij Š., bur a starši muž w Křidole. 1705 poda so na šulu do Kamjenca a 1710 na gymnasij do Zhorjelca. 1713 přesydlili so na universitu do Wittenberga, hdžež 2½ lěta zawosta. Wot lěta 1715 sem bě pak tu a pak tam domjacy wučer a zwučowaše so tež w předowanju. Jako domjacy wučer bě jara pytany, dokelž so derje na rozwučenje wusteješe. 1730 bu do Ketlic za diakona powołany a hač runje měješe husćišo skladnosć, dale přińc, dha tola w Ketlicach w swojim zastojnstwje hač do swojeje smjerće 43 lět zawosta. Wot jeho synow su třo w Lipsku jako študenći zemrjeli. Wo Serbow a wo Serbstwo njeje sebi Šolta jenož z tym wulke zasužby dobył, zo je wjele serbskich knihow, wosebje za šule wudał, ale tež na to wašnje, zo wobdarynych serbskich młodźencow pytaše, jich k študowanju wabješe a w swojim samsnym domje pripravowaše a jich tež pozdžišo, tak wjele hač sam zamóžeše, při jich študijach podpjeraše.

Hač runje měješe wón w swojim wobćežnym zastojnstwje činić dosć, dha běchu tola w jeho domje z wjetša kóždy čas někotři cuzy hólcy, kotrychž wón rozwučowaše. Z jeho präparandy je wjele pozdžišo wučenyh mužow (na přikład Hórcanski, konwertit Panich a t. d.) wušło. Wón bě tež mjez serbskimi duchownymi jedyn tych najprěnišich, kiž je započal džěćom, kiž chcychu přěni króć k spowjedzi a k Božemu blidu hić, přjedy pollěta dołhu pacařsku wučbu wudžěleć. Knihi, kotrež je wón Serbam do rukow dał a kotrychž mnohoty dla wón w Möhnowym ryćerskim khěrļušu „džěławy Šołta“ rěka, su scěhowace, zwjetša wšitke w Lubiju čišćane:

1. M. Grünwalda přenje buchstabny teje křescijanskeje wěry. 1732. (Nowe wudawki 1736, 40, 52, 64, 80.)
2. Der andächtige Schüler in dem gewöhnlichen Morgen- und Abendsegen. 1734. (Serbske modleřske knižki z němskim titulom. Druhi wudawk 1748.)
2. M. Schustera wutrobne k Jezusej zdychowanja z jenej małej postillu. 1736. (Nowe wudawki 1746, 55, 74 a 1806, móžno tež, zo w lětach 1760, 64, 82.)
4. N. Trevirana rozryćenje teje duše z Jezusom, abo postilla tej lubej khudobi k lepšemu přeložena. 1756.
5. C. Hertzbergera lepši přecel w nuzy, abo modleřske knižki z jenej małej bibliju. 1756.

Tak derje ke knižkam pod č. 5, kaž tež k tym pod č. 3 je přidata Jana Hórcanskeho z Wujezda proba někotrych přeloženych khěrļušow. Otto III. 238 spomni na to, zo je Šołta hišće wšelake druhe serbske ascetiske knižki w rukopisach zawostajl. K poslenšim słuša najskerje tež knižka z napismom: Der franke Biehhirte, wot kotrejež Otto I. c. powjeda, zo je 1736 w 12 w Lubiju wušła. Ale, Šołta sam, kiž w předryči k Treviranowemu rozryćenju teje duše z Jezusom wšitke wot njeho wudate knižki mjenuje, njespomni na žanu knižku, kiž by napismo der franke Biehhirt měla. Tež w druhich zapisach Šołtowych knihow njeje wo tajkej knižcy wot Šołty žana ryč. Je tehodla drje w rukopisu zawostała. Přirunaj: Otto III. 237. Nachlese oberlausitzischer Nachrichten 1773, 34. Lauf. Magazin 1773, 57. Na poslenšim měsće su tež serbske rukopisy, kotrež je

Šolta zawostajil, hromaduzestajane a su to wšitko mjenje njewažne ascetiske wěcy.

Vogel, Jan, bě wokoło lěta 1800 hišće jako kandidat duchownstwa w Hućinje žiwy. Tam bě so tež 25. januara 1773 narodzil jako syn Jurija V., klamarja w Hućinje. Swoje študije bě w Budyšinje a we Wittenbergu dokonjal a dokelž so žana služba za njeho njenamaka, dha bě sam za so w swojej narodnej wsy žiwy. Wón je sydom póstnych předowanjow wot herrnhutskeho biskopa Loskiela do serbskeje ryče přeložil, kiž buchu 1798 a 99 we Wittenbergu čišćane. Dale je wón bjez lětami 1793—97 ze serbskich spěwařskich, kaž tež z jnych druhich 1750 wot Hersena wudatych knižkow najrjeńše štutki hromadu zestajal a na požadanje jeneho wysokeho knjeza a lubowarja Jezusoweho a Božeho kralestwa čišćec dał a to pod napismom: evangeliske štutki a khěrlušy. Tamny wysoki knjez, kiž je tež Loskielowe předowanja přeložic a bjez Serbami rozdawać dał, bě knjez Awgust Khorla Bjedrich ze Schirnding, khurfěršćinski komornik a wyšši lěsny mištr w Drežďanach, w swojim času tež knjez nad Jězorom a t. d. Kaž so z předryče k naspomnjenym ewangelskim štutkam dowidzi, je snadno knjez ze Schirnding přez Vogela hišće wjacy traktatow přeložic a bjez Serbami rozdělic dał. K najmjeńšemu powjeda Otto III, 442, zo je Vogel tež herrnhutskeho biskopa Spangenbergga džěćace ryče a napominanja na džěći do serbskeje ryče přeložil, kaž tež Thomaša Wilkokskeho mjedowe krepki. Wo přěnišich dotalne zapiski serbskeje literatury ničo njewjedza a štož poslenje nastupa, dha ma so najskerje jenož nowy wudawk tamnych hižom 1771 wot Gědana přeloženych mjedowych krepkow zrozemić. Přirunaj: Otto l. c. *Saup. Monatschrift* 1797, 715.

Wahl (Wehla), Jan, † 10. januara 1793 jako faraf w Krjebi. Wón bě so 14. januara 1737 w Kumšicach (po druhej powjesći w Konjecach pola Kumšic) wot burskeju staršeju narodzil, bu 1766 faraf w Boršći a 1782 tehorunja w Krjebi. Bjez lěta je wón wudał a w Budyšinje čišćec dał: Modlitwy a khěrlušy za tych, kiž k spowjedzi a k Božemu blidu přiindu.

Wanak, Jurij, † 2. septembra 1837 jako kantor a wučer w Njeswaćidle. Narodził bě so 1764 w Khelnje, 1787 bu za wučerja do Njeswaćidla powołany a swjećeše tudy 7. julija 1837 pod powšitkomnym džělbraćom cyłjeje wosady swój poštaletny jubilej. Krótko po tutym swjedženju wumrje. Wot njeho mamy dwoje serbske knihi, móžno pak tež, zo je hišće někotre mjeńše serbske traktaty wudał. Jeho znate literariske džěla panu do lěta 1797, w kotrymž je wudał: krasny puć Boži z tymi ćłowjekami na zemi prjedy Khrystusoweho naroda wot Contiusa a potom mału knižku z napismom: krótka powjesć wot teho žiwjenja a smjerće knjeza J. G. Contiusa, wučerja teho ewangeliona we Wojerecach. Posleńšu knižku bě Contiusowy syn Salomon Konstantin C., notar publ we Wojerecach za Serbow spisał a Wanak je ju přeložil. Přirunaj: Otto I. 218. *Saui. Magazín* 1837, 142. *Sirchougalerie* 344.

Wawer, Jan, † 6. meje 1728 jako farań w Bukecach. Narodził bě so 28. awgusta 1672 w Mješicach, hdžež bě jeho nan Mjertyn W. bur. W Budyšinje a w Lipsku študowaše, 1702 bu pomocny předař a 1708 farań w Bukecach. Wón bě najprjedy sobu bjez tymi mužemi, kiž su 1710 přenje serbske spěwařske wudali, kotrež je wón 1719 sam z nowa wotěišeć dał a při tym z 42 nowymi khěrlušemi přisporił. Tehorunja slušeše wón tež sobu k tej kommissiji serbskich duchownych, kiž je bibliju do serbskeje ryče přeložiła, kotraž 1728 krótko před Wawerowej smjerću wuńdže. Jako ta sama kommissija 1730 štwore wuznaće křesćijanskeje wěry wuda, bu do tutych knižkow tež Wawerowy přeložk augsburgskeho wěrywuznaća sobu nutř wzaty, kotryž bě W. w rukopisu zawostajił. Přirunaj: Otto III, 468.

Worjech (Warichius), Wjacław, † 1618 jako farań w Hodziju a přeni wšitkich znatych hornjołužiskich serbskich spisowarjow. Wón sam mjenuje so Groedicensem a wěmy z teho, zo je wón z Hrodzišća pola Wósporka rodzeny był, ale što běchu jeho starši a hdže je študował, njeje nam znate. Hižom 1585 bě diakonus w Hodziju a 16. oktobra 1589 bu tam za fararja postajeny. Jako tajki je w Hodziju 1590 přenje cyrkwine knihi založil, kiž so hišće tam w farskim archiwje

namakaju. W léce 1597 wuda přenje hornjołužiske serbske knihi, Lutherowy katechismus, kotremuž je M. Albertus Lytichius, superintendent w Biskopicach, němsku předryč předstajl. Přirunaj: Otto III, 465. Časopis 1868. I.

Přispomjenje a porjedženje I. Dokelž sym w tutym nastawku jenož tych serbskich spisowarjow hromadu zestajeć cheyl, kiž su tež woprawdže něšto serbske čišćeć dali, dha ma so tu na 10. stronje pomjenowany Jan Kašpor Faber wuwostajić, dokelž je teho předryč, kotruž je 1733 k bibliskim historijam swojeho bratra napisał, němska.

Přispomjenje II. Libuša (st. 23) rěkaše Jan Gottlieb a bě rodzeny z Demjan.

D w ó j k ř i d ł a k i.

Wot *M. Rostoka*.

Dwójkřídłaki (Diptera, Zweiflügler) su překasancy z dospólnym přeměňowawjom, maja w hubje stróje k cycanju a dvě přewidnej křídle; město druheho runka křídlow maja palětki. Hłowa je jeno z čenkej nitku z hrudźnicu zjenočena; wšě tři hrudźna su hromadže na jedyn kruch zrosćene. Woči stej wulkej, brunočerwjenej abo porědšo złotozelenej. Čujawcy stej pak krátkej, třičlónkatej, pak dołhej a wjacylónkatej; teho dla rozdźělujemy: krátkočujawkate dwójkřídłaki abo muchi (Brachycera) a dołhočujawkate abo kuntwory (Nemocera). Cycadło je na kóncu k tarčojtemu srěbadłu rozšěrjene a nima seršćiki, abo wobsahuje zwjetša 4—6 wótrych seršćikow, z kotrymiž kała a tute njejsu ničo druhe, hač přeměnjene klěšćaki abo čelesna; jeno pola někotrych su tute stróje njewutworjene abo skhripjene. Na čujawkach nadeńdže so husto hišće jedyn wosebity seršćik. Dodudki krátkočujawkatych dwójkřídłakow su bjez nohow a bjez hlówy a žiwja we wšelakich wosebje hnijacych zwěrjacych a rostlinskich maćiznach; dodudki dołhočujawkatych dwójkřídłakow žiwja so zwjetša we wodže a maja kulojtu hlówu a jara krátke nózki. Dudki přenišich su čwičkjote abo sudžikojte (sudžiki, Sonnenpuppen) a wotewrjeja so z wěčkom; dudki poslednišich podobaja so bóle mjetelecym dudkam a pukaja so wot zady po khribjeće dele. Dokonjane zwěrjo (mucha abo kuntwora) cyca pak břečku z rostlinow, pak ćopłu zwěrjacu krej a je pak čłowjekej wobćežne abo tež samo škódne, pak wužitne, hdyž hnijace maćizny zaničuje. — Jeno bkhi z rjadu dwójkřídłakow nimaja žane křídla.

a) Muchi abo krátkočujawkate dwójkřídłaki (Brachycera).

1) Mucha domjaca (*Musca domestica*, Stubenfliege) je tři čarki doľha, šera a pod brjuchom nažoľe; na natyľnje ma 4 čorne smužki a na zadnicy čorne blaki. Mjez hľowu a hrudźnicu je hľuboki zarězk. Na hľowje nadeńdu so dvě wulkej woči z čerwjnym barbnom napjelnjenej, dvě překrótkej třičlónčnej čujawcy a hibićiwe na kóncu do maľeje tarče rozšěrjene cycadľo. Na hrudźnicy stej dvě kóžkojtej, přewidnej a jeno z maľo žiľkami přeroscenej křidle, pod nimaj dvě šupcy, kotrejž dvě tak mjenowanej palětcy abo machawcy (*Schwingsfölbchen*), kiž matej podobu hejkojtych jehľow, přikrywatej. Mjez pazorkami poslednjeho člónka stopka ma mucha dvě ľepjatej žalzy, kotrejž ji běhanje po hľadkich wěcach spomoža.

Domjaca mucha je jedna z najpowsěchnišich a najdale rozšěrjenych překasancow a nadeńdze so wšudžom, hdžež su ludžo a domjacy skót. Wona ani njekaľa ani krej njecyca, je pak wobćežna, dokelž je na šiju ľazata a wšo nanješwarni. Žiwi so ze wšelakimi mokřinami; cokor a druhe twjerde wěcy womjehči najprjedy z mokrej kapku, kotruž z cycadľa wupušči a potom jón wozmje do huby a póžrěje. Jejka znjese do lnoja, do smjecow a do pluwakow; dodudki podobaja so maľym čerwjam bjez nohow a bjez hľowy, su jara nažrane, rostu ruče, tak zo so hižom za dvě njeďzeli zadudkuja. Dudki maja podobu maľych šerych čwičkow, z wobeju kóncow pokulojtych. Za dvě njeďzeli je mucha hotowa, kotraž, hdyž skhnje, so wuduwa a křidľa rozcahuje. Dudka wotewrja so z wěčkom. Dokelž so jich cyľe přeměnenje tak khětře skónči, teho dla so muchi jara rozplóduje, wosebje augusta a septembra, a to najbóle we kuchinach, we hróďzách a khlěwach, hdžež bohátu picu nadeńdu a přisprawne města k rozplóďzowanju. Nazymu mru a jeno někotre wostanu přez zymu žiwe we přikrytych ćopľych městach.

2) Borkawa (*Musca vomitoria*, Schmeißfliege) je 5—6 čarkow doľha a 2½ čarki toľsta. Ma bľyščatej čěmnómódrej křidle a překi z čornymi blakami. Hľowa je čorna; křidle stej začěmnjenej, ale toľa při tym hišće přewidnej. Na khribjeće ma 4 čěmne, toľa nic jara jasne smuhi.

Tuta wulka mucha přilecí druhdy ze sylnym bórčenjom z woknom nutř a bije do škleńcow, hdyž won njemóže. Sančka znjese małe hromadki jejkow do mjasu a do sčerba, haj často samo člowjekej do jěťraceje rany. Jara ruče wulahnu so čerwje, kiž su jara nažrane a tak khětře rostu, zo su hižom po 24 hodzinach 200 króc čezše a po 4—5 dnjach dospołnje wuroscene a měrja tehdy 5 čarkow po dołhosći. Z teho lohcy spóznamy, čeho dla je w léce w mjasu husto telko čerwjow. Před zadudkowanjom zalězu do zemje, hdžež so do podołhojtukulojteje překi zmoršceneje čwičkojteje dudki čerwjeno-bruneje barby přewobróca. Po 10 abo 12 dnjach přińdže z njeje mucha, kiž bórzy wjacy tysac jejkow znjese. Wone so tak khětře rozplóduja, zo móže jenički runk muchow za jene léce na 500 millionow muchow napłódić; teho dla so praji, zo móža něšto muchow tuteje družiny konja skoro runje tak khětře zežrać kaž law. — Podobuje žiwi so tež zelena a kowowje blyščata mucha złota (*Musca Caesar*, *Goldfliege*).

3) *Mjasowka* (*Sarcophaga carnaria*, *Fleischfliege*) je skoro tak wulka kaž borkawa, 6 čarkow dołha, šěra, na khribjeće čornosmužkata a na zadnicy čornokóstkowana. Tuta wulka mucha přińdže druhdy do khěžow a znjese jejka, kiž so zwjetša hižom we jejnym žiwoće wulahnu, na mjaso, do hnoja, na sčerba a kaž su pospyty dopokazałe, tež člowjekej do jěťraceje rany. Tajke čerwje zranjeného člowjeka trašnje čwiluja a jemu wulku bolosć naćinja, tola so praji, zo tajke rany bórzy žija. — Dwójkřídlatych překasancow ze swójby prawych muchow (*Muscidae*) je jara wjele, tak derje po družinach, kaž po jenotliwcach. Jich čerwjam podobne dodudki žiwja so z hnijacymi rostlinskimi a zwěrjacymi džělemi a najwjacy tych samych nadeńdže so we khlěwach, we hnoju, na nahnitych łopjenach solotwjowych a kałowych, we cyblach, přezrałym sadže a tež we starym sydru a t. d.

4) *Kutlica konjaca* (*Gastus equi*, *Pferde-Magenfliege*) je tak wulka kaž pčola. Wuzke, pokónčene čěto je wšudžom z brunymi kosmami wobroscene a kóžda wobručka zadnicy na horkach načorń třihranity blak. Křidle a křidlowej šupizcy

stej bělej Křídle stej brunopasatej a matej na kóncu dwaj brunaj blakaj.

Kutlica žiwi so jako dodudka we konjacym žoldku. Mucha znjese ze swojim kładzidlom něhdže 500 jejkow konjam na přédkny bok, na kolena, scéhna abo tež na šiju. Po štyrjoch dnjach lahnu so dodudki, kiž maja dvě přihubnej hočcy a po čele černojte paski. Konja na tym samym měsće swjerbi; wón počnje z jazykom kožu lizać a tak přińdu dodudki konjej do huby, potom do požerka a na posledku do žoldka, hdžež so k žoldkowej koži přicycaja a so prjedy njepušća, hač njejsu dospołnje wurostle. Z njepřetytej picu wuńdu po črjewje z čěla, padaja na zemju a do hnoja, hdžež so zadudkuja. Druhdy su we konjacym žoldku někotre sta tajkich čerwjow, tola njeje widzeć, zo by to konjom što škodžilo.

5) Brama howjadłowa (*Oestrus bovis*, Daffelfliege) je wjetša a wjele tołša dyžli prjedawša a tak wulka kaž borkawa. Ma blyšćatu čornu hłowu a čorny khribjet a na nim po dołhosći dele tři brózdy; zbytkny džěl čěla je z brunymi kosmami porosćeny. Křídle stej brunawej a kaž pokadženej.

Tuta mucha pokaže so w léce, hdyž je najwjetša horcota, a znjese z kładzidlom jejka howjazemu skotej pod kožu na khribjet abo do dólčkow, z kotrychž kosmy wurostuju. Z nich wulehnjene čerwje, tak mjenowane jaže, ryja so bóle a bóle hlubšo a powjetšuju džěru; tak nastanu kule abo bombawy, kotrež so jětra a we tutym jětrenju žiwja so jaže. Su dorostle, wulězu won a padaja na zemju a potom so w zemi zadudkuja. Často ma jeničke howjadło na 30 tajkich bombawow, kotrež jemu wulku bolosć načinja, tola strowosći dale nješkodža. Koža tajkeho zwěrjeća njeje potom wjele hódna, dokelž je pak džěrawa, pak na tych městnach čeńša a slabša, hdžež su jaže přebywale. — Pod kožu jelenjow, sornow a sobow žiwja so druge jaže. — Něšto hinaša je brama wowća (*Oestrus ovis*, Schaffbremje). Tuta znjese jejka wowcam na nós a čerwje, kiž su wulahnu, laža z nosom nutř hač do čólnych próznicow a su wina někakeje khorosće, kotraž so kołowrot mjenuje. Wowcy so tuteje muchi jara boja a hdyž ju slyša lečo brunčec, tykaja nosy do zemje, zo by mucha njemohla swoje jejka na nje znjesć. A howjazy

skót počnje čelčkač, hdyž bramu zynčec slyši a khowa so pak do keřkow, pak do wody. — Bramy maja drje powjetšenu hubu, njemóža pak ani člowjeka, ani wjetše zwěrjo zranic.

6) Čelčk w o l a c y (střečk, *Tabanus bovinus*, *Wiesbrenfe*) je wulka, palc doħha mucha, podobna wulkej mjasowcy, ma pak zadnicu poměrnje hišce šěršu a splečitu. Čelčk je čornobruny a wosředža zadnicy ma rynek třihranitych bělych abo blědo-žořtych blakow. Wón ma jara wulkej zelenej woči, kiž so na wjeřšku hłowy dotkatej. Na cycadle steja 4—6 twjerdych a kařatyh seršcow.

Čelčk nadeńdze so w léce jara husto při lěsach, lěta spěšnje, kařa žalosnje a čwiluje skót a ludži. Jedyň jenički čelčk móže cyte stadlo howjazeho skotu z pastwy začěric. Słyša kruwy čelčka bunčec, dha wšě z pozběhnjenej wopušu před swojim njeřečelom čekaja, a my prajimy tehdy: kruwy čelčkaja. Čelčk žiwi so jeno z krvju howjazeho skotu, kotruž ze swojim cycadlom pije, a teho dla kařa skót tak boloznje; ale jeno sančki kařaja, samcy nic. Rana je zwjetša tak wulka, zo tež hišce pozdžišo krwawi. Dodudki so žiwja w zemi, wosebje na lukach, a tu so tež zadudkuja. — Nimo tuteho je w léce hišce wjacj tajkich čelčkow a druhich muchow, kiž wosebje při horecym tužnym wjedrje a před njewjedrom skót a ludži tyša a čwiluja.

Druhu twórbu a powahu maja muchi rubježne abo rupawy (*Asilidae*, *Staubfliegen*), su čahle a čenke, při tym pak sylne a ěoja druge muchi a překasancy a wupiwaja jim krej. — Muchi přižiwne abo rychlawy (*Tachinae*, *Stuppenfliegen*) žiwja so, doniž su čerwje, we dodudkach druhich překasancow, wosebje we husancach a su tak wužitne. Muchi točate abo krytorypki (*Trypetae*, *Bohrfliegen*) žiwja so jako čerwje we wóstowych hlojčkach a podobnych rostlinach a mnohe družiny stajawkow (*Bombylidae*, *Stechmücke*) lětaja kaž pčoly po kwětkach, mjedowu brěčku cycajo.

b) Kuntwory abo doħočujawkate dwójkřidřlaci (*Nemocera*, *Mücken*).

7) Kuntwora zynčata abo kuntrpysk (*Culex pipiens*, *Stechmücke*) je tři čarki doħha, ma mařu kulořtu hłowu,

čeenke čelo, dolhe nohi a dolhe, čeenke cycadlě ze 4 kařatymi seršćikami. Křidle stej wuzkej a palětki njejsu ze šupizku přikryte. Čujawcy stej pola samca pěrkatěj, pola saněki nitkojtej. Cyłe zwěrjo je brunawje šěre.

Krewjelačna kuntwora je wšudžom derje znata; po prawym pak jeno saněki kařaja a krej pija; samcy žiwja so z mjezhu rostlinjacej. Swoju přenju młodosc přežiwi kuntwora we stejacych wodach. Saněka znjese mjenujcy jejka do wody, zwjetša wokoło 300 w hromadze. Dodudki kuntworow su čerwjam podobne, maja kulojtu hłowu ze sylnymi kusadlami a na kóncu čěla dvě trubcy, z kotrymajž dychaja a so pohibuja. Hdyž pluwaja, powišej hłowu dele a tak loja wšelake hišće mjeńše zwěrjatka. Tež nakřiwjena dudka wostanje we wodze a z njeje wulěze po wódnych rostlinach kuntwora na suche, abo lěpje: kuntwora předrěje dudku a spluwne z wječor wody a hdyž skhnyje, torha so ji koža na khribjeće a kuntwora zleci přeč. Kuntwory pokazuja so husto we tak sylnych rojach, wosebje na wječor, zo so tam zda dym a para być, hdžež kuntwory hraja. Hač runje su małe, lětaja tola jara spěšnje a wutrajnje. — Podobnych družinow kuntworow je wšudze a tež we zymnych krajach we blizkosći wodow; we horcnych krajinach rěkaja zhromadnje moskity (Mosquitos) a su za tute kraje wulka wobčežnosć a we někotrych krajach njemóža ludžo jich dla ani přebywać. Wulětuja zwjetša na wječor z blóta a lužow blizko wulkich rěkow a padaja pornjo hustemu dešćej na ludži a skót a njewostaja jim samo w nocy we jich přebytkach zaneho měra. Po jich kaňjenju zahori so koža a husto so k temu hišće druge bolosće přitowarša. Čłowjek ma tehdy napohlad, jako by po cylym čele šwikany byl a ani šlewjeť, ani kadzida a mazanje z wonjacymi mazami njemóže čłowjeka wobarnować před tutymi krewjelačnikami. Teho dla je tež pućowanje po wulkich ameriskich a druhich rěkach wosebje moskitow dla tak jara wobčežne. Znate su přikłady, zo su kuntwory čłowjeka do smjerce zakařale.

8) Swjěrbolica banatska (*Simulia maculata*, Kriebelmücke oder Gollubaßer-Fliege) je powjeršnje małej domjacej muše

podobna, je pak jeno čarku dolha a namódf popjelaweje barby. Jasnej přewidnej křidle matej jeno na hornej kromje tři žiřki.

Je tež tak mólčka, pokaže so tola při delnej Donawje we banatskej hranicy a we blizkej Serbiskej we někotrych lětach we tak wulkim množstwje, zo so jich roje přiwaleja kaž čemne mróče. Hdyž so tajke roje pokazaja, tehdy čekaja konje a howjazy skót z přirodzeneho nahona z pastwy a khwataja přińc do wsy a do hródže. Swjerbolicy powišeja so skočatam na mjehke, něžne a hoře džěle, sydaja so wokolo wočow, huby, nosowych džěrkwow a zalězu samo do wušow, do póžerka a dychnicy a wšudžom kařaja. Jich klóće načini palate swjerbjenje, zranjene město so zahori a začeka a twjerda bolata začeklizna zhubi so hakle po 8 abo 10 dnjach. Wjele tajkich klócow tež zwěrjo lohcy mori a žane lěto njezańdže, zo bychu ludžo tamnych krajinow přez tutu kuntworu wo mjenje abo wjacy štuk swojeho skotu njepřišli, wo wowcy, woły, konje a swinje, a samo tajke příklady su znate, zo su swjerbolicy małe džěci wonkach pod hołym njebjom zakařale. Nowiše wobkedžbowanja su dopokazaře, zo so dodudki a dudki tuteje strašneje kuntwory we čistych hórskich rěčkach na kamjenjach a na rostlinach žiwja a tak budže skerje móžno, kuntworu we jeje zarodku zahubjeć. Duž dawa nam jeno přirodospyt a přirodopis pomocne wěcy k rucy, so přećiwo wšelakemu škódnemu njerodžej wobarać a to we tym času, hdyž hišee škodzić njemóže; přetož pozdžišo husto ze žanym srědkom přećiwo njemu ničo njedokonjamy.

Druhe družiny kuntworow tworja na wšelakich rostlinach małe wurostki, kaž je žłobotki činja, a jich dodudki žiwja we nich hač do zadudkowanja; my je halenki (*Gallicolae*, Gallmüden) mjenujemy. Čerwje druhich wužeruja wšelake hriby a činja je čerwiwe; tež čerwje we rjetkwjach a rjetkwíčkach su dodudki wulkeje kuntwory, kiž pak njekařa, a tupolica (*Tipula oleracea*, Wiefenřneče) rěka.

c) Bkhi (*Pulicinae*, Šlöhje).

9) Bkha powšěchna (*Pulex irritans*, Šlöh) je čarku dolha, blyšcata a bjezkřidlowna; ma po bokach stłócene čělo, krótkej čujawcy, čornej, małej woči, čěňke, kařate cycadło a

sylne, njestajnje dołhe, ke skakanju připrawjene nohi. Skaka na sto króc tak daloko, kaž dołha sama je.

Bkha bywa na čłowjeku a někotrych zwěrjatach, kotrychž krej pije a je často jara wobćežna. Swoje předrobne jejka znjese do smjeća a do šmarow mjez špundowanjom, běle dudki podobaja so małym čerwikam, nimaja nohi a wija so kaž hady; žiwja so ze wšelakimi zwěrjacymi drobkami a zbytkami wot jědže, kotrež we smjećach a we próše nadeńdu. Za 11 dnjow so do małego zamotka zadudkuja a zaso po 11 dnjach wulěze abo wuskoči z dudki młoda bkha, tak zo cyle přeměňowanje wot jejkownjesenja sem něhdže měsac traje. Čistota, huste wumjećowanje a myće špundowanja su najlěpše srědky přećiwo bkham. — Wjele strašniša je bkha pěskowa abo pěš (*Sarcopsylla penetrans*, Sandšloš), kotraž so we pěskojěnych krajinach južnje Ameriki živi a so ludžom do nohow pod nohće a skotu wosebje swinjom za kopyta zažeruje a tam swoje jejka znjese, na což bolozne jěťrenje nastanje. — Bkhi, hač runje křídla nimaja, so we přirodopisu do dwójkřídłakow nutř zřaduju, dokelž so we druhich znamkach a we svojim přeměňowanju mucham bliža.

Serbska přisaha, pomnik ryče z trećeje štwóree 15. lětstotka.

Podawa a wukładuje *M. Hórnik*.

Dotal běchmy spokojeni, hdyž móžachmy so z ryčnymi pomnikami ze 16. lětstotka wupokazać!*) Tola, hdyž wot staršich serbskich mjenow w lisćinach wothladujemy, zdaše so nam dziwne, zo přenja znata čišćana hornjołužiska knižka, katechis-

*) W dobrym rjedže sym naše ryčne hornjo- a delnjołužiske pomniki mjenował w pólskim časopisu „Warta“ (Poznań 1874); tehorunja l. 1870 w čěskim „Slovniku naučnym“ (díl VIII., 919), hdžež sym w krótkim nastawku ryč, prawopis a literaturu dźělil. W poslednišim ma so jenož wuwostajić spis „Bibličké dějiny (dějepřawa)“ z l. 1659, kaž běch po dotalnych bibliografach mylnje napisnyl; přetož podobne knihi z dwójim titlom su hakle sto lět pozdžišo wuše.

mus W. Warichia z léta 1597, hižo za tamny čas tak dobry prawopis pokazuje (Mollerowy za delnjoľužiščinu 1574 je wjele hubjeňši), zo so ćežko bjez předkhadnikow myslic hodži. Wšitcy tajcy předkhadnicy, mjez nimi najskerje katholske katechismy a podobne najtrěbniše wěcy, su so bohužel zhubili!

Duž běše nam wulcy zwjeselace, hdyž nam tudomny knihipuce k. Oskar Rösger, česceny znajeť starožitnosćow, knihu pokaza, w kotrejž bě wón serbsku stronu we wjele staršim rukopisu wuslědžił. Jemu wuprajamy tež tudy najrjeniši džak a přistupujemy hnydom k wopisanju rukopisa a k podaću jeho serbskeje strony z trěbnym wujasnjenjom.

Rukopisna kniha z pergamenta w małym kwarće je dyrhjala něhdy městej Budyšinej slušeć; přetož je to měščanska kniha „stadtbuch“ (abo „stadt- u. gerichtsbuch“). Wona bu hakle njedawno zasy wróćena a do musea darjena wot k. Hartmanna, prjedy wobsedžerja Debric, kotrehož jedyn prjedownik, měščanski zastojnik, je sebi ju najskerje k svojim študijam počít. Kniha, něhdže 100 łopjenow z džěla próznych a njeporjadnje zwjazanych, wobsteji z wjacjy džělow a ze wšelakich časow. Najstarše někotre strony su z kónca 14. lětstotka „clo města Budyšina“; lisćina z přenjeje položej 15. stotka a registrum castri, molendinorum, tabernatorum sub castro, pheodales, opiones atd. atd.; potom je tam z druheje položej 15. stotka „registrum cerevisiae civitatis Budissin. anno dm. MCCCCLV.“ z mjenami piwnych dworow po drohach (richingasse, kesselg., lauweng., joding., bruderg., irrenberg, fleischerg., schulerg., windische g.). W přědku je nowy přepis najhusejšo trjebanych wěcow: piwnych dworow, „wachgeld, worczgeldt uffs Sloss, Stetegeldt, Stadt Czol, Gorlitzche Czolle, Sloss Rente, Stadt Wilkore (herbske prawo), vom dinste des adels. Registritr auffß New Račh Christi geburt Taufent fundhundert vnd Im Czwey- vnddreißigsten Jare (1532). Vnd meynß Statßchreibertums Im Sechßvnddreißigsten Jare.“ Tola wěcy tak po sebi njesćěhuja, kaž je přědkowny napis, ale před zapisom piwnych dworow su wšelake přisahy ze wšelakich časow; mjez tutymi su najstarše: der Rattmann Eidt, der Biermeister Eidt, der Dynner Eidt, des Burgerrechts Eidt, der Burger Eydt Wendisch.

Hačrunje su wšitke w knizy podate wěcy za stawizny a topografiju Budyšina dosć wažne, zajima nas tola najbóle serbska přísahanska formula „der Burger Eydt“. Wona je krótsa dyžli napřečiwo stejaca němska, hdžež je zasunjene, štož ma so prajíc, je-li přísahacy měšćan „auß den Sechs großn Hantmergrn ader Kleinen, die sich zu befendn pflügen.“ Potajkim běchu serbscy přísahacy jenož khěžnikowje bjez rjemjesla!

Prísaha je tajkale po rjadku, słowje a pismiku:

Ja pschisaham Bohu a našchemu Nejgnad-
nejschemu knjezu knjezu
kraly Czeskem, a geho gnadie diediczuom
A wschicznym potomnym kraluom Czeskym
Burgermaistru a Radye toho Miesta
Budyšina, wierny poslužny a podany
beyondny wedne a w notzy, kdych ja wodnich
napomenan budu, a pschy radie staczsch
wschicznich weczich kotare wony zalepschy
poznayu, gych lepsche peytaczsch, A gych
horiche wobwarnowaczsch tač jač my
Budyš pomuož a geho Swate Slowo.

Čitaj:

„Ja přísaham Bohu a našemu Nejgnadnejšemu knjezu knjezu . . . krali (?) českim (?) a jeho gnadze džědžicóm a wsicknym potomnym kralóm českim, burgermajstru a radze toho města Budyšina, wěrný, poslužný a podany byč wednje a w nocy, hdyž ja wot nich napominan budu, a při radze stač w wsicknych wěcach, kotare woni za lěpše poznaju, jich lěpše pytač, a jich hórše wobwarnowac; tak jak mi Bóh pomóz a jeho swjate slowo.“

Štož najprjedy starobu rukopisneje přísahi zastupa, hodži so to přibližnje postajíc. Duktus je kaž jón w lisínach druheje połojcy 15. lětstotka (abo lěpje z třeeje štwórce) znajemy; přetož žane i nima dypka a tež u je zwjetša bjez dypka. W Budyšinje pisane druhe lisěiny maja hakle w přěnim dzesatku 16. stotka zdžěla dypk nad i. Hdžež dyrbi za słowom knjezu mjeno českeho krala stač, je wjacykroč mórane a zetrěwane, a wumórane městno je tak wulke, zo móže tam jene z

dlěšich kralowskich mjenow stać; duž je drje tam přenjoťnje stało Matthiafowi (1469—90) (abo snadź Girfidowi) a potom jeho naslědnicy w čěskim kralestwje jako markgrafowje we Łužicomaj. (Władisław II. knježeše 1490—1516; po nim Ludwik do 1526, Ferdinand I. do 1564, Maximilian II. do 1576 a Rudolf II. do 1611.) Pod Rudolfom II. je serbska přisaha hišće wužiwana byla, runje kaž porno stejaca němska; w němskej je Ńu na wumóranym měsće widzec, w serbskej pak so spóznaje Š (spocat̃k mjena Šerbinandewi) a při nim uduřf, a tež, zo je tam prjedy dlěše mjeno stało. Měščanski pisar̃ abo druhi zastojnik, kiž je přisahać dał, je sebi njezwjazanu pódlu w knizy ležacu formulu z nowa wokoło l. 1600 napisał pod kralom Rudolfom II., ale jara hubjenje (móžeše serbscy ryčec, a formulu z hlowy prajić, ale nic pisać!) w tehdomnym hižo běžnym (kurrentnym) pismje; widzec je zajimawe mjez druhim kneřu Studolp̃hu, kneřu Burgermeisteru a zehlum Naddhu, ac̃ miže Bohu pomhain a jheho řiwata (?) Nada.

Prawopis w podatej serbskej přisazy, kotraž móže přepis hišće staršeje być, je tajki, kajkiž so w čěskich přěních čišćach a w pismach 15. stotka namaka a kajkiž bě bóle trjebany dyžli lěpři Husowy.*) Někotre čišćane čěske wěcy móžachu we Łužicy, jako čěskim kraju, hižo znate być, zo bychu při trěbnym spisaniu serbskich słowow za přiķlad služile, npř. bibliske kruchi; čišćany nowý zakon plzeňský je hakle z l. 1475. Tež dyrbjachu we Łužicy wo napisanych čěskich krajnych a měščanskich prawach wjedzec; přetož w 15. stotku měješe čěska ryč powšěchnu plaćiwosć w krajnym zarjadowanju a při wyřim sudze, a čěscy zemjenjo sebi tehdom w swojej narodnej ryči dopisowachu. Tajcy zemjenjo běchu wěsće tež mjez wyřimi krajnymi zastojnikami we Łužicy; a jedyn z nich***) snadź je měščanskemu pisarjej Budyšina našu přisahansku formulu ze-

*) Štóz sebi přiķlady tehdomneje čěščiny přeje, pohladaj n. př. do A. W. Šemberoweje knihi: Dějiny řeči a literatury české. Jan Jiskra piše so tam „Gaitmann (1461)“, kaž mamy tudy „burgermeisteru“.

**) Snadź Jaroslav ze Sternberga sam, kiž bě 1467—69 zarjadowař Hornjeje Łužicy a potom bohota w Delnej, abo jedyn pod nim stejacych zastojnikow Čechow.

stajal. Serb njeby nam to tak derje napisal! Při českim prawopisu (y a i jako zmjehčowanje, uo) su tež dospołne čechismy: *Nejgnadnejšchemu* (superlativ na nej- m. naj- mamy tež pola *Warichia* a je nětko tež tu a tam slyšeč n. př. w polodnju Serbow); *frały* m. *frału*; *dieđiczuom* (dwěluju, zo by to słowo hišće w Serbach tehdom bylo) m. nastupnikam, herbam; *wšickny*; *wěcich* m. *wěcach*.

Ryč (wuprajana) so njeje wot 15. stotka wjele přeměnila. Jenož „f“ snadź je hišće swój wosebity zynk měło (*poslužny, Słowo*). „ř“ w znatym zestajenju je hižo do „š“ zeslabnylo; hewak by so pisało *prjřaham*. Za „ch“ w spočatku słowow tudy příklad nimamy; *Warichius* ma hišće *chleb*. Zynk „dz“ je jenož po českim wašnju bi pisany; ale wuprajało je so hižo kaž nětko zmječene (nic jako w čěšćinje), dokelž pornjo stejace „č“ njeje sebi pisar zwažil po česku jako „f“ pisac, ale *časč* (*řtacžř*). Zynk „y“ je dwójcy *ey* pisany, ale drje z wliwom čěšćiny.

Pisařske zmylki drje su: *čzeřem* m. *čzeřemu*; *poslužny* m. *poslušny* (najskerje); *napomenan* m. *napominan*; *budaw* m. *budawo* (*budu*). Snadź tež *frały* m. *frału*? za *lepšy* m. za *lepše*.

Ryčniske formy su kaž pola *Warichia*. Pomůmy jenož: *knjezu* (při mjenje *krala* snadź potom -owi?); *džěđzicom*, *kralom*; *wednje* nětko: *wodnjo*; *napominan* (krótke *wukónčenje*, kaž: *budź khwalen!*); *kotare* (kaž w *delnjołužiskim*, njeje-li pisařski zmylk); *pomóz* (nětko *skažene: pomazy!*)

Glossy w agendze Khrystofa Blöbela.

Podal *M. Hórník*.

Dokelž hornjoserbske ryčne pomniki ze 16. létstotka jara mnohe njejsu, směny tež snadnički podawać, kotrež su so w rukopisach zakhwale. Štóz wjetše rukopisne wěcki nadeńdže, njech je nam w tutym časopisu zdžěli!

Tónkróc wupisuju dospołnje wšitke glossy Khr. Blöbela, na kotrež sym w *Katholskim Póslu*, 1864 str. 143, jenož z krótka spomnił w nastawku *Seifentritt*, *budysfi tachant* a přeni administrator *we Łužicach*.

Khrystof Blöbel bě so w Budyšinje narodził w léce 1546 a dosta 1569 duchownsku swjeciznu. Wot teho času běše we wšelakich duchownskich službach w Budyšinje, hač bu 1594 tachant. Wot 1569 trjebaše wón Leisentrittowu agendu (Forma germanico idiomate baptizandi) a je sebi za serbske křćenja serbske glossy abo přispomnjenja činił.

Glossy pak su tute: Menutzšche Sitzišcho (mjenujće dzěćo); pocflaššche dele (poklakée); Spiwatzšche patzišchere (spěwajće pa-čerje); Šeftzišche: Ja Saprw (rjekée: ja zapru); ħordosczä (ħordosée); ja mirw (druhi króć: ja wħrw, ja wěrju); Ja Stzu (ja chcu); pšimptze Sitza (přimńće abo dótkńće so dzěsća)!

Blöbel, kaž je widzeć, njeje do žaneje českeje knižki pohladał; hewak by lěpje serbscy pisał! Zo je serbska króćka agenda, króćki katholski katechismus abo druha někajka knižka do teho časa čišćana byla, sebi myslimy; ale wukhowała so nam žana njeje. Je-li pak tajka knižka byla, zawěrnó Khrystof Blöbel njeje do njeje pohladał!

N e k r o l o g X I X .

Jakub Nowak,

farař w Radworju a sobustaw M. S. wot jeje załoženja.

* 3. augusta 1821. † 20. junija 1875.

Serbam, wosebje katholskim nasta njewočakowane nowe žarowanje! Zasy zemrje nam swěrný Serb, ħorliwy duchowny, wšudze česćowany a wot svojich bližšich znatych lubowany towařš, farař Jakub Nowak w hišće njedocpěтым 54. léce nazemskeho žiwjenja!

Njebožički narodži so 3. augusta 1821 we Wotrowje, hdžež měještaj jeho staršej burske kubło. Wopytowaše najprjedy šulu we Wotrowje a potom w Budyšinje; hižo nazymu 1835 poda so jako serbski seminarist do Prahi, študowaše tam na małostronskim gymnasiu, a dokonja tam filosofiski a theologiski kurs. Hdyž bě 31. julija 1846 měšniksku swjeciznu dostał, bu najprjedy druhi a wot 1855 přěni kapłan při serbskej cyrkwi.

Při swojej službě jako vikar na tachantskej wučerňi běše tež katecheta za katholskich praeparandow a wot l. 1854 štyri lěta wučer serbskeje ryče na katholskim wučerškim seminaru. W spočatku oktobra 1858 přińdže jako farař do Radworja. Z tym smy zastojnstwa mjenowali, w kotrychž njeboh J. Nowak zbožownje a spomožnje skutkowaše. Wón měješe zasluženu khwalbu swěrneho wučerja, dobreho ryčnika, pobožneho měšnika, jara džělaweho wjednika radwořskeje wosady. Z jeho sobuprócowanjom je so k porjeńšenju cyrkwy wjele stało; pod nim bu pohrjebnišćo powjetšene, hospodařske farske twarjenje a 1874 nowa šula buštej twarjenej a krótko před jeho smjerću započa so znutřkowne přetwarjowanje a wuporjedjenje farskeje cyrkwy.

Njeboh knjez farař běše wot młodosće z wjetša strowy a sylny, tak zo sebi myslachmy, zo budže jeho žiwjenje dolhe. Tola lońše lěto napadže jeho přeni króc čezka khorosć. Hač-runje so wustrowi, njebě wot nazymy hižo wjacy tak wobstajnje strowy, kaž prjedy. Wón mjenje wukhadžeše a skoržeše na zadušitosć a sprócnosć. Z napinanjom poslednich mocow dźeržeše wón hišće lětuše wobkhady při swjatočnosći Božeho ćěła; njedzelu po swjedžeńskej oktawje dźeržeše hišće Božu mšu a předowanje. Wutoru na to dyrbješe so lehnyc a štwórtk zezda so khorosć hižo strašna, zo sebi wón swjate sakramenty žadaše a dosta. Słabosć přibywaše, hač wón njedzelu 20. junija ¼5 popołdnu číše wusny. Srjedu bu ze wšej česću a z wulkim džělbračom pohrjebany na połodnišej stronje cyrkwički s. křiža. Kondukt wjedžeše njebožičkeho swěrny přećel, k. kanonik kantor Jakub Kućank z Budyšina, a hnujacu pohrjebnu ryč jeho pomocnik we Knjezowej winicy, dotalny kapłan k. Handrij Dućman, nětko jeho nastupnik. Bože služby dźeržachu so w cyrkwičcy s. křiža, dokelž so we farskej hižo twarješe. Přitomnych běše na pohrjebje 14 katholskich duchownych a jedyn ewangelski; tež dyrbi so z česćowacym džakom spomnić, zo běštaj na tutym pohrjebje k. Detlev hrabja Einsiedel jako zastupnik kollatorstwa a susodny lutowčanski ryčefkubler k. baron z Uckermann. Mjez přewodzerjemi běchu mnozy tež ze susodnych a dališich wosadow. Bóh daj wjele wobžarowanemu duchow-

nemu wěčny wotpočink! Bóh změrnjuy zawostajenu mać a tři sotry njebožičkeho!

Jakub Nowak běše horliwy Serb, kotryž so při zbudženju noweho Serbstwa všemu za nje wužitnemu hnydom přizamkny; tak bě sobustaw Maćicy Serbskeje wot jeje založenja a jeje wubjerkownik wot 1850—58, sobustaw Bjesady někotre lěta, sobustaw towarstwa ss. Cyrilla a Methoda. Wón njeje drje wjele serbscy pisał; tola je so z dlěšim nastawkom a někotrymi krótkimi politiskimi powjesćemi při katholskej Jutničcy 1848 a 1849 wobdžělił. Přecy a wšudžom pak je za Serbowstwo a jeho prawa ryčał a rad wšitko nowe serbske čitał.

Spomnjeny dlěši nastawk rěka: „Hłós do Serbow“ (Jutnička, 1848, čisło 2). Tudy podawa so pohlad na serbsku narodnosć w staršim a nowym času, tu powjeda so, kak naše Serbstwo z procha stawa, a ryči so horliwje za wobkhowanje serbskeje narodnosće a serbskeje ryče. Wo poslednišej pak pisaše njeboh J. Nowak takle:

„Maćerňa (serbska) ryč je lubozna tež temu, kiž ju nje-rozymi. Ma dobry zynk, kotryž so kóždemu wuchej derje spodoba. A do rjanych hłosow zestajana wubudža wona našeje wutroby najkrasniše začuća. Abo njepozběhuje so twoja wutroba, hdyž so při Božich službach abo kajkichžkuli připadnosćach khwalbne khěrluše spěwaja! Njezhibuja so či wšitke stawy, hdyž při čestnym wjeselu zynki čestnych hódnych pěničkow k twojimaj wušomaj přińdu? Što čuješe ty, hdyž tebe daloko w cuzym kraju njenadžicy serbski jazyk postrowi? Što čuješe ty, hdyž po dołhim času, wóteny kraj zas nastupiwiš přenje serbske słowo zasłyša? A njejsy ty hišće ženje kedźbował, kak wjele lěpje wšitko zrozumiš, kak wjele lěpje wšitko w pomjatku zdđeržiš, kak wjele bóle tebi wšitko k wutrobje dze, štož sy w twojej serbskej ryči słyšał? Hlej to je móc maćernej ryče, w kotrejž twoja mać tebi při kolebcy spěwaše; to je ta ryč, kotrejež słódke słowa přenje wědomne mysle a začuća we tebi wubudžichu; to je ta ryč, w kotrejž ty přeni króc tebi wěčnje lube słowa: nano — maći! wupraji; to je ta ryč, w kotrejž ty twój přeni paćer k Bohu Knjezej sćeše. Tehodla budźmy Serbja z cyłej wutrobu; budźmy wótcow

hódni synowje! Wobkhowajmy našu narodnosć, mějmy zańc maćeřnu ryč, a zaspěwajmy jenomyslnje: Trać dyrbi Serbstwo, zawostać! atd.“

M. Hórnik.

Nowe wustawki Maćicy Serbskeje.

W lěće 1847 z dowolnosću sakskeho a kralowskeho pruskeho knježerstwa pod mjenom „Maćica Serbska“ założene serbske literarne towarstwo, kotrež po statuće wot 3. hapyrła 1872 pod tym samym pomjenowanjom jako zapisane towaršnistwo z wobmjezowanej zawjaznosću wobsteji, je wosebiće dla swojeho z pohladom na kupjenje ležownosće dokonjaneho přestworjenja tute z nowa přehladane wustawki postajiło.

§ 1. Mjeno.

Towaršnistwo wukonja prawa juristickeje wosoby pod mjenom „Maćica Serbska“.

§ 2. Sydło.

Wone ma swoje sydło w Budyšinje.

§ 3. Wotpohlad.

Jeho wotpohlad je: z wudawanjom dobrych ludowych a wědomostnych serbskich spisow, kaž tež wědomostneho časopisa za zdźělanosć serbskeho luda po možnosći so starać.

§ 4. Sobustawy.

Towaršnistwo wobsteji: 1) z rjadnych, 2) z wurjadnych, a 3) z čestnych sobustawow.

Ad 1. Jako rjadny sobustaw móže kóždy nad sobu rozkazowacy, samostatny, w němskim khěžorstwje bydlacy, bjezporočny, serbskeje ryče móćny mužski być.

Ad 2. Za wurjadne sobustawy płáća ěi, kotřiž druhej narodnosći přisłušeja abo we wukraju bydla. Tehorunja móža tež žónske wurjadne sobustawy być.

Ad 3. Za čestne sobustawy móža so mužowje pomjenować, kotřiž su sebi wuznamne zaslužby wo towarstwo abo wo zdźělanosć serbskeho luda dobyli, njech w kraju abo we wukraju bydla.

§ 5. Priwzaće do towaršnistwa.

Priwzaće rjadnych a wurjadnych sobustawow stawa so w zchromadnym posedženju předsydstwa a wubjerka z wobzamknjenjom wjetšiny.

Čestne sobustawy wuzwola so z wjetšinu hłosow hłowneje zchromadžizny.

§ 6. Prawa a přislušnosće sobustawow.

A. Prawa.

Rjadne sobustawy maja:

a) prawo hłosowanja we wšěch towarštwowych naležnosćach, kotraž z prawami, po wustawkach předsydstwu a wubjerkej prikazany, wobmjezowane njejsu;

b) aktivne a passivne wólbne prawo;

c) prawo na darmotne dostaće exemplara kóždeho towarštwoweho spisa teho lěta, za kotraž su swój sobustawski přinošk zaplaćili.

Tuto pod c) mjenowane prawo wužiwaja tež wurjadne a čestne sobustawy. Posledniši maja při tym, hdyž lětny sobustawski přinošk zaplaća a po postajenjach § 4 pod 1 so přihodžeja, tež wšitke prawa rjadnych sobustawow.

B. Přislušnosće.

Wšitke sobustawy, z wuwzaćom čestnych, maja lětny přinošk po 4 markach do pokladnicy plaćić a njejsu k žanemu druhemu rukowanju zwjazani. Hewak maja wšitke sobustawy přislušnosć, zo za wotpohlady towarštwu po móžnosći skutkuja.

§ 7. Wustup a wuzamknjenje z towaršnistwa.

A. Wustup.

Kóždy sobustaw móže kóždy čas, hdyž je wozjewjenje swojeho wustupa předsydy předsydstwa pisnje zdžělil, z towaršnistwa wustupić. Bjez tuteho wozjewjenja ma so wustup za dokonjany:

a) hdyž sobustaw tři lěta za sobu lětnu sobustawske přinoški, byrnje pominany, do pokladnicy towaršnistwa njezaplaći;

b) hdyž sobustaw přewzaće města w předsydstwje abo wubjerku, na kotraž je z wólbny powołany, zapowjedzi, wotpokazanske přičiny w § 15 spomnjene za so nimajo.

B. Wuzamknjenje.

1. Wuzamknjenje smě so stać, hdyž sobustaw wustawki nje-wobkedžbuje abo jim napřećiwo skutkuje. 2. Wuzamknjenje dyrbi so stać:

a) hdyž sobustaw přez prawnje wobtwjerdžene wusudženje kra-
janske čestne prawa zhubi;

b) hdyž skutk dokonja, kotryž ma so po wusudženju hłowneje
zhromadźizny za česć ranjacy dźeržeć.

§ 8. Zarjadowarjo towařnistwa.

Zarjadowanje towařnistwa přisłuša: 1. předsydstwu, 2. wu-
bjerkeje, 3. hłownej zhromadźiznje.

§ 9. Zestajenje předsydstwa.

Předsydstwo towařnistwa twori so ze šesćich wosobow, a su
to: 1. předsyda, 2. naměštnik teho sameho, 3. pismawjedžeř, 4.
pokladnik, 5. knihownik, 6. knihiskladnik.

Wšitke sobustawy předsydstwa wuzwola so we hłownej zhro-
madźiznje z wjetšinu hłosow na šesć lět. Ze sobustawow před-
sydstwa, kotrež so po přiwzaću tutech wustawkow najprjedy wu-
zwoli, wustupi počojca po třoch lětach z losowanjom; po minjenju
tehole časa na tute města nowowuzwolene wosoby wjedu swoje
zastojnstwo prawidlownje na šesć lět.

Kóždy sobustaw předsydstwa móže so po minjenju zarjadowan-
skich lět z nowa wuzwolić.

Kóžde před minjenjom zarjadowanskich lět wuprózdnjene za-
stojnstwo w předsydstwje ma so ze zhromadneje kooptaciju před-
sydstwa a wubjerka na hišće zbytny zastojnski čas prjedownika
wupelnić.

Předsydstwo wobzamkuje w zhromadźiznach z wjetšinu hłosow,
a k wobzamknjenju dosaha přitomnosć štyrjoch sobustawow před-
sydstwa.

§ 10. Přislušnosće předsydstwa.

Předsydstwo ma wšudže dobro towařnistwa zastupować.
Wone wobstara naležnosće towařstwa a zarjaduje jeho zamoženje.
Hdžež wustawki sebi žadaja, je wone na přihłosowanje abo wob-
zamknjenje wubjerka abo hłowneje zhromadźizny zwjazane, a je
za samowólne skutkowanje w cyłym a w jenotliwym zamołwite.

§ 11. Wosebite přislušnosće předsydstwowych sobustawow.

a. Předsydowe.

Předsyda zastupuje w zjenočenju z pismawjedžerjom towař-
nistwo we wšěch sudniskich a nimosudniskich naležnosćach. Wón
přijima wěcy, pisma a listy za towařnistwo postajene, a wobstara
wotpósłanje tutech předmjetow. Wón postaja zhromadźizny před-
sydstwa, kaž tež zhromadne posedženja předsydstwa a wubjerka,

a powoła sobustawy towařnístwa na powšitkowne zhromadžizny. Za kóždu tychle zhromadžiznow postaja džeňski porjad a ma w nich předsydować. W posedženjach předsydstwa, kaž we zhromadnych posedženjach předsydstwa a wubjerka rozrisuje při runosći hłosow jeho hłos.

b. Naměstnikowe.

Wón zastupuje předsydu, hdyž je tutón zadžěwany. W tym padže ma wón přislušnosće, runje pod a) mjenowane.

c. Pisma wjedžerjowe.

Tutón zastupuje w zjenočenju z předsydu towařnístwo we wšěch sudniskich a nimosudniskich naležnosćach. Wón wjedže protokoll w posedženjach předsydstwa a w zhromadnych posedženjach předsydstwa a wubjerka, kaž tež we hłownej zhromadžiznje, stara so za registrandu a khowanje aktow, a hotuje trěbne wozjewjenja, nawěštki, listy a druhe pisma.

d. Pokładnikowe.

W rucy pokładnika leži cyłe pokładnistwo towařnístwa, dokoľž ma z jeneje strony wšitke přinoški sobustawow a druhe dokhody přijimać a z druheje strony wšitke wot předsydy abo jeho naměstnika podpisane towařnístwo nastupowace zličbowanki a druhe dokłady plaćić. Wón ma tež kóždolětnje hač do kónca februara wubjerkej lětnu bilanciu wudawkow a dokhodow předpoľožić.

e. Knihownikowe.

Knihownik, kotremuž dohled nad towařstwowej knihownju přisluša, wobstara wot předsydstwa wobzamknjeuc nakupjenje knihow, wjedže wo knihach dospołny katalog a wupožčuje knihi na přijimace wobswědčenje.

f. Knihiskładnikowe.

Wot knihiskładnika ma so kóždolětnje hač do kónca februara nadrobny inventar spisow wot towařnístwa wudatych zestajeć a wubjerkej předpoľožić.

§ 12. Wo wubjerku.

Wubjerk twori so ze štyrjoch sobustawow, kotrež hłowna zhromadžizna z wjetšinu hłosow na šěsć lět wuzwola.

Z tych po přiwzaću tutech wustawkow wuzwolonych štyrjoch wubjerkowych sobustawow wulosuje so poľojca po třoch lětach. Po minjenju tuteho časa nowowuzwolene wosoby wjedu swoje zastojnstwo prawidlownje na šěsć lět.

Kóždy wubjerkownik smě so po minjenju zarjadowanskich lět hnydom zasy wuzwolić.

Kóždy před minjenjom zarjadowanskich lět wuprózdnjene zastojnstwo we wubjerku ma so ze zhromadneje kooptaciju předsydstwa a wubjerka na hišće zbytny zastojnski čas prjedownika wupjelnjć.

Wubjerk pomjenuje za swoje posedženja ze swojeje srjedziny předsydowaceho a pismawjedžaceho. Wón wobzamkuje z wjetšinu hłosow. K wobzamknjenju dosaha přitomosć třoch wubjerkownikow. Při runosći hłosow rozrisuje hlós jich předsydy, kotryž tež zhromadźizny wubjerka powołuje.

§ 13. Prawa a přislušnosće wubjerka.

Wubjerk ma prawo kóždy čas do naležnosći towaršnistwa, wosebje do pismow pokladnicy, knihownje a knihisklada pohladnjć. Wón smě po wobzamknjenju wjetšiny powołanje hłowneje zhromadźizny žadać, hdyž su so při wothłosowanju wo tym wšitke wubjerkowe sobustawy wobdźělile.

Wón ma přislušnosć z najmjeńša kóždolětnje wokoło spočatka měrc a wot dweju ze swojeje srjedziny wuzwoleneju sobustawow pokladnicu a wot pokladnika wotdatu bilanciu, kaž tež knihownju přehladować a wot knihiskladnika zestajeny inventar pruhować.

§ 14. Zhromadne posedženja předsydstwa a wubjerka.

Předsydstwo a wubjerk wobzamkujetaj w zhromadnym posedženju:

1. wo přiwaću rjadnych a wurjadnych sobustawow;
2. wo statutariscej přislušnych kooptacijach;
3. wo přiwaću počłowankow, hdyžkuli wone w jenym towarštwowym léce t. r. w času mjez poslednjeje rjadnej hłownej zhromadźizny (přirunaj § 19) a slědowacej sumu tysac markow nje-přesahuja;
4. wo najeńskich, přenajeńskich, twarskich a porjedžeńskich naležnosćach, na ležownosć towaršnistwa so počahowacych;
5. wo wšěch naležnosćach, při kotrychž zřadowanju předsydstwo přiwaće wubjerka za trěbne dźerži.

K wobzamknjenju w zhromadnych posedženjach dosaha přitomosć třoch předsydstwowych a dweju wubjerkoweju sobustawow.

Wobzamknjenja postajeja so z wjetšinu hłosow.

Předsyda předsydstwa předsyduje. Při runosći hłosow rozrisuje jeho hlós. (Přirunaj § 11 ad a.)

§ 15. Přičiny wotpokazanja wólby do předsydstwa abo wubjerka.

Wot přislušnosće přewzaća zastojnstwa we předsydstwje abo we wubjerku wuswobodža: 1. khorosć, 2. staroba 60 lět, 3. šěsćlětné skutkowanje sobustawa w předsydstwje abo we wubjerku,

4. kóžde we hłownej zhromadźiznje z wjetšinu hłosow wudźělene wotpušćenje.

§ 16. Wo hłownej zhromadźiznje.

K wobzamknjenju zhromadženych sobustawow pozawostaja so tute naležnosće:

1. wuzwolenje předsydstwa a wubjerka;
2. přijće zličbowanja, wot wubjerka pruhowaneho;
3. pomjenowanje čestnych sobustawow;
4. wuzamknjenje sobustawow;
5. přiwzaće požčowankow, hdyžkuli sumu 1000 markow přesahuja;
6. přeměnenje wustawkow;
7. a) kupje, b) předaća abo c) zastajenja ležownosći;
8. rozwjazanje towařnistwa;
9. wobzamknjenje wo namjetach, we wubjerku wuradženych kaž tež wo tych, kotrež buchu we hłownej zhromadźiznje stajene, su-li we hłownej zhromadźiznje přitomne sobustawy předsydstwa a wubjerka te same za připušćomne wuprajili.

Wobzamknjenje wo runje mjenowanych naležnosćach smě so jenož we hłownej zhromadźiznje stać.

Na tajku dyrbja wšitke sobustawy z wozjewjenjom džeńskeho porjada zjawnje přeprašene być, a ma k temu powoleny čas dvě soboće před hłownej zhromadźiznu wopřijeć.

K plaćiwosći wobzamknjenow dosaha při naležnosćach, pod 1 hač z 5 pomjenowanych, wjetšina hłosow přitomnych sobustawow.

Při runosći hłosow plaći namjet za wotpokazany.

Přeměnenje wustawkow móže so jenož stać, hdyž dvě třećinje rjadnych sobustawow tajke wobzamknjetaj.

K plaćiwemu wobzamknjenju wo naležnosćach pod 7b a 8 spomjenjenych žada so, zo pjeć šesćinow wobzamknjenju přihłosuje.

§ 17. Wosebite postajenje za připad rozwjazanja towařnistwa.

W připadze rozwjazanja towařnistwa ma zhromadźizna, kotraž rozwjazanje wobzamkne, wo naloženje cyłego towařstwoweho zamoženja, tola jeničcy za wotpohlady serbskeje literatury so starać. Tuto postajenje njemóže so ze žanym přeměnenjom wustawkow wotstronić.

§ 18. Powołanje hłowneje zhromadźizny.

Powołanje hłowneje zhromadźizny stawa so wot předsydy předsydstwa: 1. po samsnym wotmyslenju; 2. po namjeće wubjerka; 3. hdyž z najmjeńša 20 sobustawow towařnistwa powołanje hłowneje zhromadźizny namjetuje.

§ 19. Rjadna hłowna zhromadźizna.

Rjadna hłowna zhromadźizna bywa kóždolětnje srjedu po jutrach.

§ 20. Wozjewjenja.

Wšitke we wustawkach postajene wozjewjenja dawaja so do zastojnskich nowin w Budyšinje wukhadźacych a do „Serbskich Nowin“, tehorunja tam wudawanych. Něhdźne rozwjazanje towaršnistwa dyrbi so tež hišće trójcy we „Leipz. Zeitung“ wozjewić.

§ 21. Skutkowanski porjad.

Wšitke zbytnje prawidła, kotrež su trěbne, zo bychu wobkhod towaršnistwa rjadowale, postajeja so w skutkowanskim porjedže, w zhromadnym posedženju předsydstwa a wubjerka wudźělanym a wobzamknjenym, kotryž k cyłosci tutech wustawkow njeprisuša.

Budyšin, 19. meje 1875.

Přispomnjenje. Tute wustawki buchu w němskim texće wot kralowskeho sudnistwa we wokrjesnym sudže w Budyšinje z resoluciu 18. novembra 1875 za dobre spóznate. Wone maja so nětko wot wšěch sobustawow podpisać a potom z nowa mjenowanemu sudnistwu podać. Na hłownej zhromadźiznje 1876 dyrba so wólby po § 9 stać a přeměňjenja w předsydstwje a sobustawstwje po tej a kóždej přichodnej hłownej zhromadźiznje tam wozjewić. Z originala sym tute nowe wažne wustawki, kaž so za Časopis a towarstwo sluša, do serbskeje ryče sam přeložil.

M. Hórnik.

Wučahi z protokollow M. S.

1) Zhromadźizna wubjerka, 19. měrca 1875. Přitomni: Smoleř, Fiedleř, Hórnik a Łusčanski. Najprjedy wuradźuje so džeński porjad za hłownu zhromadźiznu; porjad ma być kaž dotal, a přidźe k temu jenož rozprawa předsydy wo naležnosćach maćičneho domu. Dale maja so nowe wustawki k přizwaću předpolažić, hdyž su prjedy hišće junu wot kk. Smolerja, Hórnik a Łusčanskeho přehladane. Potom bu wot k. Hórnik a rukopis powjedańčka wot J. B. Mučinka z mjenom „Bratřa“ předpolaženy a k čišću přizwaty, dokelž so tež hišće druhu referent za to wupraji. Skóněnje postaji so nakład šulskich spěwow na 3000.

2) Hłowna zhromadźizna, 31. měrca 1875. Wona běše tón króć we „winowej kići“ a bu w přitomosći 23 sobustawow wot k. předsydy Smolerja wjedźena. Po wotewrjenju čitaše k sekretar Łusčanski lětnu rozprawu. Po přichodnym zawodze rozpraji wón, zo je M. S. wob lěto wudała: Časopis, protyku (5000 exemplarow) a šulske spěwy. Nowe sobustawy běchu: Jan Broda z Budyšina, gymnasiast Delenčka, k. Durich z Prahi, k. ryčnik Lenoch z Jičina, k. předar Fr. Láb tam, k. fabrikant Fröhlich tam, k. stud. phil. Hollan z Lipska, študentske towarstwo „Sorabia“ z Lipska a spěwanske towarstwo „Jednota“ z Khrósćic. Wumrjel bě: k. Jurij Cyž (hl. nekrolog); wustupił pak k. Rychtar z Kotec. Po hłownej rozprawje slěduje pokladnikowa; k. Jakub rozestaja, zo běše dokhodow 385 tol. 3 nsl. 4 np., a wudawkow 364 tol. 10 nsl. 1 np., tak zo bě 20 tol. 23 nsl. 3 np. zbytka a zo w tu khwilu zamoženje 190 tol. 23 nsl. 3 np. wučinja. Knihownja bě, kaž k. Fiedleř rozestaja, wo 149 čislow přirostla. Temu přizamkuja so rozprawy jenotliwych wotrjadow a rozprawa k. Smolerja wo maćičnym domje. Dokelž při wšej naložowanej prócy njejsmy pjenjezy dostali,

njemóžachmy dotal z twarzenjom noweho domu zapoóeć; tola je nadžija, zo w béhu léta so wjacj wuskutkuje. Předpóložene zliěbowanje dopokaza, zo bé w starym domje a na ležownosći M. S. dokhodow 430 tol. 10 nsl. 7 np. a wudawkow 347 tol. 19 nsl. 1 np. Z tutym zbytkom a z lépsim zadanjenjom pomjeiši so přichodnje deficit. Rozprawa k. Smolerja přepoda so do aktow twárskeho wubjerka. Nětko čitaja so nowe statuty. Po dlěšim rozryčowanju wuzwoli so na namjet k. Jakuba wosebita kommissia k dowuradženju statutow, a to kk. Jakub, Smoleř, Imiš, Hórník a Leidleř, kotryž je na naćisku hižo wjele dźělal. Na to čitaje k. Hórník telegramm, Maćicu potrowjacy, kiž bě runje wot k. Muki z Jeny dóšoł. Přichodnje maja so po žadosći zhromadźizny čišćeć: protyka, powjedańčko wot k. Mučinka a spěwnik wot k. Fiedlerja. Mjez namjetami přiwwa so tón, zo ma gymnasialne towarstwo exemplar maćičnych spisow darmo dostawać; mjez wotpokazanymi je k. H. Dučmanowy, zo bychu so maćične spisy jenož w jenym prawopisu wudawale. Knjez Jórdan žada sebi rozprawu wo knihiskladže a spokoji so z powjestwom, zo je wo tym w nowych statutach wosebity paragraf. Po wunošenych slawach bu po dotalnym dobrym wašnju k porjadnemu wobzamknjenju zaspěwane: „Hišće Serbstwo njezhubjene.“

3) Zhromadźizna wubjerka, 5. meje 1875. Přitomni: Smoleř, Fiedleř, Hórník a Łusčanski. Dokelž změje dolholětny wubjerkownik a redaktor maćičneho časopisa, k. direktor Jakub Buk w Dreždžanach, 8. meje t. l. 25-lětny měšnikski jubilej, wuradži so, zo by so jemu votivna zbožepřejača tafla pósłala; tajku chcetaj kk. Hórník a Smoleř wostarać. Tafla bu k swjědžeńskemu dnju pósłana.

4) Wurjadna hłowna zhromadźizna, 19. meje 1875. Ta bě do „winoweje kiće“ powołana a bu wot k. Smolerja wjedžena; přítomnych bě 12 sobustawow, dokelž na dźeńskim porjědže jenož přiwwaće nowych statutow a nažrěbnišich namjetow steže. Knjez referendar Leidleř dosta poručnosć, zo by nowe statuty w redakcii wosebiteje kommissije po paragrafach čital a kóždy paragraf so dowuradži a někotre přispomnjenja so do předpóloženeho exemplara po přiwwatym namjeće hnydom zapisachu. Jenohłósnje přijate nowe statuty dyrbja so skerje a lépje we wotpisku wokrjesnemu sudej k wobtwjerdženju přepodać a potom w Časopisu a tež wosebje wočišćeć. Po tutym wažnym wobzamknjenju ryči k. Jeně wo serbskej knihowni njeboh Dr. H. Lotze w Lipsku a nadžija so, zo budže móžno, někotre Maćicy pobrachowace serbske wěcy za našu knihownju kupić. Skónčnje buchu hišće na namjet k. Smolerja čí derje znači knjezowje w Ruskej za čestne sobustawy jenohłósnje wuzwoleni, kotřiž su so za M. S. wjele starali: k. Jan Kornilow, k. Michał Pogodin, k. Jan Aksakow a k. Nil Popow. Z tym so zhromadźizna wobzamkny.

5) Zhromadźizna wubjerka, 17. septembra 1875. Přitomni: Hórník, Fiedleř, Jakub a Łusčanski. Džeński porjad je krótki. Z přěnja wuradźuje so přihot a čišćenje protyki; papjeru wobstara k. Jakub a čišć Smolerjec čišćeńnja w maćičnym domje nowozaložena. Z druha předpóloži městopředsyda Hórník rukopisne powjedańčko „Ernst a Albert“ wot k. wučerja H. Jórdana z Popoje; dokelž je to same hižo wot dweju referentow za dobre spóznate a mjeńše dyžli spomnjene wot k. Mučinka, dyrbi so hnydom a z najmjeńša do hód w Smolerjec čišćeńni čišćeć.

6) Zhromadźizna wubjerka, 25. novembra 1875. Přitomni: Smoleř, Dr. Dučman, Fiedleř, Hórník, Jakub a Łusčanski. Najprjedy postaja so plaćizna noweje knižki „Ernst a Albert“ na 30 np. Potom předpóloža so nowe wustawki M. S. (hl. horjeka) jako wot wyšnosće přijate. Dale ryči so wo rozpósećanju knihow, kotrež je k. Fiedleř dobroćiwje na so wzał; wón wozjewi kóždy nowy spis w Serbskich Nowinach a čas rozpósećanja kóždeho. Kotryž sobustaw M. S. pak chce jón hnydom měć, móže jón z maćičneho knihisklada přez k. Fiedlerja dostać. Dokelž pokladnica wudawki njedowoli, chce k. Smoleř powjedańčko „Bratraj“ na kredit čišćeć, a tež spěwnik k. Fiedlerja, hdyž rukopis dostanje. Přichodne posedženje žada so w januaru.

Wučahnył M. Hórník.

Žarin a bruk.

Wot *Jana Radyserba.*

I.

Žarin běše syrota,
wubnachu joh' do swěta;
bosa a bjez pomazki
prječku wón so nastaji.

Ptački, wački hibachu
so we spěšnym wjeselu.
„Wšitke maju te swój trěb,
dha tež za mnje budže khlěb.“

Srjedža sćežki ležeše
drobny bruk na khribjeće,

z nóžkami so prócujo
ujemóžeše zebrać so.

Žarin jeho horje wza.
„Snano tež sy syrotka —
běchu znak će walili —
zběhú so lečo na prječki!“

Rozšepjerši křidleška
bručik zleći do wětra.
Žarin za nim hladajcy
wospjet džěše pokojny.

II.

Młodženc by z toh' hólčeca,
šwižny jako jědlenka,
z wobliča toh' čerstweho
woči blyskoleštaj so.

Wjele krajow přecaħa,
přinđže junu do lěsa,
lehnuši do mochu so,
tudy wusnu za morwo.

Wosrjedž lěsa na drózy
přihna konik spłóšeny,
nad nim knježna zloćana,
krala džowčo, kralica.

Štó ja smjerći wutorhnje?
Bližo leći njezbože!

Spłóšenk hanja k skalini —
Štó ho staji, zawróći?

Zleći bruk na Žarina,
podrapa joh' do wucha —
hnydy sonačk wotući,
zlečo skoči na nohi.

Skaknuši před skalinu
konja hrabnje za wuzdu —
knježna poħna stróželow
padže jemu do rukow.

Rjane džowčo kralowske
lube džaki młowješe.
„Pój do hrodu kralowskoh',
budžeš moje pacholo.“

III.

Kral joh' lubje witaše.
„Pańske drasty přinjesće,
žolte škórnje dajće mu
a tu čapku slěbornu!“

Žarin šwarny knjezyk bě;
knježny horjachu so wšě,
a we hrodže kralowskim
šćěkach so rjeńko z nim.

Najrjeniša dworjanka
žedžeše so spyrjena,
žadliwa joh' wabješe
z pychu a přez rjanosće.

Šwižne tupki zběhachu
w čerwjnym so stupničku,
wutykujo pjeršćenje
běła ručka blyskaše.

Hubki jako truskalcy —
wóčka žahće dejmanty —
miki, zhladki hnućiwe —
směwki zahor budžate.

Wšitke haj so horjachu
na Žarina z wutrobu,
ale ale pře wšitke
kralička so horješe.

„Luby, přińdž po wječeri
do wonjatej zahrodki,
lube słowo prajić mam,
jasny pjeršćen tebi dam!“

Khodžeštaj so wobjawši
mjez różemi slódkimi —
hubka hubku namaka —
syłojk rjeńšo zaspěwa.

Žahła pani žarliwa
kralej šepnu do wucha:
niže hroda cuzy slěpc
twojom' džowču staja čěpc.

Čmičku na njoh' łakajo
z mjehkej ručku přija ho;
slódky wodych horjaty
dunu jom' do wutroby.

Lubje-rjeńko skurkoli:
„Pój do pyšnej komorki!
Židžane tam lóžko je —
lubi namaj lubosće.“

W mozhach so mu zawari,
zmiholi před wočemi —
jako wina pjenki wšón
na nju přitulili so wón.

Bruk mu do rta zaleći —
Žarin z dobom wostróžbi. —
„Pušć mje, rjana zmijica!
Jěd su twoje lubosća!“

Potajena z wobližka
kralička bě pos'chała,
wóčko zběhnu k hwězdžičkam:
„Horcu dušku temu dam!“

IV.

Kral so hněwny z hrodu da,
Złoty sceptar sobu wza —
„Ze sceptarjom přez hłowu
lubosć jimaj wučěrju!“

Čicho džěše k zahrodzi —
bruk na njeho přileći,
zleći jemu do nosa —
kral kaž hepjel zaporska.

Lubaj pěknje splóšenaj
do hrodu so minyštaj. —
Kral wšě różki přepyta,
ničo přěčne njenamka.

Ducy na hród mórkaše:
„Plicy hlúpe dunderse!
Błudne wšitke za nim du,
a wšak na njoh' takle lžu.

V.

Přijědžechu braškojo,
pósli krala susodnoh'
braščachu wo kralicu
rjanu, miłu, bohátu.

Stary kral ju zawoła:
„Směj so, rjanka njewjesta!
Slubił sym će ženichej,
wulkom' kralej Baranej.“

Wona zblědnu, zdyrkota,
ržeše jako wosyca.
„Žarina sej wuzwolou,
njewudam so Baranu!“

Kral so wulko zapali.
„Skok toh' slěpca z wočow mi!
horde pychi zemjanske
hnydy jemu zedrěje!“

„Kabat na njoh' rubjany,
pačosne te kholowy! —

Wustorkajće bosa job'
z mojob' hrodu kralowskoh'!“

Žarin bědny wuhnaty
docpi wulke skaliny,
mutny hłowu pojšejo
w wuzkich pučach synu so.

Koni tupot ze zdala. —
Njemdry Baran přijěcha,
na Žarina zahna mječ,
hłowu jemu wotečeč.

Žadyn wuček nikajki —
wbohi, tu je po tebi! — —
Nahle přibrunča tón bruk,
konju do khrjapow by fuk.

Kón so zběhnu splóšeny,
prosty horje stawaty.
Kón a kral so walištej —
Baran šiju zlemi sej.

VI.

Hinješe ta kralička,
zwjadowata lilija,
huzachu so lěkarjo,
kralej zhrihowaše to.

Hojerjo mu radžachu:
„Zelko rosće na buku
něhdže w lěsu hluboko,
jeničke ji pomha to!“

Kral po kraju wukaza:
„Štóz to zelko namaka
a ju wuhoji mi zas,
krasny změje z njeju kwas!“

Přeslědzichu pytarjo
wšitke lěsy podarmo,
prózni dom so wróčachu. —
Hórje by z tej kraličku.

Žarin bě za konjerja
W lěsu pola zemjana,

zdrjeny mutny paseše
konje w ředkej bukojnje.

Zmlowi ćežko zdychujo:
„Hdže to dźiwne zeličko?
khmanik njech je namaka,
młodu strowotu ji da.“

„Njech tón, kiž ju dobudže,
za nju miły pěknik je —
wotsudžena njej' wšak mi,
khudžinka sym małuški.“

Njenadžicy zbrunča bruk,
brunčeše na stary buk,
k Žarinej so wróciwši
z nowa na buk zaleći.

Zrudnickej by jasniša
pomročena zernička,
wóčko bruka přewodži,
a što pytnu na štomi?

Džiwna hlaj tu rosěinka
w hałozach bě zakćěla —
prawdku to bě zeličko,
to kiž chcychu lěkarjo.

Bosy a we kabaći
Z nim so Žarin nastaji,
spěchowaše do hrodu,
zelko w běłym rubišku.

VII.

„Kralo, tuto zelko wzmi —
mi so džiwuje zešlachći —
daj mi abo njedaj ju,
ale wuhoj džowčičku!“

Kral mu miły wotmłowi:
„Kajkiž sy, k tej wbohej dži;
sam ji daj to zeličko, —
Bóh dať, zo by pomhało!“

Wuhladnuši Žarina
wočerwjeni kralička,
bórzy rjeńša wočerstwi. —
Kajka radosć na hrodzi!

Kral so sobu spomłodžo
skaza: „Wostań, Žarinko!
Dam ěi złote drasty šić;
džowčo chcu ěi woženić.“

„Wukazať běch do kraja:
Štož to zelko namaka,

a ju wulěkuje zas,
kрасny z njeju změje kwas.“

„Moje słowo kralowske
nihdy wróco njepóndže.
Zawdajtaj tu přede mnu
sebi dušu na dušu!“ —

Tóčcy, warcy, pjekarjo
mrowjachu we hrodže so.
Warjenje a pječenje
po wšěm kraju wonješe.

Młodym kralam porunjo
Žarin blyskotaše so;
kрасnička ta njewjesta
zerjam běše runjeća.

K wěrowanju jědžeštaj —
w wutrobomaj zbóžny raj,
a na puću do cyrkwyje
bruk před nimaj lećeše.

Dodawki, varianty a porjedženki ludowych pěsni.

Podawa *M. Hórnik*.

Hdyž bě wažna zběrka našich ludowych pěsni wot Smolerja (a Haupta) w l. 1841 a 1843 wudata, njepokazachu so dołhe lěta žane wudospołnjenja tuteje zběrki. Kniha bě droha a tehodla namakachu so jenož někotre exemplary w serbskim kraju. Kotřiž knihu njemějachu, myslachu, zo je w njej zawěsće wšitko, štož je w pomjatku luda zawostało. Smoleť sam pak měješe druge nuzne džěła (w Lipsku a Budyšinje) a njemóžeše wjacy po kraju khodžo za pěsnjemi so prašec.

Hakle wot l. 1860 sym ja, někotre dotal njewočišćane pěsnje wuslědźiwši, tajke wudospołnjenki hornjołužiskich počať sobudźělic, wosebje w tutym Časopisu, potom tež we Łužičanu a Katholskim Póсле. Potom su to tež druzy činili, wosebje Jenč, H. Dučman, M. Róla a E. Muka. Delnjołužisku zběrku je H. Jórdan krasnje rozmnožil w tutym Časopisu na l. 1874; wona bu tež wosebje wudata.

Nětko dyrbja wězo ei, kiž chcedza dale hromadzić, Smolerjowu zběrku a dotal čišćane dodawki w pomjatku měc abo tola z nowa přehladować. K wołóženju teho je derje, sebi wěšte słowa abo hrónčka napisnyć, na kotrychž tu abo druhu pěseň lohcy póznaješ. Dališa rada abo napominanje namaka so w předślowje Jórdanoweje zběrki.

Tón raz podawam zasy najprjedy někotre cyłe pěsnje, potom varianty a zlenki, z kotrymiž so hodži za dališim textom slědźić, a skónčnje někotre porjedženki. Khowam při sebi tež wjacore hłosy k pěsničkam a druge namakaja so w husleřskim spěwniku (ze 97 hłosami pěsničkow a 44 pěsnjowymi spočatkami atd.) wot Mikławša Krala z Čemjerc, kotryž so we wobsedženstwje gymnasiasty Jana Krala z Čemjerc namaka.

Nětko tu podajomne cyłe texty su z wuwzaćom čisłow 6—9 z rukopisneje knižki, kotraž je něhdy njeboh pastorej Janej Domašcy (rodž. 1790 we Wulkich Zdžarach, kiž bě 1812 wučer w Budyšinje a 1817—42 w Huscy) słušała a kotruž sym ja kupił a Macicy daril. W tej zběrcy je z cyła 16 pěsni a kruchow, z džěla wočišćanych a někotre čišćane w Provinzialblätter; někotre su tam hišće w druhim wotpisku. Kruchowe druhdze zběrane texty maja wuslědženje pěsni spomožec.

1. Pozalubowanaj.

Holčka džěše po wodu,
 Hólčik nimo rajtuje.
 Holčka staj tej khanje dele,
 Powitaj mje ty z ručkomaj.
 Z jenej ručku witaše,
 Z drugej woči trěješe.
 Zrozemiš mi, rjane džowčo,
 Zo ja twój luby sym?

Zrozemić ja derje mohła,
 Hdy bych jeno ja to chcyla.
 Hólčik zawróći konika,
 Rajtowaše do dwora
 K jejnej nowej komorcy
 K jejnom'swětlom' woknaškej.—
 Moja mać je mi zakazała,
 Zo ja njedyrbju hólcow wzać;

Hóley wokoło džeja
 A hóley zawjedžeja,
 Khwilu k blaznej poměja,
 Potom pak je wostaja.
 Hólčik zawróci konika,

Rajtowaše z dwora won.
 Tu wona za nim wołaše:
 Hdy dha budžeš zasy přińc?
 Ženje wjac a nihdy wjac;
 To je mój raz posledni.

2. Zasy přiňhad.

(Smolerjowy variant delnjołužiski č. 15.)

Skazaľoj staj so skazaľoj
 Holca z hólcem do zahrody.
 Holčka bě tam prjedy njeho
 A hóľčik so za njej hotowaše,
 Čornu drastu so woblekaše,
 Zo jeho holčka spóznać njedyrbješe,
 Holčka khodži we zahrodže
 A hłowičku sebi hladžeše,
 Wěnašk sej na hłowu staješe.
 Pomhaj Bóh*) či, rjane džowčo!
 Što dha či džětać we zahrodže?
 Zběraš ty tudy jabľučka,
 Torhaš ty tudy kwětaški?
 Ja njezběram tudy jabľučka
 A njetorham tudy kwětaški,
 Ja hladam z dala lubeho,
 Swojeho lubeho najlubšeho.
 Wono je hižo sydom lět,
 Zo je mój luby na wójnu šoľ.
 Wón je mi slubiť zasy přińc
 A nětko so nihdže njepora — — —
 Njehladaj, njehladaj, rjane džowčo!
 Wón je měť wčora z druhej slub,
 A tebje je tež tam spominať.
 Rajtarjo, hdyž ty tam zasy přińdžeš,
 Praj jemu wjele dobreho,
 Zo je sej druhu slubić dať,
 Mje je tam teke**) spominať.
 Njewěř ty, njewěř, rjane džowčo!
 Kak zo sym ja tón samy byľ;
 Ja chcych će jenož tak wuspytować,
 Jeli ty tu žaneho druheho nimaš.

*) Druhi wotpis ma: Spomagaj Bog! **) teke = tež.

Kak dha ja móžu drugeho měć,
 Hdyž mam stajnje na tebje mysl.
 Ty dyrbiš dha nětk moja być,
 Nikulka*) žana druga nic.

3. Překlepana lubka.

(Přir. Smol. č. 137.)

Šta je holčka po wodu,
 Do běleho jězora.
 Přenju khanku počeri,
 Pjeršćenik je zhubiła.
 Hólčik konika napował,
 Pjeršćenik je namakał.
 Holčka hólca prošeše,
 Zo by jej pjeršćeń za wěnc dał?
 Kajki bych ja tyran był,
 Zo bych pjeršćeń za wěnc dał.
 Pjeršćenik je złoćany
 A wěńčik je rućany.
 Holčka hólca wabješe
 Do noweje komory,
 Z piwkom, winkom wopoji.
 Pjeršćenik je scáhnyła,
 Z čornym wóčkom zhladnyła,
 Z woknom won jeho storčiła.
 O ty šlundra, šlunderska,
 Zo by će hnyd kraholc**) wzał,
 Ja će nihdy njepóznał
 Po twojej wulkej falšnosći.

4. Wozymnjena lubosć.

(Přir. Smol. č. 13: Haj hdyž ja ranko; Jórdanowe č. 12.)

Hdyž ja ranko domoj džěch
 Přez jedyn zeleny hajk,
 Zetka mje tam holička,
 Kiž něhdy moja bě.

Wona mje tak popraša:
 Hdže sy mój luby był?
 Ja sym wčora druhdže był
 Ze swojim towaršom.

*) Nanihdy.

**) W rukopisu je: gejer.

Ja so měnjach polěpšíc,
 Ale ja so pohóršich.
 A ja chcu zasy k tebi přiníc
 Na mału kermušku.

Hdžež sy ty tu barbu njesl,
 Njes tež tón himbjer tam.
 Hdžež sy ty tam wčora był,
 Tam dži ty džensa zas.

Wěm ja, wěm ja hólcow třoch :
 Kiž hołbje *) pasechu :,

Tón přeni běše šosař sam,
 Tón druhu rybakař,
 Teho třečeho njesměm mjenować,
 Kiž bě mój luby sam.

5. Wobžarowacy hóličik

(Přirunaj Smol. 217: Hóličik jědže z Ku^{owa}.)

Šoť je hóličik z Kulowa,
 Rjane holčo plěje len.
 Wón jej praji dobry wječor,
 Běše pak žno swětły džeń.
 Holčka, što ty dobre džělaš?
 Što bych dobre džělała,
 Rjana dosć ja njejsym.
 Hdy by ty rjana dosć njebyła?
 Dha so mi njeby lubila. —
 Holčka, kajkej maš bětej nozy!
 Njewomazaj sebi jej.
 Što je tebi wo mojej nozy?
 Wšak ty njejsy luby mój.
 Holčka rjana džěše z horda,
 Na lubeho njepohlada.
 Wón pak na nju pohlada,
 Ze zrudnosću zaplaka:
 Něhdy moja běše,
 Rady měć mje chcyše;
 Ja pak wo nju njerodžach, —
 Nětko bych ju rady wzał,
 Wona wo mnje njerodži.

*) Mój podložk, kiž poslednej štučcy jako wosebitu pěseń sebi myslí, ma:
 konje; Jórdan; gołbje.

6. Wowčerska p^ěseń.*)

Hdyž ja m^ěrnje wotpoč^ěju
 Pola mojoh' stadla tu,
 Moch tón je mi m^ějbke poslešćo
 Kajke je to moje zbožičko!
 Ja so z burom njem^ěrjam,
 Ničo drube nježadam.

Hdyž ja widžu jutničku,
 Trubju moju pišćačku,
 Hwizdam woweki wšitke w hromadu,
 Č^ěrju p^ěknje ze psom na pastwu.
 To je moja wjesołosć,
 Při tym khwalu Boha dosć.

Hdyž pak je te připoldnjo,
 Wšitko k j^ědži hotowo,
 Wotpočuje stadło w hajiku
 K wok^ěřecn ma swoju p^ěnp^ěrawu,
 W khlódku sedža j^ěm swój khl^ěb,
 Tón mi słodži hako m^ěd.

Hdyž tón wječor blisko jo,
 A te slónčko zašlo žno,
 Z čicha sp^ěwa mi tón sołobik,
 Lesnje žorli r^ěčny kužolik.
 Byrnje sw^ět mi wšitko wzal,
 Wowč^ěf bych ja zawostal.

7. Reja bjez kónca.**)

(Přirun. Smol. č. 126.)

Past'rjec holc a holca .:.	Što budže pot ^o m činić?
Lisćo hrabataj. .:.	Pš ^ě ńca budže so syć.
Što dha je z lisćom činić?	Što budže pot ^o m činić?
Hnój budže so dž ^ě lać.	Domoj budže so wozyć.
Što budže potom činić?	Što budže pot ^o m činić?
Na polo budže so wozyć.	Tykaucy budž ^ě so pjec.

*) Tale p^ěseń je so prjedy ze wšelakimi variantami sp^ěw^ěla, z přem^ěnjenjom wšelakich slowow; ja podawam rytmiski text. Najskerje je ta p^ěseń wot Bosćana Wićaza z Prawoćie, kotryž drje je tola wjacy p^ěśni a sp^ěwow wudž^ělał, hdyž sebi na titulu swojeho „ptačeho kwas^ě“ mjeno „serbskim mladym ludžom jara derje znajomneho“ dawa. Wot njeho je hišće, kaž mój rukopis praji, p^ěseń ze spočatkom: Wićaz dž^ěše hriby prosyć. Što móže ju nam dž^ělić?

**) Sp^ěwa so dž^ěćom hišće wobš^ěrnišo.

8. D ž ě d.

(Z Khrósćic.)

Džěd je wowcy hriby zjědł,
 Nětk je wowka khora,
 Džěd je stary nora*) ;:

Jědže nimo knježoh' dwora
 Na pisanym ćelcu;
 Ćelc tón poča skakać,
 Nora poča płakać.

9. Starosćiwa mać.

Starala so stara mać,
 Štó budže z Wóršu rejwać.

Njestaraj so wo Wóršu,
 Wórša hižo rejwa.

10. Ćelerka a hajnik.

(Variant Smol. č. 48.)

Hdžež so praji, zo je ćelatka rozhubiła, a sama so w hajku
 zabłudźiła, přistaja so:

Tam je so synyła židu přasć,
 A k njej je tam přijěl jedyn rajtaf.
 Móžeš ty holička židu přasć,
 Dyrbiš ty za lětko moja być.
 A móžu abo njemóžu židu přasć,
 Twoja ja nihdy njebudu.

To by tež kónc był; tola přistaja so nětko hišće z pěsnje
 „Ćelerka ćelatkam dawaše“:

Hnala je ćelerka ćelatka dom,
 Luby jej durje zastupowaše.
 Dži wšak mi luby z duri přeč,
 Hač ja ćelatkam nadawam atd.

11. Wójmidła.

(Přir. Smol. č. 59.)

Po 28. a 30. rynčku sym tež słyšał:

Rubčki šije, wěncy pleće,
 Pósta je do Šmóderanskej.**)

*) nora = blazn. Snadž je wupadło: Što wón hišće zwora?

***) Šmóderanska = njeznaty kraj, abo snadź skažene: Žemrjanska, dokelž
 je Žemr w pěsničkach znaty.

12. Wumóženje.

(Variant Smol. č. 74.)

Wowčer tam pase we zelenym hajku

A wowcy so běla jako tón sněh.

A wowčer tam khodži jako tón knjez atd.

W tutym variancé ma sotra „židžany šant“ zastajíc. Město štyrjoch hercow praji so: „Z třicyći hercami hrajachu, ze štyrcyći bubnarjemi bubnowachu.“

13. Zwěrina.

(Variant Smol. č. 83.)

W druhej štučcy rěka, zo husař jeho pohanješe a dale:

Zjědź mi, mój husarjo, runje won,

Zo mój wobwodu njesčini moj.

Husař so na wjelka wohlada,

A přeco sčiništaj wobwodu atd.

14. Njedowěrna njewjesta.

(Variant Smol. č. 139; Jórdan: Młoda do domu.)

Po štwórtej štučcy rěka pjata:

Maćefku njejsym so prašala,

Maćef mi swěru je kazala.

Tež přistaja so jako poslednja štučka:

Hdy bych ći hłowu wotćec chcył,

Dha će ja njebych nihdy wzał.

15. Rozšěrne wotmolwjenje.

(Variant Smol. č. 142.)

K dwěmaj štučkomaj přistaja so třeca:

Hišće wječor při měsačku,

Hdyž naju lubka*) ćiše spi,

Ničo wo zrudźbje njezhoni. ∴

16. Holički zrudnosć.

(Variant Smol. č. 148.)

Započina so wokoło Wojerec (a tež druhdže) ze słowami:

Mi so styšće, njesměm prajić

Pře mojeho lubeho najlubšoh'.

Z cyła ma tam jenož štyri přenje štučki.

*) Snadž město: maćer?

17. Rjana, rjana.

(Variant Smol č. 250.)

Po přenjej štučcy přidawa to jako druha:

Ty dyrbiš mi džens w noey
 Přiběžeć do Židžinow atd.

Tule pėsničku spěwaja holčki, kaž mój podložk piše, wenu
 fie in der łapawa řind, štož je džěcaca hra, wot k. Nyčki we
 Łužičanu 1871 str. 78, 79 wopisana pod mjenom: hapawka.

18. Džiwny twaroh.

(Variant Smol č. 318.)

W hribach, w hribach, jahodach,
 Za Kamjencom na horach,
 Tam sym tak dołho khodžil*)
 Tam je šwinda twaroha;
 Štož budže tón twaroh' jěsć,
 Tom' budže šěra broda rosć.

19. Kruchi abo złamki.

Zastańće wy štyrjo z čornymi marami
 Při puću, při šćežcy,
 Hdžež Židžinsey ludžo ke mši du.

Kak džiwnje swět so wobroća,
 Hdyž žona muža w moey ma.

We tym našim Mikowje
 Khodžeše muž z droždžemi.

Wulke te štnki, wołojane kulki,
 Te dyrbja tym Turkam hlōwy přeč brać.**)

Luba, moja najlubša.
 Wobal mi moje krwawe rany!

Pomniš, holičo, wójnske časv?

Ja cheu swoju Hanku
 Tym Židowcam***) dać.

Wěm ja, wěm studničku
 Tajku rjanu žórlacu.

*) Tutón rynec je z husleřskeho spěwnika.

**) Tutón spočatk a dališe su z husleřskeho spěwnika.

***) m. Židowicy, kaž: Kulowicy, nětk Kulecy, die Wittichenauer.

Sydom sym razow w Frankforće był.

W Přiwěicach twarjachu nowy hród.

W Přišecach ja služić njebudu,

Wicežkaj pjenjez nimataj.

Ja sym z tobu spankom*) hrała,

Ty sy ze mnu z falšom.

Pólske woły du, haj du,

A wšitke šěre su.

Běži běži wodzička,

Po zelenej lučcy.

Chceš-li lubka moja być,

Džerž mi mojoh' konja.

Z wotkel sy, buriko?

Z Bjerwalda sym,

Ja mam rjanu Hanku.

Holička steješe na mosćiku

Džeržeše sukničku za rjanu.

Na kermušu póndu,

Na robotu nic.

Nětk ćahnu ja tam do Třělan.

20. Porjedženki.

K wjesnym abo městnym mjenam, kotrež w Smolerjowych pěsničkach a jich wujasnjenjach (Erläuterungen) přikhadžeja, hodža so wšelake přiwdać, dokelž so mjena na wšelakich stronach spěwane tež zaměnjeja, a wosebje tež dyrbja so někotre porjedzić. Tak spěwa so město „Limborčenjo z wójny dom ćehnjechu“ tež: Gubinčenjo. Ranecy (Raniš) = Hranica, Gränje. Žulicy = Žuricy, Šauriš. Snadž je w znatej pěsni Wujerjowskaj zemja = Wojerowska (Wojerecy, wjetše kujejstwo), w kotrymž padže by Delna Hórka tež hinak rěkać dyrbjała, abo = Wuherjanska, Wuheřska, hewak w pěsničkach znata, hdyž so tajka podobna pěseň pola Słowakow namaka, hdžež je tamny „pan“ wuherški kral Matij, kiž bě tež lužiski markgrofa. Němska podobna pěseň pokazuje na „Niederrhein“.

*) spankom = z pankom?

Šěsć znjełkow Shakespeare'a,

zesebšćene wot *Jana z Lipy*.

Čísło 54.

Kak wjele rjeńšo blyšći rjanosć so
 We słódkej pyšnosći, kiž wěrnosć dawa.
 Hlaj, róža drje na pohlad lubi so,
 Wón słódka pak je jeje rjanosć prawa.
 Tež džiwej' róže pyšnosć podoba
 So wonjaceje róže barbam pyšnym;
 Na černju wisy tež, so koleba,
 Hdyž létni wětr ju hibnje z dychom něžnym,
 A tola wjadnje, wumrje zacpjena,
 Bě zwonkny blyšć wšak jeje jeńčka sława.
 Nic róža tak, najslódša wonina
 So z jeje słódkich zawostatkow dawa.
 Tak spěw mój srěba z rjaněj' młodosće
 Po jeje minjenju słódk wěrnosće.

Čísło 60.

Kaž žołmy čahnu k brjoham pěskowym,
 Tak wokomik za wokomikom léta;
 So jedyn stajnje minje po druhim
 A njezastajo do wěčnosće khwata.
 Tež žiwjenje so w swětle počina,
 So rozwiwa, a hdyž je k wjeřskej došlo,
 Dha jeńo blyšć we čmowach rozplywa,
 A wozmje čas, štož z časom běše zrostło.
 Čas je, kiž łama kćěwy młodžiny,
 Najlubozniše wobliča wón zmoršća,
 A mori pychu sprawnej' přirody —
 Haj jeho kosa ničo njeprěpušća.
 A tola spěw mój, młodosć khwalacy,
 Tež přetraje čas, z kosu machacy.

Čísło 64.

Hdyž časa ruku widzach surowu
 Najrjeńše šacy zničec bywšich wěkow:
 Hdyž padać widzach wěžu šědžiwu,
 A rudu wěčnu stać we službje bludow;
 Hdyž widzach ocean so nahrabny
 Na škodu rozšěrjować twjerdej' zemje,
 A tu po kraj zas hrabać do wody
 Z dobytkom wuměnjejo škodu stajnje;

Hdyž widžach tajke knježstwoměnjenje,
 A knježstwo same rozpadować zasy,
 Dha mysleć wučese tón rozpad mje,
 Zo tež mi najlubše raz wozmu časy.
 O mysl tajka, smjertnje rudžaca:
 Měć, štož je zhubić wěstosć strašaca.

Čislo 65.

Hdyž ruda, kamjeń, zemja, mórska šěr
 Smjerć z mocu swojej přewinyć njemóža,
 Kak měla by před njeju rjanosć měř,
 Kiž njeje sylniša hač pyšna róža?
 Kak by dha móhl dych lětni, lubozny
 Dnjow zaničacy nadpad wudžeržować,
 Hdyž skała twjerda, pancer železny
 So njemóža před časa zubom skhować?
 O prawda zrudna! Komu drohi čas
 Před časa hubjenjom je móžno škićić,
 Štó mocy ma, jom' spinać nohi raz
 A jemu wobarać rjanosć ničić?
 O nichtó, jeli dziw so njestanje,
 Zo jeje błyšć so zwěčni w čornidle.

Čislo 66.

Wo smjerć ja wołam, mučny přez to wšo —
 Zo widžu zaslůžbu po swěće stonać,
 A w pyše wustupować hoće zło,
 A swěrnosć čistu wopak přisahować,
 A zahańbić so zaslůženu česć,
 A z mocu wzać wěnc čestnej póćiwosći,
 A prawu dokonjanosć k směchej wjesć,
 A móc so podać khromej rozkaznosći,
 A wuměłstwo přez zawisć woněmić,
 A blaznosć rozkazować wustojnosći,
 A prostu prawdu, z mjenom „hłuposć“ křěćić,
 A jate dobro słužić hordej złósći!
 Haj mučny tak bych žiwjenje rad skonjał,
 Hdyž njebych zawostajić lubosć dyrbjat.

Čislo 71.

Hdyž wumru, dlěje wo mnje njeplakaj,
 Hač slyšomne ći budža zynki zwonow
 Připowjedace, zo sym swětny raj
 Wopušćil, čeknywši do smjertnych honow.

Njepomň na ruku, kiž je písala
 Te rjadki tudy, dokelž moja lubosć
 Ból wulku wunjese njeby zamohla,
 Kiž činiła by tebi tajka žalosć.
 A pohladnješ-li na te štučki hdy,
 Hdyž z pjeršću změšany žno tľaju w rowje,
 Dha ani njezdychů moje mjeno ty;
 Njeh z mojej smjerću twoja lubosć zhinje,
 Zly swět zo njeby twoje horjo widźal
 A so čí lubosće dla twojej' wusmjal.

Staroserbske słowa w Magdeburgskim rukopisu 12. lětstotka.

Podal *M. Hórník*.

Čim dale w přepytowanju našeje serbskeje ryče w času dozady džemy, čim wjacj ryčneje podobnosće namakamy na šěrokej přestrjeni, kotruž něhdy Serbja wobydlachu. Tež ze snadnych ryčnych pomnikow pak hodži so dopokazać, zo běše ryč Serbow w zmysle Šafaříkowym na jednej stronje rozdzělna wot ryče Bodricow a Wjeletow (Lutycow), kotřiž k Lechitam (Polakam) słušeja, na druhej stronje. Hłowne znamjo lechiskeje ryče staj nosowaj zynkaj (a, ę abo ą ɶ); přetož „g“ na měsće „h“ je tež w staroserbšćinje a staročěšćinje. A tutaj zynkaj běštaj Serbam hižo cuzaj, hdyž woni w historii wustupuja; z čimž pak nohcju přec, zo byštaj w hišće staršej periodže tež pola Serbow njebyłoj.

Ryčne pomniki njedosahaja, zo bychmy staroserbšćinu w šěršim zmysłu słowa tak dospołnje spóznali, kaž n. př. wotmrjetu połobšćinu abo lěpje dialekt połobskopólšćiny, wo kotrejž je po wšelakich předběžnych džělach druhich wučenych A. Schleicher dospołnu „*Laute und Formenlehre*“ wudał (1871). Tola hdyž so wšitke městne a druge mjena něhdy zhromadža a wšitke słowa w annalach, lisćinach atd., budže tež hlubši pohlad do stareje serbšćiny možny.

Tónkróć podawam slowa, na kotrež je hižo Šafařík w swojich sławnych starožitnosćach spomnił a kotrež tola w žanym słowjanskim přistupnym dzěle njenamakam. Su to slowa w žadnej a wote mnje dołho pytanej knižcy Friedricha Wiggerta: „*Scherflein zur Förderung der Kenntniß älterer deutscher Mundarten und Schriften. Magdeburg 1832.*“ W tutej knižcy su štyri roztorhane a wobškodžene pergamentowe listy abo łopjena wočišćane, kotrež laćanski přeložk psalmow (wot ps. 89, 17 po Vulgaće hač do ps. 95, 9) z interlinearnym němskim přeložkom wobsahuja. W němskich rjadkach pak je jedyn nimale cyły tež serbski a w někotrych němskich rjadkach su serbske slowa sobu zaměšane. Wotpisowař je mjenujcy rukopis před sobu měł, w kotrymž je pódla němskeho tež serbski interlinearny přeložk (snadž na poručnosć biskopa Wenera Merseburgskeho*) abo druheho duchowneho zhotowjeny) stał. Mjenje wěrjomne je, štož F. Wiggert tež za možne dźerži, zo je serbskeje ryče móc-nemu wotpisowarjej druhdy serbske slowo město němskeho z pomjatka do pjera přišlo.

Nětk njech tudy slěduja wšitke tam so namakace slowa, diplomatisce wočišćane, zo by z tym druhim dohladowanje do spomnjeneje knižki zalutowane było. Kursiwne čišćane slowa abo pismiki njedachu so w originalu derje wučitać; tola su z druhich městnow, hdžež tež přikhadžuju, cyle jasne. We wobłukomaj wočišćuju laćanske slowa, w originalu serbskim wotpowjedowace a nad nimi stejace. Hdžež su dypki, tam njemóžeše Wiggert dosć jasnje spóznać.

- Na lisće I. strona 1. **boch moie** (deus meus),
 II. „ 1. **knize** (domine),
 II. „ 2. **knize boch n âs a nî iezt .ize zi..e .an iemo.**)** (Dominus Deus noster et non est iniquitas in eo),

*) Chron. episc. Merseburg.: Libros schlavonicae linguae sibi fieri jussit, ut latinae linguae caractere idiomata linguae Schlaworum exprimeret.

) Němski: **ūn nicht ne is sichein vnrecht an hime. Ze slowčka „*ŷchein*“ (ullus) hodži so wothladujo wot rukopisa na čas přepisa sudzić, dokelž tuto slowčko njepřikhadža před 12. lětstotkom. J. Grimm, Gramm. III. 41. W serbskim wočišću je drje pola Wiggerta čišćerski zmylk: nas â = nás a.

- Na lisće III. strona 2. **knize boch nâs** (Dominus Deus noster),
 IV. „ 1. **podete** (venite),
 IV. „ 2. **pogete** (cantate).

Kak maja so tute zbytki čitać? W krajinje wotpisowarja mjezuje a měša so hornja a delnja abo płona němčina; duž bě wón njewěsty we woznamjenju jóta (pogete = pojete), krknikow a syčawkow, n. př. piše „scaph“ = schaf; „ic“ (ich), w druhich słowach „ch“. Tehorunja přismykuje w němčinje „e“, hdžež byé njesmě, n. př. mit theme schilde. W njedosahacym (za słowjansččinu) łacanskim pismje njerozeznawa „ě“ wot podobnych zynkow. Duž čitam ja takle:

bog moj; kněže! knězъ bog naš a ně jest nic zagle na njemъ; knězъ bog naš; podete; pojete. Móžne je tež: nje, pojdete, pějete.

Hdžež sym ъ a ѣ stajił, tam je najskerje tola so vokal wuprajał (e, o). Škoda, zo wjacy słowow w rukopisu nimamy! Słowa „ize zi.e .an iemo“ wudospołnja Wiggert sam po zbytkach pobrachowacych pismikow: neize (oder niize) zigle (oder zijle?) a měni, zo je „g“ k woznamjenjenju słowjanskeho „i“. Pódlu zъаъ znajemy, džě tež zъаъ. „.an iemo“ drje ma so tola „na niemo“ čitać.

Spisowarjo serbskich rukopisow bjez hornjołužiskimi evangelskimi Serbami hač do lěta 1800.

Zezběrał *K. A. Jeně.*

W poslenim zešiwku našeho Časopisa podach mjena, žiwjenjaběhí a spisy našich hornjołužiskich evangelskich spisowarjow, kiž su w zańdženych lěstotetkach wosebite knihi za svojich serbskich krajanow čišćeć dali. Jako přidawk k tamnemu nastawkej scěhuja tudy spisowarjo, kiž su hač do lěta 1800 teho runja za hornjołužiskich evangelskich Serbow pisali, kotrychž wudžělki pak su nječišćane wostałe. Tež woni maju swoju wažnosć za serbsku literaturu, dokelž jich rukopisy njejsu

bjez wěsteho wliwa wostale na rune serbske knihi, kiž su pozdžišo přez čišć na swětlo wustupile a tež nic na spisarjow, kiž su něšto serbscy čišćeć dali a su we wšelakim nastupanju prjedy wot tamnych mužow, kiž su jenož serbske rukopisy zawostajili, serbscy pisac a do serbskeje ryče přeložowac wuknyli. A zaso druzy tajcy spisowarjo serbskich rukopisow su za nas teho dla wažni, dokelž su wotpisowali to, štož su druzy prjedy nich pisali a nam tak tajke rukopisy a wšelake druge za serbsku literaturu wažne pisma, data a noticy zakhowali. Předspomnić mam tu jenož hišće to, zo tajkich spisowarjow, kotřiž su drje rukopisy zawostajili, su pak při tym tola tež to a tamne čišćeć dali, tudy z nowa pomjenował njejsym, dokelž sym na jich wažniše rukopisy hižom w mojim prjedawšim nastawku spomnił. Tehorunja tež tajkich, kiž su jenož něšto małego a njewažneho, na příklad jednotliwe serbske předowanja, listy, napisma a t. d. zawostajili, sobuličil njejsym.

Čichor (Cichorius), Jan, Mag., † 3. junija 1669 jako farať we Wóslinku. Jeho nan bě Mag. David Č., farať we Wulkich Zdžarach. Jeho syn Jan narodži so tam 7. junija 1630, študowaše potom we Wojerecach a w Budyšinje a 1644—51 we Wittenbergu, hdžež bu tež magister. W léće 1655 bu diakon we Wojerecach, 1656 archidiakon tam a 1663 farať we Wóslinku, hdžež 39 lět stary wumrje. Wón zawostaji po sebi serbske přeloženje njedzelskich a swjedžeńskich scénjow a epistolow. Jako w léće 1695 hornjołužiske stawy kommissiju postajichu k wudžělanju serbskich scéńskich knihow, bu tutej k temu tež Čichorowy přeložk předpołożeny a wona wupraji so wo nim w předstowje k přěnim čišćanym scéńskim na scéhowace wašnje: „Nachdem uns aber von denen Hochlöblichen Herren Ständen bald anfangs ein cichorianisches Exemplar der wendischen Version mitgegeben, als lassen wir demselben sein Lob, sagen aber, daß es uns nicht mehr gedienet, denn die Scherzische (hladaj pod mjenom Šěrc) und andere Versiones, als welche sich alle bloß nach dem Deutschen gerichtet.“ Přírunaj: Otto, Schriftstellerlexicon I, 203. Knauth 394.

Jakobi, Michał, † 1694 jako farať w Sepicach, hdžež so tehdom hišće serbscy předowaše. Hdže a hdy je rodzeny, njeje

znate. Jenož to wěmy wo nim, zo bu 1641 faraŕ we Wulkej Hrabowcy a 1664 w Sepicach, hdžež je zawostał. Jeho khwala wudawarjo přěnich scěnskich w předstowje k tutym ze scěhowacymi słowami: Wir rühmen nicht weniger die treuherzige Sorgfalt Herrn Michael Jacobi, alten und auch wohlverdienten Pfarrers zu Schwepnitz, als welcher uns mit einem gründlich abgefaßten Judicio von der wendischen Orthographia und wohl laborirtem wendischen Catechismo freiwillig an die Hand gegangen, so uns zu unserm gegenwärtigen Vorhaben gar dienlich gewesen.“

Junghänel, Jan Bohumiš, † 1809 abo 10 jako faraŕ w Slepom. Wón bě so 21. decembra 1753 we Wósporku narodził, hdžež bě jeho nan šewski mištr. Po zažnej smjerći poslenšeho smili so nad nim jena baronka z Hohenthal, kiž jeho najprjedy na šulu do Wulkeho Wjelkowa a potom do Falkenberga da, hač móžeše so w 16. léce swojeho žiwjenja na gymnasij w Budyšinje podać. Jow zawosta hač do léta 1775 a poda so potom do Lipska. Po dokonjanych študijach bu katecheta w Delnjej Hórcy a jako bě tudy tři léta wučič, bu 1783 jako faraŕ do Wochozow powołany. Wot jow čehnješe 1806 do Slepoho. Přirunaj: Laus. Magazin 1783, 266. Wón měješe dobry dar k serbskim skladnostnym spěwam a su nam wot njeho někotre tajke znate. Přirunaj: Časopis 1860, 128. W mačićnej knihowni staj wot njeho dwaj rukopisaj, přěni je wotpismo Nowakoweho słownika (pytaj tuteho mjeno) a druhi je zběrka wšelakich serbskich čišćanych a nječišćanych modlitwow pod němskim titulom: Sammlung wendischer Gebete, 478 stronow. Teho runja namaka so wot njeho w radžinej knihowni města Budyšina rukopis pod napismom: Proverbia sorabica, quorum copia mihi potuit fieri omnia. Přirunaj: Časopis 1856/57. II. 101.

Ludovici (Ludwig), Jurij, † 9. decembra 1673 jako faraŕ w Barće. Narodził bě so 1619 w Bukojnje pola Wulkich Zdžarow, hdžež bě jeho nan krawc. Študowaše na gymnasiju w Budyšinje a bu wot jow prjedy, hač móžeše so na universitu podać, 1640 jako faraŕ do Łuća powołany, dokelž tehdom na serbskich kandidatach pobrachowaše. Lěto pozdžišo (1641) bu za fararja do Minakała a 1648 jako tajki do Barta přesadženy.

Wón sebi da w swojim času serbsku ryč jara naležanu być a prócowaše so po móžnosći ju derje ryčec a pisać, tak zo jeho Abraham Frencl w swojich knihach de originibus linguae Sorab. „Varronem Sorabicum“ mjenuje. Wón je přeni, kiž je hornjołužisku serbsku ryčnicu spisał a to we lačanskej ryči pod titulom: Rudimenta Grammaticae Sorabo-Vandalicae idiomatis Budissinensis delineata. Tuta ryčnica wosta dothe lěta jenička. Započatk teje sameje namaka so w starym rukopisu, hač wot Ludovicia sameho, njeje wěste, w maćičnej knihowni. Přirunaj: Otto II. 510. Jako Michał Frencl, faraň w Budystecach, w lěće 1670 swoje přenje knihi „S. Matthäus und S. Marcus“ wuda, zwjeseli jeho Ludovici přez scěhowacy serbski přispěw, kiž je w pomjenowanych knihach sobu woteišćany:

Dwona chwala něwumrě, šwata Šchlächta Habramowa,
 Kiž by na Sinaiskei Hori s Bohom šamem rycjala
 A we blyštku s Kimotanom jeho časnie šlyšchala;
 A ty Galileiski Kray, zo te šbožne šlotke šlowa
 Christa tweho Kneša šu twobjch měsach šašlyšchane.
 Chwal šo, něhaň druhich hludzi: **IESUS** hlaj! našch Wumozniň
 Šteji s nami hriješnikami, jať by byl našch Šydelniň
 Šserbske Šlowa Šserbam nam jašni krašni pšehlozene.
 Tak je Bohja Mudrosć naš latžnych hnadni wobpšchijala,
 A s wulkimi lubošćami wokošćuje Šserbski hrot
 pšches Michala Frentzelowe mudre péro, hortžy post:
 Ša to jemu šdobny djať, Bohu bydž ta wiecejna chwala.

Fraterno adfectu adposuit
 Georgius Ludovici, Eccle —
 siae Baruthanae Pastor.

Müller, Marcin, bě w lětach 1675—1681 šulski wučer w Blunju. Wot njeho su serbske spěwarske, kiž so w rukopisu w maćičnej knihowni namakaju a maju napismo: Daß Wendische Gesangbuch vndt Catechismus. Mit Geistlichen Lieder vnd Psalmen. Přirunaj: Časopis 1874. I, 50.

Nowak, Jan, † 3. hapryla 1823 jako faraň w Minakale. Wón bě so 18. hapryla 1745 w Choricach w Delnjej Łužicy narodził a nawukny hakle pozdžišo hornjołužisku serbsku ryč. W lěće 1771 bu substitut w Hošbinje a 1774 faraň w Minakale.

Při wuknjenju hornjolužiskeje serbskeje ryče pisaše na serbskim słowniku, wot kotrehož so wotpismo wot fararja Junghänela we Wochozach wokoło lěta 1790 wobstarane w maćičnej knihowni namaka pod titulom: *Lexicon linguae sorabicae, de msto admodum vetusto Viri plurimum reverendi Neandri (sorabicae figurae Nowak) pastoris Minacalensis, transscriptum*. Přirunaj: Časopis 1859. II, 88. Sobuwužity je tutón słownik při wudaću Pfuloweho słownika.

Ponich (Pannach), Bohačesć Bjedrich, † wokoło lěta 1827 jako faraf w Łuču. Wón bě syn fararja Pětra P. w Malešecach a bě so tam 8. meje 1761 narodził. Dokonja swoje študije w Budyšinje a we Wittenbergu, přebywaše potom dołho w Budyšinje, bu 1806 katecheta a předař w Hóznicy a 1809 faraf w Łuču. Hižom jako kandidata złoži wón wosebitu prócu na hromadžowanje serbskich knihow a wotpisowaše sebi serbske rukopisy a zestaja tež w rukopisu serbsku bibliografiju, kotraž pak je so, kaž so zda, zhubila. Jeho serbska knihownja bu w léče 1827 z wulkeho džěla wot serbskeho předařskeho towarstwa w Lipsku přez knjezow Lubjenskeho a Dr. Klina w Budyšinje kupjena a namaka so wot tuteho časa sem w drastkomorje serbskeje michaškeje cyrkwje we Budyšinje. Wot wotpiskow serbskich rukopisow, kotrež je wón wobstarał, su nam znate rjane wotpisma Schmutzoweho słownika z Ponichowymi dodatkami, Schmutzoweje ryčnicy, stawiznow serbskich cyrkwjow wot jeho nana Pětra Ponicha a někotrych za serbske stawizny wažnych nastawkow jeho bratra Samuela Bohuwěra Ponicha, fararja we Malešecach. Wšitke tute wotpisma khowaju so w maćičnej knihowni w Budyšinje.

Šere (Scherz), Jurij, † 8. septembra 1674 jako faraf w Dubcu. Wón bě so 16. februara 1634 w Delnym Wujezdze narodził, hdžež bě jeho nan Jan Š. tehdom faraf. 1655 bu do Ketlic za diakona powołany a 1660 přińdže do Dubca za fararja. Jow přeloži wón njezdělske a swjedžeńske sćenja a epistole do serbskeje ryče, kiž pak so pozdžišo runje tak mało, kaž Čichorowe (hladaj tuteho artikul) trjebać hodžachu. Wjele lěpje běchu so jemu jeho serbske khěrlušy poradžile, kotrychž je někotre přeložil a praja wo nim w tutym nastupanju přeni

wudawarjo serbskich spěwaŕskich, zo je wón tón najprěniši był, kiž je do praweho hrona a prawych składow zestajane serbske khěrluše wudžěłať.

Schmutz, Jan Bohuměr, † 26. septembra 1798 jako farar w Meuro pola Kemberga (w Pruskej) a jako 83lětny šědźiwc. Wón bě rodzeny Němc ze Strassburga, hdzež bě jeho nan M. Jan Handrij S. past. prim. při cyrkwi sw. Mikławša a kanonikus při sw. Domašu. Tam bě so wón 19. meje 1715 narodził a najprjedy na gymnasiju khwilu študowať. Potom započa zlótnistwo wuknyć. Jako so jemu te wjacj njelubješe, poda so na syrotownju do Halle a wot jow 1738 na universitu w Jenje. Po dokonjanych študijach bu wučer při syrotowni w Žarowje w delnych Łužicach a položi so tudy na nawuknjenje serbskeje ryče. 1744 bu za fararja do Delneho Wujezda powołany a wosta jow hač do lěta 1748, w kotrymž do Reinhartza pola Wittenberga a pozdžišo do Meuro'a čehnješe. Dokelž při wuknjenju serbskeje ryče žadyn słownik a žanu dosahacu ryčnicu njenamaka, dha sebi woboje sam spisa. Jeho słownik ma napismo: *Probe eines Oberlausitzisch-Wendischen Wörterbuchs*. Tón samy je po wašnju lačanskeho słownika wot Cellariususa wudžěłany, tak zo wšitke słowa pod sobu steja, kiž z jeneho a teho sameho korjenja wukhadžeja. Jeho ryčnica mjenuje so: *Neue Probe einer oberlausitz-wendischen Grammatic, hauptächlich nach dem Budijsinischen Dialecte eingerichtet*. 1743. Tak derje Schmutzowy słownik, kaž tež jeho ryčnica staj so na sto lět wot tajkich, kiž chcychu serbsku ryč hłubje a lěpje spóznać, wot serbskich študentow a t. d. jara trjebatej a namakaju so tehodla wot wobeju wšelake wotpiski w našich knihownjach a te same tež we wšelakich redakcijach, dokelž je kóždy wotpisowať po swojim wjedženju a dobrozdaću pak mjenje, pak wjacj přistajať abo wuwostajať. Tak namakaju so w maćičnej knihowni tři ryčnicy a wósom słownikow wot Schmutza, wot kotrychž je kóždy exemplar kusk hinajši, hač druhi. Z jeneje lipsčanskeje knihownje je w léce 1840 wěsty Curt Bose, kustos měšćanskeje knihownje tam, jedyn tajki Schmutzowy słownik hubjeneje redakcije w Lipsku wotčišćeć dať, kiž je wyše teho poľny zmylkw, dokelž wudawať njeje

serbscy dosć rozemił. Přirunaj: Otto III, 178. *Entwurf* 390 a 393. *Časopis* 1859. II, 88.

Wencel, Jan, Mag., † 20. septembra 1801 jako bartski farar w Herrnhuce, hdžež wulěkowanja dla khwilu pola swjeho lěkarja přebywaše. Wón bě so 1. decembra 1737 w Džěžnikcach pola Budyšina narodził, hdžež bě jeho nan Hans W. burski muž. Wot 1751—56 študowaše na gymnasiju w Budyšinje, dyrbyeše pak potom khudoby dla šulu wopušćić a so z pisanjom žiwjeć pytać. 1760 poda so z nowa na gymnasij a 1762 do Lipska, hdžež bu sobustaw serbskeho předařskeho towarstwa, wo kotrež je sebi přez lěpše zarjadowanje jeho wustawkow, jeho skhadžowankow, jeho aktow a knihownje wosebite zaslůžby dobył. Jako bě wón w lěće 1766 Lipsk wopušćil a w Budyšinje domjace wučerstwo na so wzał, staraše so wo to, zo so połstalětny jubilej serbskeho towarstwa w Lipsku na hódne wašnje tak derje wot serbskich študentow w Lipsku, kaž tež wot serbskeho duchownstwa w Łužicy swjечеše a zo so w Lipsku za serbske towarstwo dospołniša serbska knihownja založi. Za tutu přeloži wón w lěće 1768: Khrystian Fürchtegott Gellertowe wosebne wučby, kiž jedyn nan swojemu synej, hdyž na universitet dže, sobu dawa. Teho runja zhotowa tež rukopisne zapiski wšitkich jemu znatych serbskich knihow, kiž běchu so hač do jeho časa čisćale. Tute zapiski khowaju so tu khwilu hišće pola mje a přinđu w svojim času do maćičnje knihownje. — Hižom w lěće 1765 bu Wencel magister we Wittenbergu, 1769 bu do (němskich) Wernarjec za fararja powołany a 1788 přecahny so jako tajki do Barta. Přirunaj: *Lauf. Monatschrift* 1801, 228. *Entwurf einer wendischen Kirchengeschichte* 206. *Geschichte der Lauf. Prediger-Gesellschaft zu Leipzig von Zentsch.* 8—10.

Spisowarjo hornjołužiskich evangelskich Serbow, kiž su w druhich ryčach před lětom 1800 wo Serbach pisali.

Zestajał *K. A. Jenč.*

Hač runje by we wěstym nastupanju snadź tež zajimace było, zhonić, kak daloko su so serbscy wučeni mužojo z Němcami na wobdźěłanju powšitkomneho pola wědomnosćow wobdźělili a što su jako theologojo abo pädagogojo, jako předarjo a jako katechetojo, jako ryčespytnicy, stawiznarjo, matematikarjo, juristojo abo lékarjo a t. d. w němskej, w łacanskej, w francowskej ryči a t. d. pisali, dha sebi tola myslu, zo naš Časopis za to njeby dosć městna měł, hdyž mamy tu khwilu hišće wažniše přepytować a hromadzić. Tež so boju, zo to za našich čitarjow z druhich słowjanskich krajow njeby dosć wažne było, hdyž tajcy w našim časopisu tola wosebje jenož to pytaju, štož cyłe Słowjanstwo nastupa. Hdyž tehodla w tutym nastawku na spisowarjow hornjołužiskich evangelskich Serbow spomnimy, kiž su w jenej drugej, hač serbskej ryči pisali, dha njechamy wšitkich tajkich spisowarjow pomjenować, ale jenož tych, kiž su wo Serbach pisali a wo něčim, štož je za naše Serbstwo wažne, abo so tola na tuto cěhnje.*) Njechali so jenož na tajkich wobmjzować, dha wšak móhli wjele wjetši a dlěši zapis podać, přetož w běhu zańdženych lětstotekow wšak tež bjez našim serbskim ludom na wučenych mužach pobrachowaše njeje, kiž su na přikład runje tak hladcy w łacanskej ryči pisali, kaž rodzeni Němcy, abo su tež za powšitkomnu wědomnosć wažne knihi w němskej ryči wudali. Haj samo we šwediskej a druhich mjenje znatych cuzych ryčach su Serbjo pisali, kaž Handrij Wyrgač z Delneho Wujezda, kiž 1799 jako duchowny bratrowskeje gmejny w Stockholmje wumrje, a druzy. Hdyž pak nětko při našim programmje stejo wostanjemy, dha słušeja do scěhowaceho zapisa nutř:

*) Wuwostajeni wostanu tež w tutym nastawku čí spisowarjo, kiž su, kaž Hórcanski, Ponich, Šěrach a t. d., drje wo Serbach wšelake w němskej ryči pisali, su pak z tajkimi jich pismami hižom w I. zešiwku Časopisa 1875 mjenowani.

Anton, Khorla Bohakhwal, Dr. juris a senator w Zhorjelcu, † 17. novembera 1818 do zemjanstwa wuzběhnjeny jako knjez nad Hornym Neundorfom a Wulkej Krauschu pola Zhorjelca a załožeŕ towarstwa wědomnosćow w Zhorjelcu. Anton njebě drje rodzeny Serb, bě pak tola, kaž z jeho pismow wiedzimy, wjele serbskeho nawuknył, měješe tež wosebitu lubosć k Serbam a je sebi čas žiwjenja z přepyтанjom jich ryče a stawiznow wjele prócy dawał. Duž jeho tež my Serbjaj runje tak, kaž Knautha a Körnera a druhich, kiž su so k nam dźerželi, čescimy jako jeneho tych našich. Anton bě so 23. julija 1751 w Lubanju narodźił, hdžež bě jeho nan Bohakhwal A. wosebny překupc. Wón študowaše na gymnasiju w Lubanju a wot 1770 sem na universiće w Lipsku, hdžež so tež najskerje, zo by serbscy wuknył, jako wurjadny sobustaw tamnišemu serbskemu předaŕskemu towarstwu přizankny. W léce 1774 bu Dr. juris a léto pozdžišo (1775) advokat w Zhorjelcu, hdžež jeho 1797 za senatora wuzwolichu a hdžež je sebi přez swoje žohnowane a njesebićiwe skutkowanje wo město, kaž tež přez załoženje a nađobne wobdarjenje towarstwa wědomnosćow wo cyły lužiski kraj njesmjertne zaslužby dobył. Wón je w swojim žiwjenju jara wjele wučenych wěcow pisał a wjele přinoškow do staršich lužiskich časopisow podał. Za naše wotpohladanje pak wuzběhnjemy z jeho pismow a nastawkow jenož scěhowace:

1. Erste Linien eines Versuchs über den Ursprung, die Sitten, Gebräuche, Meinungen und Kenntnisse der alten Slaven. 2 Theile. Leipzig 1783 und 89. 8.
2. Ueber Chaldäische und Slavische Sprache bei Gelegenheit der vermeinten Aehnlichkeit. (Provinzialblätter 1781. I, 101—109.)
3. Der Oberlausitzische teutsche Dialect trägt Spuren von der Unterjochung der Wenden. (Provinzialblätter IV, 482—484.)
4. Ueber die ältern Sitze der Slaven. (Lausf. Monatschrift 1793. 11.)
5. Etwas über die Oberlausitzische wendische Sprache. (Lausf. Monatschrift 1797, 487.)

Anton dopisowaše sebi tež z wjele wučenyymi Serbami a Słowjanami a su za nas w tutym nastupanju wosebje zajimace

jeho listy na Dobrowskeho, kaž tež tuteho listy na Antona. Te same su wotčišćane w: Laus. Magaz. 1841, 45—86 a 1844, 193—218. Přirunaj tež Otto I, 19.

Conradi, Michał, Mag., † 12. januara 1801 jako diakon a serbski předař w Kamjencu. Narodził bě so 15. decembra 1730 w Lubanju, hdžež bě jeho nan Křescijan C. měšćan a sukelnik. Jako bě w Lubanju a w Lipsku swoje študije dokonjał, bu 1756 wučer při liceju, 1757 pomocny předař a 1766 diakon a serbski předař w Kamjencu. Jako tajki napisa wón zajimacy nastawk wo wašnjach Serbow wokoło Kamjenca, kiž ma napismo: Beitrag zu der Abhandlung von den Sitten und Gebräuchen der heutigen Wenden. Tutón nastawk je wotčišćany w: Provinzialblätter 1782, V. 60. Přirunaj: Otto I. 214.

Frencel, Michał, Mag., † 1752 jako diakon we Wojerecach a jako bě přez połsta lět w duchownej službje stał. Wón bě syn Michała Frencela, fararja w Budystecach a bě so tam 14. februara 1667 narodził. W swojej młodosci běše stajnje khorowaty, wočerstwí pak potom tak, zo móžeše študować. To sta so w Budyšinje a we Wittenbergu, hdžež bu wón 1693 magister. W léce 1695 bu jako pomocny předař do Čorneho Kholmca žadany a 1701 dosta farske město tam. Wot jow bu 1725 do Wojerec powołany. Jako hišće we Wittenbergu študowaše, napisa po tehdomnišim wašnju laćansku dissertaciju de idolis Slavorum, kiž bu 1691 w 4 we Wittenbergu čišćana a kiž so tež w Hoffmanni script. rer. Lusat. II, 65—84 z nowa wotčišćana namaka. Přirunaj: Otto I, 361.

Frencel, Abraham, Mag. a farař w Šunawje. Jeho žiwjenje a štož je pisał, je hižom wopomnjene w I. zešiwku lětušeho časopisa 1875 na 11. stronje. Přistajíc ma pak so k temu, štož je tam hižom prajene, zo je z jeho rukopisneho zawostajenstwa kruch wotčišćany pod napismom: Von der alten und heutigen Wenden Heyraths- Hochzeits- und etlichen häußlichen Gebräuchen. Tutón Frencelowy nastawk namaka so w: Arbeiten einer vereinigten Gesellschaft in der Oberlausiz zu den Geschichten und der Gelahrtheit überhaupt gehörende. 1754. V, 52—70.

Knauth, Křescijan, † 7. januara 1784 jako farař w Friedersdorfje pola Zhorjelca a jedyn najpłodnišich spisowarjow a

nanajwučenišich stawiznarjow našeje Łužicy. Wón drje njebě Serb, ale jeho pisma swědča wo tym, zo ze serbskej ryču njeznaty njebě. Tež je nam ze swojimi stawizniskimi džěłami a z přěpytanjom serbskich starožitnosćow wjetšu službu wopokazał, hač žadyn rodzeny Serb a wjele teho, štož ze zaúdněnosće našeho luda wěmy, njebychmy bjez njeho wjedźeli. Tež bychmy bjez njeho a bjez jeho zapiskow našu literaturu lědom tak znali, kaž ju nětko znajemy. Tehodla česć jeho wopomnjeću! Wón bě so 19. decembra 1706 w Zhorjelcu narodźił, hdžež bě jeho džěd, česki exulanta, kiž bě wěry dla swój wótcny kraj wopušeł, přijeeće namakał a hdžež bě jeho nan Bohuměr K. měšćan a móšničkař. Na swoje přichodne powołanje přihotowaše so w Zhorjelcu a w Lipsku. Po dokonjanych študijach bu 1741 farań w Friedersdorfje. Wot swojeje młodosće sem bě so wón na přěpytowanje starožitnosćow a stawiznow połožił a přehladowaše swěru wšitke stare papjery pola překupcow, antiquarow a t. d. a hromadźowaše wšitko, štož so někak na lužiske stawizny a wučenyh Łužičanow čehnješe. W tutym nastupanju bě sebi tehodla krasnu knihownju nahromadźił. Bohužel zhubi pak to z wjetša wšitko 13. junija 1754, na kotrymž dnju so jemu jeho fara spali a z nej jeho wubjerna knihownja. Z njewustawacej prócu započea wón na to zaso hromadźować a poradzi so jemu tež, z nowa wjele za lužiske stawizny nadobyć. Wón je w swojim dołhim žiwjenju jara wjele pisał a na sto wšelakich knihow, traktatow a nastawkow čišćeć dał, kiž su z wjetša hišće džensniši dzeń krasne žórła za lužiske stawizny. Žadyn staršich lužiskich časopisow njeje, w kotrymž so njebychu nastawki wot njeho namakałe. A wyše teho je wón wjele materiala k runym stawiznařskim džěłam w rukopisach zawostajił, wot kotrychž je wjele w Zhorjelcu skhowanych. Přirunaj: Otto II, 285. Laus. Magaz. 1784, 22. — Za nas Serbow su z teho, štož je Knauth pisał, wosebje scěhowace pisma a nastawki wažne.

1. Annales typographici Lusatae sup. ober Geschichte der Oberlaus. Buchdruckereyen. 1740. (W tutych annalach je wón tež wšitke serbske a česke knihi, kiž su so w Łužicach čišćale, pomjenował.)

2. Der alten Sorbenwenden Religionsfäße und Lehren. 1764. 4.
3. Derer Oberlausißer Sorbenwenden umständliche Kirchengeschichte. 1767. 8.
4. Von dem Kriegswesen der alten Slaven-Wenden (Dresdner gelehrt. Anzeiger 1757).
5. Daß die unter dem Namen der Wenden vorkommenden Slavonischen Völker und die noch jezt in Oberlausiß und der Stadt Brandenburg befindlichen Sorbenwenden mit Unrecht Vandali genennet und davor gehalten worden (Dresdner gel. Anzeiger).
6. Von der Wallfahrt in den Taucherwald bei Uhyst in D.-Laußiß vor der Reformation Lutheri (Dresdner gel. Anzeiger 1760).
7. Von dem Namen, womit die alten Sorbenwenden die Eintheilung der Kreise in den Marktgrasthümern Ob.- und Nieder-Laußiß belegt haben (Lauß. Mag. 1768).
8. Von der Beerdigung eines wendischen Fürstenschülers Christoph Winklers in Meissen (Lauß. Mag. 1770).
9. Von der alten Sorbenwenden Eintheilung des Landes in Suppanien (rukopis).

Körner, Jurij, Mag., † 3. meje 1772 na zymnicu, kiž w jeho wosadže zakhadžeše, jako farař w Bokawje pola Schneebergu. Wón bě rodzeny Němc a bě so w adventskim času lěta 1718 w Pölwitzach pola Cwikawy narodził, hdžež bě jeho nan Zacharias K. hamtski ryčtar. W Cwikawje bě na gymnasiju a započa tam hižom pólsku, česku a serbsku ryč sam za so wuknyć, poslenšu z pomocu jeneho serbskeho wojaka, kiž w Cwikawje steješe. Jako chcyše z Cwikawy wotenc, bě hižom tak wjele serbscy nawuknył, zo móžeše při swojim woteńdženju serbsku ryč dzeržeć, w kotrejž město Cwikawu, jeje starobu a zańdzenosć a druge wosebnosće khwaleše. W Lipsku študowaše 1739—42 a zastupi tam tež hnydom sobu nutř do serbskeho předařskeho towarstwa, w kotrymž so dale w serbskej ryči wudokonja. W lěće 1742 bu wón pólny předař při jenym sakskim regimenće a je jako tajki w Čechach a w Šlezynskej sobu był. W lětach 1744—47 bě wón na wšelakich městach vikarius a zastupowař khorych duchownych, spyta tež w Drežďanach w tamnišej českej cyrkwi čescy předować, zo by tehdom

wupróznjene farske město při tamnišej českej wosadze dostał. Dokelž pak so za tuto naposledku jedyn česki kandidat namaka, dha je Körner njedosta. Za to bu wón po jutrach 1747 do Bokawy pola Schneeberga powołany, hdžež so hišće džzensniši džeň, kaž mi tamniši faraŕ pisaše, na njeho jako na wulcy wučeneho muža, kiž je na 20 ryčow rozemił a ryčał a je we wšěch wědomnosćach derje zhonjeny był, ze wšej česću spomina. W tamnišej cyrkwi wisy tež hišće jeho wobraz, kiž wosadu na njeho dopomina. Hač runje Körner njeje, kaž bě sebi to drje z woprědka wotmyslił, Serbam jako duchowny služic mólh, dha je wón tola na druge wašnje za nich skutkował a je jich ryč přez to k česći přinjesć pytał, zo w swojich pismach na wužitk teje sameje pokazowaše a na Serbow spominaše. Wosebje zaslužbny je so wón tež w lětach 1766 – 68 wo serbske towařstwo w Lipsku sčinił a je so sobu za to starał, zo wone na hódne wašnje swój poštaletny jubilej swjećeše. K tutemu swjedzenjej napisa wón wosebitu knižku, kiž ma předco hišće swoju wažnosć. Tuta knižka ma titul: *Philologisch kritische Abhandlung von der Wendischen Sprache und ihrem Nutzen in den Wissenschaften, verfaŕset von M. George Körner. Leipzig 1766. 8.* Přiwdaty je tutej knižcy tež zapis serbskich knihow. Dale je Körner serbski słownik spisał a w dwěmaj zwjazkomaj zawostajił. Tutón namaka so nětko w knihowni towařstwa wědomnosćow w Zhorjelicu a su słowa w nim drje mjenje z luda nahromadžene, hač z čišćanych serbskich knihow. Přirunaj: *Entwurf einer wend. Kirchengeschichte. 164. Geschichte der Lauf. Pred. Gesellschaft zu Leipzig. 8–10 Bodauer Chronik. 1772.*

Kocor, Jan Křesćijan Awgust, † jako kandidat 1784 w Lipsku. Wón bě syn Marcína K., diakona při cyrkwi sw. Pětra w Budyšinje a 9. junija 1738 w Budyšinje rodženy. Wón študowaše w Budyšinje a w Lipsku a bě tam 1763—73 starši serbskeho předařskeho towařstwa. Jako tajki napisa wón k poštaletnemu jubileju tuteho towařstwa mały spis: *Kurzgefaŕte historische Nachricht von dem Anfange und Fortgange der jezt lebenden Wendischen Gesellschaft in Leipzig. 1766. 4.* Přirunaj: Otto II. 252.

Langa, Jan Bjedrich, † 15. julija 1770 jako diakon w Njeswaćidle. Narodził bě so 12. meje 1738 we Wósporku, hdžež bě jeho nan Jan Bjedrich L. tehdom farař. Študowaše w Budyšinje a w Lipsku hač do 1760, bě potom domjacy wučer we Łahowje a w Budyšinje a dosta 1764 powołanje do Njeswaćidla, hdžež móžeše jenož 6 lět skutkować. Jako serbske přědafske towarstwo w Lipsku 1766 swój počtalětny jubilej swjećeše, dha je so wón wosebje wo to prócował, zo so tež serbske duchownstwo w Łužicy na tym wobdžěli a zo so pjenjezy k čišcej knižkow: Entwurf einer oberlauf. wend. Kirchenhistorie nawdachu. Redakciju tutych knižkow je Langa wobstaral a je tež sam poslenje stawy teje sameje spisał. Přirunaj: Otto II, 385. Entwurf 202. Lauf. Mag. 1770, 257.

Ludovici (Ludwig), Bohuměr, Dr. theol., † 21. hapryla 1724 jako direktor gymnasija w Koburgu. Wón bě syn Jurija L., fararja w Barće a bě so tutemu w Barće 26. oktobra 1670 narodził. Po smjerći swojeho nana bu wot swojeho přirodneho nana, fararja Pitschmana w Hołbinje, wotčehnjeny, študowaše potom w Budyšinje a w Lipsku, hdžež bu 1691 magister a 1694 konrektor při gymnasiju sw. Mikławša. Wot jow bu 1696 jako rektor hennebergskeho gymnasija w Schleusingenje a 1713 jako direktor gymnasija w Koburgu powołany. 1714 bu doctor theol. w Altdorfje a je potom w Koburgu zawostał. Wón je w swojim žiwjenju přez 200 wšelakich spisow wudał, wosebje wulku syłu lačanskich programmow a dissertacijow. Bjez poslenšimi je tež jena za serbsku ryč zajimaca. Jako bě mjenujcy M. Abraham Frencl, farař w Šunawje, swoje origines linguae Sorabicae wudawać započal a w nich serbsku ryč z hebrejskeje wotwjedować a wukładować spytał, napisa Ludovici temu napřečiwo lačansku dissertaciju pod napismom: Dissertatio histor. phil. de fonte linguarum communi, potissimum Autori Originum Sorabicarum opposita. Rsp. Matthaeo Rhenisch, Loebav. Lips. 1693. 4. W tutej swojej dissertaciji pokaza Ludovici, kak bě so Frencl mylił a wjele słowow wopak stajił a kak w cyłych jeho knihach wjacy, hač 48 słowow njeje, kiž bychu so z hebrejskeje ryče wotwjeseć hodžile. Abraham Frencl temu napřečiwo zaso traktat spisa: medicina linguae pro iis tantum-

modo, qui contra origines Sorabicas disputarunt. Budiss. 1694. Kaž so zda, je so z tym tamna literarska wójna skónčila. Přirunaj: Knauth 391. Otto II, 511.

Mehliš, Handrij, † 1790 jako farař w Čornym Khołmca. Wón bě so 12. decembra 1791 we Wojerecach narodził, hdžež měješe jeho nan měšćansku žiwnosć, študowaše w swojim narodnym měšće, w Budyšinje a w Lipsku hač do 1746, bě potom někotre lěta domjacy wučer a wot 1751 sem rektor we Wojerecach. W léce 1760 přindže do Khołmca. Wón je wjele němskich pěsnjow spisał, bjez kotrymiž so wosebje jena wuznamjeni, w kotrež wón domojwjedjenje a powitanje młodeje serbskeje mandželskeje wobspěwa pod napisom: Die Heimführung unter den Wettben. Přirunaj: Otto II, 554. Časopis 1866, I. zešiwk. Laus. Magaz. 1790. 351.

Ponich (Pannach), Pětr, † 5. junija 1785 jako farař we Malešecach. Wón bě ze Židowa, hdžež bě jeho nan Jan P. dželaćer a hdžež bě so 13. januara 1716 narodził. W Budyšinje a w Lipsku študowaše a bě potom domjacy wučer w Budyšinje pola primariusu Langi. 1743 bu do Małeho Budyšinka, 1747 do Němskich Jenkec a 1759 do Malešec za fararja powołany. Wón bě dobry znajeř a hromadzeř serbskich cyrkwinskih stawiznow a měješe te same wot wšitkich hornjohužiskich serbskich a tež wot němskich cyrkwjow w rukopisu napisane. Z tuteho rukopisa je najwjetši džěl znatych knižkow: Kurzer Entwurf einer oberlauf. wendischen Kirchengeschichte. 1767. Přirunaj: Otto II, 755. Laus. Mag. 1785, 214. Entwurf 13 a 162.

Šliněk (Schlinzig), Křesćijan Bohakhwal, † 27. julija 1815 jako farař w Hodžiju a adjunkt serbskeho wokrjesa biskopskeje superintendentury. Wón bě potomnik jeneje stareje českeje zemjanskeje swójby, kiž bě hižom 1540 abo 47 wěry dla z Českeje do Sakskeje wučahnyła a bě so 28. septembra 1734 w Njeswaćidle narodził, hdžež bě tehdom jeho nan Jan Křesćijan S. póselař (Bettmeister) na hrodze pola württembergsekeho wójwody Ludwiga, njeswaćidlskeho knjeza. Swoje študije dokonja wón w Budyšinje 1747—53 a we Wittenbergu hač do lěta 1756. Potom bě někotre lěta domjacy wučer we Wojerecach, w Althörnicy pola Žitawy a w Košnojcach pola Khoćebuza.

We lěće 1759 dzeržeše wón swojemu naněj, kiž bě so bjez tym jako pósćelarski mištr na khurwjerchowski sakski hród we Wojerecach přesydlil, we wojerowskej cyrkwi wotprošenje a přepoda te same potom z jenym francowskim připismom wyššemu konsistorijalnemu předsydze Globigej w Dreždžanach. Na to bu wot konsistorija 1760 do Serbskeho Žarnowa pola Złego Komorowa za fararja postajeny. Tudy woženi so z jenej zemjanskej knježnu z Luttic, džowku knjeza hejtmana z Luttic nad Hatkom pola Dubca. W lěće 1779 ležeše pola njeho na farje w Žarnowje při domojwróćenju z jenolětneje wójny prync Leopold, wójwoda braunschweigski, w kwartirje, kiž so přećiwo njemu jara hnadny wopokaza a kotremuž je naš Šlinčk tehodla tež pozdžišo wšelake svojich spisow a spěwow poswjecił.)* Na tuteho poručenje při khurwjerchowskim dworje w Dreždžanach bu Šlinčk w lěće 1780 za fararja do Hodžija powołany a dosta tudy 1802 na swoim synu Bjedrichu Fidejstu pomocneho předarja a substitutu, kiž jeho při přiběracej starobje a słabosci podpjeraše. Šlinčk bě w swoim času pilny spisowař, kiž je wjele mjeńšich knižkow, předowanjow a nastawkow čišćeć dał. Wšo pak, štož je pisał, je w němskej ryči pisane. Při-runaj: Otto III, 158. Laus. Magaz. 1780, 309. Wot jeho nastawkow, kiž su w tehdomnišich časopisach woteišćane, su scěhowace za nas Serbow zajimace:

1. Etwas von den Göbentempeln der Wenden. (Dresdner Anzeiger 1774, 409. Budissiner gelehrten Beiträge 1782, 59.)
2. Etwas von den Anten, Slaven, Wilzen. (Dresd. Anz. 1774, 645—657.)
3. Etwas von der Kirchfahrt zu Gödau in Meissen. (Dresdner Anzeiger 1781, 489.)
4. Etwas von der ehemaligen Grausamkeit der Wend. Völker. (Budissiner gelehrt. Beiträge 1784, 7 a 14.)

*) Je to tón samy nadobny prync Leopold, kiž 1785 w Frankfurće nad Wódru při powodženju města, jako cheyšě někotre džěći wumóć, we roznjem-drjenych žolmach swoje žiwjenje zhubi a kotrehož smjerć je husto wobspěwana, tež wot našeho Šlinčka. Jeho bratrej Francej bu při nadpadže pola Bukec wot kanonskeje kule hlowa wottrělena.

Schöttgen, Křescijan, w lětach 1725—33 a t. d. rektor křižneho gymnasija w Dreždžanach. Rodzeny Němc, kotrehož žiwjenjeběh nam dale znaty njeje. Zo pak sebi wón da wuknjenje serbskeje ryče jara naležane być, zhonimy ze žiwjenjeběha jeneho jeho wučomnikow, Hadama Ackermanna, wyššeho fararja w Ruhlandže, kiž bě rodzeny Serb z Noweje wsy pola Huski a 1721—30 na šuli w Dreždžanach, hdžež bě wot rektora Schöttgena, dokelž jemu ze swojim znajomnstwom serbskeje ryče wjele služeše, jara lubowany. Přirunaj: Entwurf einer wend. Kirchengeschichte 154. Zo bě Schöttgen ze serbskeje ryče a ze serbskimi stawiznami derje znaty, je wón tež wopokazał w swojich knihach: Diplomatische und curieuse Nachrichten der Geschichte von Ober-Sachsen und angränzenden Ländern von Christian Schöttgen und George Christoph Keyfzig. Dresden und Leipzig 1730—33. W tutech knihach namakataj so dwaj jara dobraj nastawkaj wo Serbach, mjenujcy: 1. Historie derer Sorbentwenden II, 177—226 a 2 Geographie derer Sorbentwenden III, 361—446.

Dr. Jan Mahr a jeho wotkazanje.

Podał assessor *H. F. Wehla*.

Do miłosćiwych wustawow a wotkazanjow, kotrež su za lěpše Serbow załožene a jich ćelne a duchowne zbože zběhać a přisporjeć pytaju, słuša zawěsće tež to nadobne wotkazanje, kotrež je njeboh Dr. Jan Mahr, rodzeny Njebjelčan a pozdžišo klóštyrski propst w Lubanju, sćinił a někotre lěta po swojim zbóžnym skónčenju († 9. novembra 1848) do žiwjenja stupić dał. Tuto wotkazanje a jeho wustawki su po swojim wopficiću hužom w Časopisu w II. zešiwku l. 1862 str. 89—93 wot wustojneho pjera a z kompetentneje strony wopisane. Tež steji tam hnydom sobu krótki žiwjenjeběh njeboh Dr. Jana Mahra, kaž tež krótka historija wo załoženju a nastaću, a teho runja wo dališim podeńdženju tehle dobroćiweho wotkazanja, jako su Mahrowi bližši přecelojo napřećiwo wotkazej

skoržili. Wosebje namakamy pak tam tež regulativ abo prawidła, po kotrychž maju so njeboh Mahrowe 7 stipendije — přetož tajke stipendije je, kaž je wšudže znate, Dr. Mahr wustajil — na serbskich katholskich młodźencow wudželec a so tež nětko wot jutrow 1859 sem wot tachantskeho konsistorija w Budyšinje wudžěluja. We wšěm tym nastupanju počahuju so a pokazuju na horka spomnjeny a runje tež tam na pomjenowanym měsce w našim Časopisu wotčišćany nastawk našeho redaktora, k. fararja M. Hórnik a w Budyšinje. Jeho nastawk je we wšěm tym, štož Mahrowe wotkazanje atd. nastupa, za kóždeho dosahacy a dosć dospołny, zložuje so tež we wšitkim na wěrnosc a wěrne, we aktach zapołożene fakta a data. Duž by po tajkim na tymle nastawku po prawym dosć było. Tola džakowne dopomnjeće na tajkeho sławneho serbskeho dobroćela a serbskeho lužiskeho wótcinca, kajkiž je njeboh Dr. Mahr zawěrnje był, ma so přeco a stajnje, kaž husto so k temu někajka składnosć a zamysl dawa, wobnowjeć, zo by w žohnowanju pola nas, jeho potomnikow, wostało a přeco wjacj tajkich smilnych a dobroćelskich wutrobow, kajkuž ju naš njeboh Mahr měješe, mjez nami wubudžowało a rune abo podobne skutki za sobu čahnyło. Haj, tole daj Bóh, k swojej česci a nam Serbam k wužitku! —

Z dobrym prawom je so w swojim času testament našeho njeboh Jana Michała Budarja w našim Časopisu Mačicy Serbskeje (w I. zešiwku 1858 str. 26—39) wotčišćał a so tak kóždemu Serbej k zjawnemu dowidženju a nawjedženju dał. Přetož naš Časopis ma po swojim nadawku zawěsće tež ta kniha abo kronika byc, w kotrejž maju so wšitke pisma a lisćiny, kotrež so na Serbow počahuja a wotkazanja a wustawy za jich lěpše a zbože wopřiěja, w swojej cyłosci a dospołnosći, to je: jich authentiski abo diplomatiski text ma so w nim wotčišćeć, zjawnosći podać a sobu zakhować. W tajkim wotpohladanju je w tamnym nastawku Budarjowemu testamentej tež regulativ, po kotrymž so Budarjowe smilne dary w Sakskej wudžěluja, přičišćany. A runje z tym samym zamyslom sym ja pozdžišo w Časopisu, zo bych njeboh Budarjowu wosobu, kaž tež jeho wotkazanje a wobeju stawizny kusk wujasnić

pomhať, někotre přidawki, kotrež so na njeboh Budarjowu wosobu tak derje, kaž tež na jeho wotkazanje počahuju, podať a w nich někotre lisciny, kotrež tole nadobne, narodnosersbske křescijanske wotkazanje nastupaju, w jich diplomatiskich textach wotčišćeć dať. — Myslu sebi, zo to někotremužkuli Serbej njeje njelubo bylo, runje kaž je sebi k. farar Jenč přez swój horka spomnjeny, w tymle nastupanju přeni podaty nastawk „Michał Budař a jeho wotkazanje“ wulki džak mjez Serbami zaslužil. Jeho dželo je mje sobu k mojim pózdnišim přidawkam nahnulo.

Zdobnje potajkim w našim Časopisu wšitke lisciny, kotrež za Serbow a jich lěpše wustajene wustawy a sčinjene wotkazanja atd. nastupaju a wopřijeju, w jich authentiskim abo diplomatiskim texće zdžělujemy a wotčišćujemy, a nic jeno we extraktach abo wučahwkach.

Duž chcu nětko z tymle nastawkom jako z přidawkom k horka spomnjenemu, wot kn. fararja Hórnik a podatemu nastawkej pod runym napismom dvě liscinje w diplomatiskim texće podať, kotrejž njeboh Dr. Jana Mahra a jeho wotkazanje nastupatej a wopřijatej a kotrejž budžetatej, kaž so teho nadžijam, tónle za katholskich Serbow wulcy wažny miłosciwy wustaw tak derje po jeho nastacu a historiji, kaž tež po jeho založenju a wopřijeću sobu wujasnić pomhać. Sym w swojim času přiležnosć měł, teje liscinje dowidžeć a sebi jej wotpisać, jako, kaž je kn. Hórnik na to hužom spominał, něhdy Mahrec potomnicy z Njebjelčic na njeplaciwosć wotkazanja přećiwo tachantstwu w Budyšinje, jako administratorej a zarjadowarjej Mahroweje fundacije, pola suda skoržachu. Tutej liscinje pak matej so tak:

Pr é n j a,

z kotrejž je njeboh canonicus capitularis cantor Michał Haška Mahrowe wotkazanje tachantskemu konsistoriju wozjewil a k přijeću a wobtwjerdženju předpožil:

A.

praes. am 21. November 1848.

An das hochwürdige domstiftliche Consistorium zu Budissin. Vortrag des Can. Cap. Cantor Hasche über die Dr. Johann Mahrsche Stiftung.

Der hochwürdige, nun selig verstorbene Canonicus und Probst zu Lauban, Herr Dr. Johannes Mahr hat mir schon vor 6 Jahren im Ver-

trauen eröffnet, daß er den Entschluß gefaßt habe, eine Stiftung für studirende Jünglinge aus seiner Verwandtschaft in der k. sächsischen Oberlausitz zu errichten und deren Verwaltung und Collatur dem Domstifte Sct. Petri zu Budissin zu übergeben. Anfänglich bestimmte er zu dieser Foundation die Summe von 6000 Thalern, fügte aber hinzu, daß, wenn er länger lebe und es ihm möglich sei, er diese Summe für die Foundation bis auf 10,000 Thaler erhöhen werde. Zu diesem Behufe werde er seine außenstehenden Gelder einziehen, sicherstellen und in eine oder einige größere Summen zu vereinigen suchen, damit dadurch dem Domstifte die Administration der Foundation erleichtert werde. Während dieser 6jährigen Frist, in der ich ihn im Kloster Lauban alle Jahre auf 4 bis 6 Tage besuchte, machte er mich mit den Bedingungen bekannt, unter welchen diese seine Foundation dem Domstifte übergeben, von demselben verwaltet und an seine Anverwandten männlichen Geschlechts, die den Namen Mahr führen, conferirt werden solle; auch setzte er zugleich die Eigenschaften fest, welche diejenigen haben sollen, die auf den Genuß dieser Stiftung Anspruch machen wollen.

Bei meinem Besuche in Lauban im Monat Juli 1847 übergab mir Herr Canonicus und Probst Dr. Johann Mahr zu dieser Foundation ein Hypotheken-Document über 5000 Thaler, welche auf dem ritterlichen Lehngute Ober-Langenöls und Zubehörungen Steinbach und Stöckicht im Laubaner Kreise, dem Herrn Baron Eduard v. Rosenberg gehörig, d. d. Lauban am 30. Juli und Glogau den 21. September 1846 ausgeliehen und auf den Namen der Dr. Johann Mahr'schen Foundation unter der domstiftlichen Administration Sct. Petri zu Budissin gestellt sind. Dabei ersuchte er mich, dieses Document bei dem Domstifte aufzubewahren, und versprach, baldmöglichst noch andere 5000 Thaler dieser Foundation beizufügen. Dieses Versprechen erfüllte Herr Canonicus und Probst Dr. Mahr bei meinem Besuche im Kloster Lauban im Monat Juni l. J. und handigte mir wiederum ein Document über 5000 Thaler ein, welche gleichfalls auf dem ritterlichen Lehngute Ober-Langenöls mit Zubehörungen Steinbach und Stöckicht des Herrn Baron Eduard v. Rosenberg Laubaner Kreises lt. Hypothekenschein d. d. Glogau, 19. Juni 1847, auf den Namen des Herrn Dr. Johann Mahr gestellt und d. d. Lauban, den 25. Januar 1848, von ihm an die Dr. Johann Mahr'sche Foundation cedirt und überwiesen sind. Dabei erwähnte er, „daß nun die von ihm beabsichtigte Foundation errichtet sei und das ihr zuge dachte Capital der 10,000 Thlr. wirklich besitze, daß er sich aber die Zinsen davon, so lange er lebe, vorbehalte, indem die Foundation erst nach seinem Tode in's Leben treten soll. Zugleich trug er mir auf, über diese Foundation genau nach den mit ihm verabredeten Bestimmungen ein Instrument abzufassen, welches sowohl für die Administration als auch für die Aspiranten und im Genuße dieser Stiftung stehenden Individuen verbindende Kraft haben solle. Dieses Instrument ersuchte mich obgenannter Herr Fundator mit den der Dr. Johann

Mährischen Fundation zugehörigen beiden Documenten à 5000 Thlr. an den hochwürdigsten Herrn Decan und Loci Ordinarius zu übergeben und an denselben in seinem Namen die Bitte zu stellen, daß er diese Fundation gnädig annehmen, genehmigen, confirmiren und mit allen, den piis causis zustehenden Rechten und Freiheiten versehen wolle. Indem ich andurch den Willen des frommen Fundators erfülle und das abgefaßte Fundationsinstrument, wozu zwei oben erwähnte Documente à 5000 Thlr. in der Casse aufbewahrt werden, E. hochwürdigem Consistorio gehorsamst überreiche, füge ich zugleich die gewissenhafte Versicherung bei, daß dieser Bericht und das Fundationsinstrument getreu nach dem Willen und den Bestimmungen des hochwürdigem Stifters aufgenommen worden und daß ich dieses sub fide Sacerdotali, auch, dafern nöthig, mit einem Eide bekräftigen kann.

Budissin, am 20. November 1848.

Joh. Michael Haschke, Canon. Capitul. Cantor.

Beschluß vom 23. November 1848, No. 338: die Fundation ist zu confirmiren, übrigens aber der Inhalt den Erben zu notificiren.

2c. 2c. 2c.

D r u h a

lisčina pak, přez kotruž je na tachantstwo Mahrowe wotkazanje přijalo a wobtwjerdžilo (Bestätigungsdecret vom 30. Novbr. 1848) a kotraž tak prawje po prawom Mahrowy testament abo wotkaz wopřija, ma so słowo po slowje tak:

B.

Nachdem der Canonicus am Domstifte Sct. Petri und Probst des geistlichen Jungfrauenstiftes zu Lauban Herr Dr. Johannes Mahr, Hochwürden, eine Stiftung zu Gunsten seiner Familie errichtet und selbige unter die Administration des domstiftlichen Consistorii gestellt hat, so wird, nachdem der Fundator die nähere Einrichtung dieser Stiftung in XIX verschiedenen Punkten, wie folgt:

„Im Namen Gottes! Sei hiermit kund und zu wissen: daß der hochwürdige Herr Johannes Mahr, Dr. S. Theologiae, Canonicus an der Kirche und dem Domstifte Sct. Petri zu Budissin, und Probst bei dem Jungfrauenkloster zu Lauban, bei vollkommener Gesundheit und bei vollem Gebrauche seiner Geisteskräfte, zur Ehre Gottes, zum Nutzen der katholischen Kirche in seinem Vaterlande, der königl. sächs. Oberlausitz, wie auch zur Unterstützung der Mährischen Familie, aus seinem, von der göttlichen Vorsehung ihm gnädig verliehenen Vermögen folgende fromme Stiftung errichtet hat.

I.

Es hat nämlich gedachter Herr Dr. Johannes Mahr zu einer immerwährenden Fundation ein Stammcapital von 10,000 Thlr., sage Zehn

Tausend Thalern im 14-Thalersuße dem Domstifte Sct. Petri mit der Bestimmung übergeben, daß diese Stiftung für ewige Zeiten unter der Collatur, Administration und Inspection E. hochwürdigem Domstifts zu Budissin und des daselbst bestehenden katholischen Consistorii gestellt sein und den Namen der Mährischen Fundation führen soll.

II.

Zu dieser Fundation hat er angewiesen:

1) Diejenigen 5000 Thlr. cour., welche auf dem ritterlichen Lehngute Ober-Langenöls und Zubehörungen Steinbach und Stöckigt, im Laubaner Kreise gelegen und zur Zeit dem Herrn Baron Eduard v. Rosenberg gehörig, l. Hypotheken-Instrument d. d. Lauban den 30. Juli und Glogau den 21. September 1846 auf den Namen der Dr. Johann Mährischen Fundation bereits geschrieben sind und zu 5 p. C. und halbjähriger, beiden Theilen freistehender Kündigung ausstehen. Ferner

2) diejenigen 5000 Thlr., sage Fünf Tausend Thaler cour., welche er auf demselben ritterlichen Lehngute Ober-Langenöls und Zubehörungen Steinbach und Stöckigt des Herrn Baron Eduard v. Rosenberg im Laubaner Kreise, lt. Hypothekenschein Glogau, den 19. Juni 1847, zu 5 p. C. und ganzjähriger Kündigung stehen hat und d. d. Lauban den 25. Januar 1848 an die Dr. Johann Mährische Fundation ebenfalls bereits cedirt, eigenthümlich überwiesen und übergeben hat.

III.

Von den Zinsen der 10,000 Thaler sollen zwei oder drei Jünglinge des Mährischen Geschlechts, und zwar von dessen männlicher Linie stammend und den Namen Mahr führend, die nöthigen Mittel erhalten, um zu studiren, oder eine Kunst oder ein Handwerk zu erlernen und sich zu nützlichen Mitgliedern des Staats und der Kirche auszubilden. Die Anzahl der zu unterstützenden Jünglinge soll allzeit von der Stärke des Fundationsfonds, den die Zinsen bilden und daher auch von der Beurtheilung der domstiftlichen Administration dieser Stiftung abhängen.

IV.

Die Jünglinge, welche auf den Genuß dieser Stiftung Anspruch machen wollen, müssen sich über ihre Talente, ihren Fleiß und ihre sittliche Aufführung durch Schulzeugnisse, und daß sie der männlichen Mährischen Familie angehören, durch kirchliche Atteste ausweisen und der römisch-katholischen Religion zugethan seyn.

V.

Der Abgang aller sub IV angeführten Eigenschaften, oder auch nur jeder einzelnen, macht zum Genuße dieser Stiftung unfähig, oder tritt dieser Mangel während des Genusses ein, so macht er dieser Wohlthat sofort verlustig.

VI.

Unter den sub IV genannten Requisiten soll es den Mährischen Stiftlingen gestattet sein, nach ihrer Wahl, Neigung und Talent Theologie, die Rechte, Medicin, Philologie zu studiren, oder eine Kunst, die Deconomie oder ein Handwerk zu erlernen.

VII.

Da Jünglinge in den ersten Jahren ihrer Studien, während des Gymnasial-Unterrichts, bei Erlernung ihrer Kunst oder Profession nicht so viel Bedürfnisse haben, als in den späteren Universitätsjahren, so sollen sie während der ersten Zeit den ganzen Zinsbetrag nicht absorbiren, sondern sie sollen von den Zinsen nach weiser Beurtheilung der administrirenden domstiftlichen Behörde in von derselben zu bestimmenden Raten mit den nöthigen Bedürfnissen versorgt werden; der Ueberschuß der Zinsen soll aber in Cassé bleiben, damit bei unvermutheten Ausgaben und Ausfällen, e. g. bei niedrigerem Zinsfuß oder wenn zurückgezahlte Capitalien sicher sogleich nicht angelegt werden können, oder Zinsen im Rückstande bleiben oder die Stiftung bei der gewissenhaftesten Verwaltung doch Verluste erleidet, das Capital nie vermindert, sondern stets auf seiner Höhe erhalten, ja, wo möglich noch vermehrt werden möchte.

VIII.

Jeder diese Wohlthat genießende Mährische Stiftling, er mag nun studiren, oder eine Kunst oder ein Handwerk erlernen, soll gehalten sein, alle halbe Jahre dem hochwürdigem Domstifte Sct. Petri zu Budissin authentische Zeugnisse seiner Fortschritte und seines moralischen Verhaltens vorzulegen und dessen etwaige Erinnerungen, Weisungen und Anordnungen pünktlich zu befolgen. Ungehorsam und Unverbesserlichkeit würde den Verlust jeder Unterstützung aus dieser Fundation nach sich ziehen.

IX.

Hat ein diese Stiftung genießender Jüngling seine Universitätsstudien mit gutem Erfolg beendigt oder eine Kunst richtig erlernt, und bei der Administrationsbehörde darüber hinreichend sich ausgewiesen, so wird ihm der bisherige Genuß der Stiftung noch weiter auf ein Jahr gestattet, wenn er etwa fremde Universitäten und gelehrte Anstalten besuchen und in seiner Wissenschaft oder Kunst noch mehr vervollkommen will.

X.

Ist aber ein Mährischer Stiftling nach absolvirten theologischen Studien in den geistlichen Stand getreten, so kann er in dem Genuße dieser Stiftung noch zwei Jahre verbleiben und während dieser Zeit die katholischen Universitäten und Studienanstalten Deutschlands, Frankreichs oder Italiens, nach der Bestimmung seines Ordinarius, besuchen, um seine theologischen Kenntnisse zu vermehren.

Dann soll er aber auf den Ruf seines Ordinarius ins Vaterland zurückkehren, um als frommer katholischer Geistlicher der Kirche seiner Diöces und seinem Vaterlande nützliche Dienste zu leisten.

Bei seiner Anstellung soll er zu seiner ersten Einrichtung aus dieser Fundation ein für allemal die Summe von ein Hundert Thaler ausgezahlt erhalten.

XI.

Jeder Mährische Stiftling hat während seines Aufenthaltes auf fremden Universtitäten oder gelehrten Anstalten, die er nach vollendeten Studien zur Vermehrung seiner Kenntnisse noch besucht, halbjährig von den Professoren und Vorständen dieser Anstalten glaubwürdige Zeugnisse über seine Verwendung und seine Sittlichkeit dem hochwürdigen Domstifte Sct. Petri beizubringen.

XII.

Will ein Mährischer Abkömmling männlichen Geschlechts ein Handwerk erlernen, so wird demselben das Geld zum Aufdingen, das Lehrgeld und nach überstandener Lehrzeit auch das Lossprechungsgeld gewährt, und geht er auf die Wanderschaft, eine Unterstützung von einigen Thalern erreicht. Auch ein Beitrag zum Meisterwerden kann ihm aus der Fundation verabsolgt werden, wenn es die Kräfte derselben gestatten, er darf aber die Summe von 25 Thlr. nicht übersteigen.

XIII.

Hat der Fundations=Cassenbestand für studirende Jünglinge oder Handwerkslehrlinge geringere Ausgaben, und daher einen reichlichen Ueberschuß, so soll eine mäßige Unterstützung zu Anschaffung von Schulbüchern und Kleidungsstücken für arme Kinder der Nebelschitzer Schule und ebenso ein Almosen für Bedürftige und Arbeitsunfähige des Nebelschitzer Kirchspiels nach dem Vermögen der Casse und nach dem Urtheile des hochwürdigen Domstifts verabreicht werden.

XIV.

Wenn der Fall eintreten sollte, daß die Mährische Familie in ihrem Mannesstamme ausstirbt, so sollen zum Genusse dieser Stiftung Jünglinge aus dem Nebelschitzer Kirchspiele und aus den dazu gehörigen Ortschaften Nebelschitz, Piskowiz und Wendischbaselitz unter den sub IV angegebenen Qualitäten berechtigt sein.

XV.

Sollten aber auch aus der Nebelschitzer Parochie keine geeignete Subjecte zu dieser Fundation sich melden oder finden, so soll dieselbe an die ärmsten und fähigsten Jünglinge der Budissiner Diöcese wendischer Nation verliehen werden.

XVI.

Die Präsentation zum Genusse dieser Stiftung geschieht bei dem hochwürdigen Domstifte Sct. Petri zu Budissin. Dieses soll allein das

Recht haben, nach stattgefundenener Prüfung der sub IV angegebenen Erfordernisse die Stiftung zu verleihen und wenn sich mehrere Aspiranten zugleich melden, die fähigsten Subjecte dazu zu wählen.

XVII.

Es soll sich in die Collatur und Verwaltung dieser Foundation keine weltliche Behörde mischen und darüber eine Rechnung an irgend Jemanden, außer an das domstiftliche Consistorium zu Budissin, nicht abgelegt werden.

XVIII.

Vielmehr soll der hochwürdigste Ordinarius und Decan des Domstifts Sct. Petri zu Budissin und dessen Consistorium ersucht werden, den jedesmaligen Administrator dieser Foundation zu benennen.

Derselbe soll schuldig sein, alljährlich über die Einnahme und Ausgabe mit den nöthigen Belegen dem hochwürdigsten Consistorio Rechnung zu legen, zu revidiren und justificiren zu lassen, auch gekündigte und zurückgezahlte Capitalien nie anders als mit Vorwissen und Genehmigung des Consistorii gegen pupillarische Sicherheit hypothekarisch wieder auszuleihen.

XIX.

Sollten wider Erwarten Zweifel und Irrungen über den Sinn oder die Absicht dieser Stiftung, oder Ansprüche oder Anforderungen an dieselbe von wem und von welcher Art immer sich ergeben, so soll es überall bei dem klaren Wortsinne dieser Bestimmungen, oder bei den Entscheidungen des hochwürdigsten Consistorii Sct. Petri sein unabänderliches Verbleiben haben."

durch den Canonicus Capitularis Cantor Herrn Michael Hasche, Hochwürden, vortragen lassen, so wollen wir die gedachte Stiftung hiermit ratihabirt, acceptirt und confirmirt, auch ihr alle Privilegien frommer und milder Stiftungen verliehen haben, ratihabirent, acceptiren und confirmiren dieselbe kraft gegenwärtigen

Bestätigungsdecretes

unter Vordruckung des größeren Consistorialkanzleisiegels.

So geschehen in unserm Consistorio den 30. November 1848.

Budissin auf dem Decanate.

(L. S.)

Joseph Dittrich,

Bischof, Adm. eccl., Domdechant.

Hensel, Consistorial-Secretair.

Tak daloko tejele dvě liscínje. Na jeju podložku je na to tachantske konsistorium zdojnje a z dobrym prawom, kaž so to hinak stać njehodžeše, Mahrowe prikazane stipendije do 7 stipendijow zrzadowało a wěsty a twjerdy regulativ a prawidła wusadziło a postajilo, po kotrychž a wosebje, w kotrej wulkosci a

měrje a na koho maju so tele stipendije wudželeć. We wšěm tymle nastupanju dawa pak nam horka naspomnjeny nastawk k. Hórniku dosahacu a dospołnu rozprawu, čehož dla zdobnje hišće junkróć na njón pokazuju,

Při teje składnosći njemóžu so zmyněć, lubych Serbow a serbskich spisacelow a přećelow na to kedźbliwych činić, zo by wulcy jara dobra a wužitna wěc była, hdy bychy w našim Časopisu tež wšitke te dobroćiwe a miłosćiwe wustawy a wosebje wotkazanja a legaty, kotrež tu a tam w Serbach při serbskich cyrkwjach a serbskich šulach, w serbskich wosadach a gmejnach atd. za serbske cyrkwy, wosady, šule, gmejny, khudobne pokładnicy a t. d. wobsteja a so namakaju, na rune abo podobne wašnje, kaž je so to z Mahrowym a Budarjowym wotkazanjom stało, so wopisale, a to teho dla, dokelž tež Serbja mjenje abo wjacy, husto ze swojej numeriskej wjetšinu po najwjetšim džěle, podpjeru a smilne dary wot tajkich wotkazanjow čahnu a dostawaju. Tajke wotkazanja a legaty su, hač runje žadyn wuraženy serbski kharakter nimaju, tola husto tež jara serbske, dokelž su w Serbach a po wulkim a často najwjetšim džěle za lěpše Serbow. Duž zložujemy na wšěch lubych serbskich spisacelow, wosebje na knjezow duchownych, wučerjow, gmejnskich prjódkstejerjow a t. d., kotřiž maju wjedženstwo a bližšu, dosahacu wědomnosć a znajomosć wo tajkich legatach a wotkazanjach w Serbach, tu přećelniwu próstwu: zo bychy je z historiskimi datami po wulkosći a kollaturje, nastaću a załoženju, po wudželowanju a što ma wot nich dostawać atd. wopisali a swoje tajke wudžělki w Časopisu wotčišćeć dali. Wěmy, zo k. redaktor přeswědčeny wo tym, zo so z tym Serbam dobra služba wopokaže a požadanej rozpřestrjenosći Časopisa spomožuje, wěsće njezapowjedži, jich česćomne nastawki přijec a w Časopisu wotčišćeć dać.

Ludowe pěsnje a varianty z delnjołužiskich pomjezow.*)

Zezběrať *Ernst Muka.*

1. Njeswěrnny luby.

∴ Co mi pomaga rjany luby,
Hdyž**) mi nihdy swěrnny njej'. ∴

∴ Wón žno zasej k druhej chójži,
Ja jom' njem'gu wobaraš. ∴

Njech wón chójži w bóže mje,
Ja se do njog' wohladnu.

Janog' rjanog' hólca dla
Z proga delej njestupju.

Wokoľ Terpa wjele lukow,
Tajkog' zela wšuder dosć.

Hdyž do janog' keřka derju,
Žewješ tajkich wuleši.

4. Humarły luby.

(Přir. Sm. I. č. 6 a druhe.)

W Šprejcy w kóncu na kóncu
Stoji lipa zelena
Ha ha lej
Stoji lipa zelena.

Sejžitej spód lipicy
Dwě rjanej holišcy.

Ta jena šanty šyjašo,
Ta druga rubiška.

Ta kenž te šanty šyjašo,
Ta derbi moja byś.

Ta kenž te rubiška wuśywa,
Ta derbi při nama byś.***)

*) Tute pěsnje su w Terpje (w Terpom) napisane z wuwzaćom poslednjeju dweju. Naryč so w namjeznych stronach, kaž je tudy widjeć, wšelako měša. Njemjenujemy ryč „namjeznu“, dokelž je k. farať Wjelan z tym bóle k ranju ležacu stroničku serbšćiny poznamjenil we swojim wažnym nastawku: Namjezno-Mužakowska wotnožka serbšćiny. Časopis M. S. 1869, str. 57—93. Red.

**) W tutym a druhich slowach stejace a wupadowace korjeńske „h“ móže so tež jako wupadowace „g“ wobhladować. Redaktor.

***) Dalši kruch je drje druha pěseň? Redaktor.

Bórzy pak luby ségnješo
 Na wójnu daloku.
 Su třišli*) nowe powjesće,
 Žo luby jo njebogi.
 Njebogi derje wón nic njej',
 Ale wo mně njeroži.
 Toć do dworu jog' wjezechu:
 Luby bě njebogi.
 Ak na kjarchob jo wuwjedu,
 Wjele ludu za nim žo.
 Wšykne tak jara płakachu,
 Jogo lubka nejbólej.
 „Njeplac, njeplac, moja holiška
 Wšak w swěše hólcow dosć.
 Haj w swěše derje hólcow dosć,
 Ale ža'n tak rjany njej'.
 Mi pak to njej' na rjanosći,
 Tež nic na šykwanstwje;
 Toć jo na bogabojosći,
 Tej wjelikej lubosći.

3. Wšelaka pónižnosć.

Cerwjeny lac a swětły bant,
 To jo mója pónižnosć.
 To jo mi mój luby kupiř,
 Žo derbu se pónižaš.
 Wón jo hólyk kaž tón hołbik,
 Kuždu nóc tři drugej spi.
 Wón se myśli, žo se ružu,
 Ja se do njog' wohladnu.
 Ja mam hyšće dweju swěrných,
 Wón pak njema žaneje.
 Na tej hórcy trawka rosće,
 Žo śi z njeju wižeš njej'.
 Jebała sy jebała,
 Sama sy se zjebała.

*) Třišli m. přišli atd.

Měnila sy hólcý jebaš,
Sama synka kolebaš.

Ródši cyle mórjo třeplejaš,
Něžli synka wuhladaš.

4. Zrudna kermuša.

Cela wjes se zhromaži
Na kermušku, na reju.

Wšykne tak wjasole rejuja,
Ja derbu stojo žatowaš.

Čogodla stojiš, rejuj wšak,
Ty tajki jara zrudny sy.

Haj wšykne holčki te tu su,
Ta moja Hanka ta tu nej'.

Ta wboga jo mi humrjeła
A wence na kjarčnodje spi.

Bě w celej wsy nejrédnejša
A teke ta nejswěrnejša.

Haj brunej wóšce*) mějašo,
Haj wóšce kaž tej swěšce.

Cerwjenej lišce mějašo,
Haj lišce kaž tej jablušce.

A jeje bróst a wytroba
Bě króna kaž to jabluško.

Haj bětej nožce mějašo,
Nožce kaž tej leluji.

Tu ja njem'gu nibdy zabyš,
Tej chcu wěčnje swěrny woštaš.

5. Zrudžena luba.

(Přir. Smol. I. č. 70.)

Co płacoš rjana holička,
Co płacoš rjankota?

Powjez mi twoju přicynu,
Joli móžno pomgaši.

*) Wóšce = wóšcy, kaž: holiška m. holička atd.

Hač rowno ší ja powježu,
Mi pomgaš njemóžoš.

Se ruži moja wytroba,
Žo falšneg' lubeg' mam.

We mojej nanowej zahrože
Tam stoje štomy tři.

Na přěnim rostu nalichi,
Na drugim myškota.

Nalichenk rědnje wonjujo,
Myškota słydka jo.

Na třesej rostu jabluška
Jabluka jědojte.

Te tajkim hólcam słušaju,
Kenž jara falšne su.

Hdy by mój luby jano zjědł,
By lubosć ke mnje měł.

Haj kak ga co wón jano zjěsć,
Hdyž słowčka njeryči.

Haj ryči drje wón ryči,
Ale wo mnjo njeroži.

To cynja jogo pjenjezy,
Te cyle tolarje.

6. Złamana wutroba.

(Přir. Smol. II. č. 69.)

W zymje, lěše herjebinka,
Pod njej syda holička.

Haj sydała jo, hladała,
Hdyž luby z kjarcomy šoł.

Haj luby z kjarcomy domoj žo,
Haj wjasele se spiwašo.

Toć holička jog' słyšašo
A natřešo jom' běžašo.

Wón swojej lubce gramjašo,
Jej dobry rozom dawašo.

Haj sy-li moja lubka bóla
Haj nětlaj wjacej njebužoš.

Haj kótra žona hospoza,
 Kenž swojog' muža luba ma'
 Haj ćopły zupk jom' nawari,
 Haj do łoża jom' trinjeso.
 Do cholowy jom' wugryjo
 A hyšćer jom' je wobyjo.
 Hdy by ja tajku skrynuš móhł,
 Dha by ja žom za žeńtwu šoł.
 Och mój luby nejlubšy,
 Njecyń mi tola takego.
 Nět tužycu mam wjeliku,
 Haj dłužko żywa njebudu.
 Budu zhinuš chójžeca
 Po tych górach wjele tužna.
 Budu wumrješ samotka
 We mojej nowej komorje.

7. Njeswěrnosće.

(Přir. Smol. I. č. 217.)

Luby zešo z hóle dom:
 Rjana holčka plějo len.
 Hej, što ty dobre zělaš,
 Ty rjane holičo?
 Haj, što bych dobre zělała,
 Rjana že se hotoju.
 A hyšćer njejsym rjana dosć,
 To jara tužy mje.
 „„Hdyž rjana dosć ty njebyła,
 Njeby se mi lubila.““
 „Třijž žensa wjačor ke mni,
 Mój luby nejlubšy.“
 Toć hólcyk sedlajo konika,
 Jěcha k lubce do dworu.
 Ku jeje nowej komorce,
 Ku jeje swětlem' hugladku.
 Hólcyk zahěbroši konika,
 Rajtowašo z dwora wen.

Ha holčka za nim woła:
 Hdy bužeš, luby, zasej třijš?
 Ja nihdy wjac a k žanej wjac,
 To jo mój posleny raz.
 Tři lěta sym ší lubował,
 Nět derbu wót tebje.
 „„Haj, kak ga derbiš wote mnje?
 Haj, kak ja derbu bjez tebje?““
 „Haj, wjele sym jich lubo mět,
 Wšykne ja zaboł sym.
 A tež tebje zabyš budu,
 Hdyž ší wizaš njebudu.
 Hdyž mi třijžoš na wocy,
 Dha mi třijžoš do mysli.
 Hdyž mi wujžoš z wocowu,
 Mi tek wujžoš ze mysłow.“
 „„Haj, škoda kóždej holički,
 Kenž něhdy twoja lubka bě.““
 Ha minyło se lěto a žeń,
 Knjez hólcyk taklaj skjaržašo:
 Hdy by ja tola hyšcer mět,
 Moju lubku nejlubšu!
 Haj prjedy mje měs chcyšo,
 Ja pak wo nju njerožach.
 Nětłaj bych se ju rady wzal,
 Wona pak wo mnje njeroži.
 Haj nětłaj na nju spohladam
 A ze zrudobu zaplakam.
 Wona nět taklaj groni mi
 A se mi husmějo:
 Čogo dla njejsy prjedy třišoł,
 Hdyž sym ší kazała.
 Tak k lěpšom' som ší cynila,
 Žo třidała som w nocy spaš.
 Sy k drugim chojžil kóždu nóc,
 Ke mni sy třišoł małko dosć.

Toč njeryč wjele wo spanju,
Wo tebje wjacej njerožu.

8. Ja žanej' wjac.

(Přir. Smol. I. č. 44.)

Witajšo gólcy z daloka,
Kak cuze sčo wy k nam.
Dobru nóc! ja žanej' wjac,
Dobru nóc ja zasej přijš.

Lěžčo z tych kóni delej,
Sydajšo se za blido.
Dobru nóc atd.

Gólcy z tych kóni lězechu,
Za blido se sydachu.
atd.

Woni jim horje nožachu,
Žo derbja jěsč a piš.
atd.

Jadyn se wot nich wobobra,
Žo chejšo rejowaš hyš atd. atd.

9. Staj wusnylej.

(Přir. Smol. II. č. 87.)

Pušowalej stej pušowalej,
Dwaj frejneje mložencaj.

Nadejštoj stej zahrodu,
Zahrodu sadowu.

We zahrože jabložku,
Na jabložce jabluška.

Tajke hlaj běte cerwjene,
Ale hyšcer njezdrale.

Holčka je kcyšo woterhnuš,
Hólcyk pak jej njedašo.

Docakaj žowčo docakaj,
Až te jabluška wuzdreju.

Cakalej stej cakałej,
Wobej sčicha wusnylej.

Chtóga bužo jeju górej wołaś,
Hdyž bužo žeń bywaś?

Syłorik ten drobny ptašk,
Ten we nocy maľko spi.

Ten bužo jeju górej wołaś,
Hdyž bužo žeń bywaś.

Swita swita swěťły žeń,
Cerwjene zorja górej du.

Kotryž pola lubki spi,
Ma cas hyši wot njeje.

Wot ředneje jo casa dosć,
Wot hrozneje dawno cas.

Ma-li wón cas wot njeje,
Wona ma cas wot njogo.

10. Wjermank (hermank).

(Přir. Smol. I. č. 33 a II. 82. Jórdan. 5.)

Drobuj, drobuj styri brune, :,:
Třecej dalej k Franfórtoju.

Do Franfórta přijěžešo,
Staji kónje na hospodu.

Sam jo chójžił po wjermanku,
Kupił lubce duce wjermank.

Łokše płatu po tolarju,
To bžo jara droga suknja.

Suknja bužo jara droga,
Teke bužo jara šwarna.

Drobuj, drobuj styri brune,
Třecej zasej domoj k lubce.

K lubce domoj třijěžešo,
Wjermanka jej třinjesašo.

Jow maš wjermank, ředna lubka,
Šyj se jěsno kwasnu suknju.

Njegroń mi wo kwasu luby,
Ja chcu fryjne žowčo wostać.

Ja že dejał ženu měši,
Žoga deb' ju lejdef weześ.

Z kamjenja ju wurubajoš,
 Posajžaš ju z tolerjami.
 Z tolerjami širokimi,
 Ze złotymi limborskimi.
 Njeruž mje wšak moja lubka,
 Ty b'žoš tola moja ženska.
 Suknja běšo zešywana,
 Swažbarje juž w dworje stoje.
 Njewjesta w njej ródna žěšo
 Z jany m małym hobrubáškom.
 Z jany m małym hobrubáškom,
 Z drugim wuzkim pobrumáškom.
 W Budyšinje hólowana,
 W Kulowje jo wěrowana.
 Přez Wójrecy wotwježena,
 Do Terpa jo třiwježena.
 Rědna njecha chopiś žělaš,
 Comy ju zas domoj dowjesć.
 Wona chopi derje žělaš,
 Rědna žo sy nawuknyła?
 W nowym měsće piwko winko,
 Piwko winko šenkowała.
 Z tajkim sym se polěpšala,
 Frejnym gólcam darmo dała.
 Starym žědam třipijała,
 Z tajkim sym se polěpšala.

11. Rozgrono.

(Z Hozyny, wot stareho wowčerja.)

Nět mi ty powjez holička,
 Kotry čas 'coš moja bóc.
 Tón čas 'cu ja twoja bóc,
 Hdyž b'žo chójna wopanyć.
 Chójna ženje njewopanje,
 Tak tež ty mój njebužoš. —
 Hólčik wozny sekerku,
 Podruba tam chójničku.

Chójnička ta wopany,
Holčka hólčka popadny.

12. Chcyće.

(Z Wulkeho Košyna.)

Ja bych radšo 'cyła,
Zo bych ja hólč byla.

'Cyła sej kupić cholowy,
Cholowy zelene.

'Cyła sej dać hercam grać
Po čěsku, Budesku.

'Cyła se podać na wójnu,
Na wójnu daloku.

Nekrolog XX.

Hermann Lótza,

Dr. phil. a privatny wučeny w Lipsku, sobustaw Maćicy Serbskeje.

* 4. decembra 1829. † 27. hapyrła 1875.

W našim času, w kotrymž němske nowinařstwo přeco bóle a bóle njeprěcělsy přeciwo nam, małej horstcy Serbow wustupuje a w kotrymž so tołste knihi wo Serbach z wěstej radosću na jich woteběranju pisaju, mamy so čím bóle wjeselić, hdyž so tola hišće tež bjez našimi susodami jedyn abo druhi muž namaka, kiž naše prócowanja wo zdźerženje Serbowstwa a wo wudokonjenje našeje literatury po prawdze rozsudži a sprawnje waži a so z lubosće k nim nam přizanknje a našu ryč sobu do swojich študijow scěhnje, nic, zo by sebi w njej brón pytał, nam napřeciwo wustupić a nas našeje khudoby dla čím lěpje wusměšić móhl, ale zo by nas lubosćiwje a bjez sebićiwosće podpjerał. Jedyn tajki muž běše njeboh Dr. Hermann Lótza w Lipsku, kiž je z nami, hač runje njebě rodzeny Serb, tola přez 25 lět swěru za naše pismowstwo a za našu Maćicu sobuskutkował a je sebi to derje zaslužił, zo na njeho tudy w našim časopisu z džakownymi słowami spomnimy.

Njeboh Lótza bě so 4. decembra 1829 w Dippoldiswaldze narodził, hdžež bě jeho před někotrymi lětami zemrjety nan Khorla Awgust Lótza tehdom expedient při kralowskim rentamće. Jeho wobstarna mać je hišće w Budyšinje žiwa. W léce 1836 přińdže wón ze swojimaj staršimaj do Budyšina, dokelž bě jeho nan tudy při kralowskim appellationskim sudnistwje zastojnstwo registratora dostał. W Budyšinje wopytowaše Lótza najprjedy měšćansku šulu a pozdžišo tudomny gymnasij. Na poslenšim wuznamjenješe so bórzy přez swoju njewustawacu pilnosć, kiž bě tak wulka, zo jemu tehdomniši rektor raz při wudžělenju censurow zjawnje radžeše, zo njeby tak přez měru swoje mocy napinał. Tola tajke wotradženje ničo njepomhaše, naš přecel Lótza z runej pilnosću dale študowaše, tak zo bě hižom za poššesta lěta swoje gymnasijalne študije dokonjał a móžeše so na jutry 1849 z přenimi censurami do Lipska podač. Dokelž bě so hižom w Budyšinje wosebje na študowanje ryčow položil, dha započa tehdom tež našu serbsku ryč wuknyć, najprjedy sam za so a pozdžišo z pomocu podpisaneho, z kotrymž serbsku Nowinu a nowiše serbske knihi čitaše. Z lubosće k nam Serbam a k serbskej ryči zastupi tež w léce 1846 sobu do gymnasijalneho serbskeho towařstwa w Budyšinje a při załoženju Mačicy serbskeje tež hnydom w přenim léce jejneho wobstaća [1847] do tuteje a je hač do swojeje poslenjeje khorosće swěrný sobustaw teje sameje wostał. Po swojim přesydenju do Lipska, hdžež z woprědka klassiske a wosebje tež orientalske ryče študowaše, njezakomdži při tajkich swojich wyššich študijach našu serbsku ryč, ale pytaše tež tutu přeco bóle a bóle spóznać. Jako bě so z njej, kaž tež z delnjolužiskej bóle znaty sćinił, započa tež wšě druge słowjanske ryče študować a to z tajkej pilnosću, zo móžeše so pozdžišo při sudnistwach w Lipsku jako tołmačeř za słowjanske ryče postajić dač. W léce 1854 skónči wón swoje študije při uniwersice w Lipsku a hu při tutej Dr. phil. Na to wosta wón w Lipsku a hač runje so jemu wjacy hač junkróć składnosć poskići, dale přińć a někajke zjawne zastojnstwo na so wzać, dha wón tola da kóždy króć tajkej składnosći nimo hić, dokelž jemu čezko padže, so wot Lipska džělic a dokelž chcyšě so

jemu zdać, zo w žanym druhim měsće njemóhł swojim ryčespytnym študijam dale tak žiwy być, kaž w Lipsku. Z přeloženjom z cuzych ryčow a z korekturami so tudy žiwješe a dokelž naposledku nimale wšitke ewropiske a orientaliske ryče rozemješe, dha jemu na tajkich džělach, kiž so derje zapłaćichu, ženje njepobrachowaše. Sam za swoju wosobu jenož mało trjebaše, dokelž bě we wšěch wěcach jara spokojny. Štož zaslůži, nałoži tehodla z wjetšeho džěla na přisporjenje swojeje wulkotneje knihownje, w kotrejž měješe we wjacy hač w jenym nastupanju pokłady, kaž žana zjawna knihownja. Tež naša serbska literatura bě w njej z wjacy hač ze 400 čisłami zastupjena a bjez tutymi namakachu so serbske knihi a rukopisy z najstaršeho časa, kotrež my Serbja ani w našich serbskich knihownjach njemějachmy. Tež ze wšitkich druhich słowjanskich literaturow namakachu so w njej woprawdźite žadnostki a krasne pokłady, kaž na příklad Primus Truber wot lěta 1562, česke biblije z lětow 1537, 1549 a kralicka biblija českich bratrow z lěta 1613 a t. d. Katalog tuteje knihownje, kiž bu meje 1876 w Lipsku na přesadźowanje předawana, mjenuje přez 7000 čisłow. Wón měješe tu samu za wjele tysac toleri zawěscenu a wona bě jeho jeničke zemske wjesele, a žane wopory njeběchu jemu přewulke, hdyž bě składnosć, tu samu ze žadnymi knihami přisporić a wobohać. Serbam, kiž w Lipsku študowachu, wotewri wón tu samu rady a podpjeraše jich tež hewak po móžnosći ze swojimi wědomnosćemi při jich študijach. W lěće 1861 wza wón předsydstwo serbskeho towarstwa Sorabije w Lipsku na so a je so w tajkim swojim zastojnstwje přez 11 lět hač do započatka swojeje khorowatosće w lěće 1872 swěru za to starał, zo su študowacy Serbja w Lipsku pod jeho nawjedowanjom a rozwučenjom swoju maćernu ryč a swoje narodne pismowstwo lěpje spóznać nawuknyli. Jako předsyda Sorabije wuda wón w lěće 1867 za našu serbsku ryč wažnu knihu: „Der Brief des Jakobus. In mendischer Uebersetzung aus der Berliner Handschrift vom Jahre 1548. Leipzig bei F. A. Brodhäus.“ Tutu knižku je wón jako jubilejski dar serbskemu předařskemu towarstwu w Lipsku poswjećil a je z njej słowjanskich wučenyh na tamny dołho zabyty serbski rukopis

w Barlinje z nowa kedźbliwych sčinił a hnydom tež wšelake zajimawe data, kiž tamny rukopis nastupaju, na swětło přinješ. W léce 1872 bě Lótza přez khorowatosć nuzowany, předsydstwo serbskeho towarstwa wotedać a wot tamneho časa sem bu wón po čele přeco hubjeniši. Wón bě swoje čelne mocy a nervy léta dołho přejara napinał a njebě sebi svojich študijow dla ženje žadyn wotpočink popraš. Z teho nasta khorosć, při kotrejž jeho čělo tak wostabny, zo ničo wjacy činić njemóžeše. Wšě přez njewustawace džělo a nócne sydanje při knihach přepjate nervy zapowjedźichu na dobo dališu službu. Naš přecel pytaše na to drje w kupjelach wustrowjenje, ale podarmo. Po dołhim čerpjenju dyrbješe 27. hapryla 1875 w Lipsku wumrjeć, jako bě swoje žiwjenje přinješ jenož na 45½ lét. Srjedža bjez jeho lubymi knihami steješe jeho smjertne łožo a kaž ryčér padnje na polu česće, tak je wón padnył na polu wědomnosćow a jako wopor swojeje pilnosće, z kotrejž so prócowaše, wjacy zapřimnyć a wjacy nawjedzić, hač to jeneho čłowjeka duch zamóže. Serbow a serbskich študentow džak za wšitko, štož so přez njeho za naše pismowstwo a narodnosć stało je, wupraji njeboćickemu při jeho pohrjebje w Lipsku k farař Rězbařk z Małeho Budyšinka, kiž tehdom runje w Lipsku bě a serbscy študenći přewodžachu jeho žarowajo k jeho poslenjej sparnej komorcy; my pak, kiž smy z nim študowali a smy dołhe léta składnosć měli, jeho njesebićiwosć, přecelniwosć a lubosć k našej maćernej ryči zeznać a smy husto widželi, kak wutrobnje so wón z nami wjeseleše, hdyž so zaso něšto k přisporjenju našeho pismowstwa sta, napisamy z džakownej ruku na jeho row: „naš luby Lótza běše sprawny přecel našeho Serbowstwa“!

Zo so serbske a Serbowstwo nastupace wažne knihi a pisma, kotrež bě sebi naš Lótza z wulkej prócu a husto dosć z čěžkimi pjenježnymi woporami nahromadził, zaso rozpróšile njebychu, dha su někotři přecelojo našeje Maćicy z nich te same, kotrež hač dotal hišće w knihowni njemějachmy, za Maćicu kupili a je so přez to naša knihownja wo někotre 50 čisla přisporiła, bjez kotrymiž so wšelake woprawdže žadne a za naše serbske pismowstwo a ryč hač najbóle wažne wěcy nama-

kaju, na přikład: Frankowy hortus Lusatae z lěta 1594, barlinski rukopis serbskeho noweho zakonja z lěta 1548, wot Lótzy z wulkej swěrnosću wotpisany, Choinowa delnjołužiska ryčnica z lěta 1650, tehorunja wot Lótzy wotpisana, Frycowa delnjołužiska ryčnica, Megiserowy słownik z lěta 1603, 5 wšelakich druhich serbskich rukopisnych słownikow, Frencelowa medicina linguae, kaž tež jeho origines, najstarši wudawk delnjołužiskeho serbskeho testamenta w Korjenju na farje čišćany, najstarše wudawki serbskeho katechisma, serbske rozwučenje za baby a t. d. Tež tute knihi, kiž su našej knihowni jako krasny naměrk připadnyły, budža dopomnjeće na njeboh Lótzu bjez nami žiwe zdźeržec a dali Bóh hišće w pózdnišich lětach přichodnym šlachtam našeho luda wo tym swědčić, kak pilnje je naš njeboćički přećel hromadził, z kajkej lubosću je našej literaturje přikhileny był a kak wjele mamy so jeho prócy dżakować, dokelž bjez tajkeje to a tamne w našej knihowni měli njebychmy, štož su nětko žadnostki a woprawdźite pokłady w njej.

K. A. Jenč.

Přinoški mačičnych sobustawow.

W 29. lěće zapłaćichu swój přinošk tute sobustawy:

Na 1876: Jednota, spěwanske towařstwo w Khrósćicach; k. stud. Garbař z Lipska.

Na 1875: Jednota w Khrósćicach; k. A. Parczewski; Sorabia w Lipsku; k. kapłan Róla z Königshaina; k. prof. Kočubinskij z Odessy; k. wučer Jórdan z Popojc; njeboh k. farař Nowak z Radworja; k. wučer Mučink ze Zemic; k. pośleńk Rabowski z Pomorc; k. wučer Rostok z Drječina; k. překupc Jakub z Budyšina; k. farař Rychtař z Kotec; k. wučer Kral ze Sokolcy; k. kantor Kral z Klukša; k. murjejski mištr Wendler sen. z Budyšina; k. architekt Wendler jun.; k. cand. theol. Skala z Khrósćic; k. farař Jenč z Palowa; k. farař Imiš z Hodźija; k. farař Rězbařk z Budyšinka; k. Broda z B.; k. stud. Garbař z Lipska; k. kapłan Šolta z Khrósćic; k. farař Mrózak z Bu-

dystec; k. seminaŕski wučef Fiedler; k. faraŕ Dućman z Radworja; k. kapłan Łusćanski z B.

Na 1874: k. kapłan Róla; k. faraŕ Nowak; k. wučef Mučink; k. kantor Hatnik z Bukec; k. wučef Kral z Klukša; k. Wendler sen.; k. Wendler jun.; k. faraŕ Jenč; k. sem.-wučef Fiedler; k. kapłan Dućman.

Na 1873: k. Hatnik; k. faraŕ Ebert z Hrodzišća; k. faraŕ Jakub z Njeswaćidła; k. Dr. med. Dućman z B.

Na 1872: k. faraŕ Kordina z Minakała; k. faraŕ Ebert; k. faraŕ Sykora ze Smělnjeje; k. faraŕ Jakub; k. Dr. Dućman.

Na 1871: k. faraŕ Sykora.

Zličbowanje Maćicy Serbskeje w Budyšinje w 29. lěće,

wot 1. januara 1875 do 31. decembra 1875.

A. Dokhody.

<p>I. Zbytk w pokładnicy. Pola pokładnika . . . 62 m. 33 p.</p> <p>II. Domwzate kapitale. Vacat.</p> <p>III. Daň z wupožčenych kapitalow. W krajnostawskej nalutowaŕni 7. 21.</p> <p>IV. Přinoški sobustawow. Wot 28 sobustawow (mjez nimi jedyn 25 nsl.) . . . 108. —</p> <p>V. Předzapłaćenje sobustawow. Z cyla (hl. Přinoški) . . . 8. —</p> <p>VI. Dopłaćenje. Z cyla (hl. Přinoški) . . . 88. —</p>	<p>VII. Z předawanja knihow. Z cyla 1050. 60.</p> <p>VIII. Dobrowólne dary. k. professor Buk z Draždžan 75. — k. faraŕ Wjelan ze Slepoho (na dom) 60. — k. faraŕ Hórnik 30. — k. J. Chociszewski z Pozn. (na dom) 3. — 168. —</p> <p>Rekapitulacia.</p> <p>Staw I. 62. 33. " III. 7. 21. " IV. 108. — " V. 8. — " VI. 88. — " VII. 1050. 60. " VIII. 168. —</p> <p style="text-align: right;">Do hromady 1492. 14.</p>
---	---

B. Wudawki.**I.****Zaplácenje wuložka.**

Vacat.

II.**Wupožcene pjenjezy.**

Vacat.

III.**Za, čišćenje knihow.**

Čitanka (2000)	125. —
Časopis č. 49	158. 75.
Spěwy I. (3000)	354. —
Ernst a Albert (500)	100. —
Protyka (5000)	300. —
	<u>1037. 75.</u>

IV.**Wudawki za protyku.**

Papjera	257. 60.
Wobrazy a jich katalog	28. 40.
Dawki	3. —
	<u>289. —</u>

V.**Honorar.**

k. Mučinkej	15. —
-----------------------	-------

VI.**Za wjazanje knihow.**

Čitanka (200)	25. 25.
Časopis č. 49 (500)	15. —
„ č. 50 (500)	15. —
„ č. 51 (500)	15. —
Spěwy I. (3026)	73. 10.
Protyka (4553)	68. 25.
Genovefa (300)	9. —
Ernst a Albert (500)	10. —
	<u>230. 60.</u>

VII.**Wšelčizny.**

Zawěšćenjska poliça	6. 50
Nawěstki pola k. Monse	10. —
Wuložki pola k. Fiedlerja	7. 88.
Porto za Spěwy I. z Lipska	3. 80.
Druhe porto pola pokladnika	4. 35.
Votivna tafla k. Bukej	8. 75.
Votivna tafla k. Imišej	15. —
	<u>56. 28.</u>

Rekapitulacia.

Staw III.	1037. 75.
„ IV.	289. —
„ V.	15. —
„ VI.	230. 60.
„ VII.	56. 28.
	<u>Do hromady . 1628. 63.</u>

Přirunanje.

Wšitke dokhody	1492. 14.
Wšitke wudawki	1628. 63.
Potajkim wuložk pokladnika	136. 49.

Zamoženje.

W krajnostawskej nalutowarni	210. —
Na maćičnym domje bě 210 } horjeka date 93 }	117. —
Šěsć akciow na S. Nowiny	90. —
	<u>417. —</u>
Wuložk pokladnika	136. 49.
Z cyta	280. 51.

W Budyšinje, w měrcu 1876.

Wylem Jakub, pokladnik.

W o b s a h.

Spisowarjo hornjołužiskich ewangelskich Serbow, wot 1597 hač 1800. Zestajał K. A. Jenč	str. 3.
Dwójkřidłaki. Wot M. Rostoka	„ 42.
Serbska přisaha, pomnik ryče z třećeje štwórcé 15. lětstotka. Podawa a wukładuje M. Hórnik	„ 49.
Glossy w agendze Khrystofa Blöbela. Podał M. Hórnik	„ 53.
Nekrolog XIX. (Jakub Nowak.) Wot M. Hórnik	„ 54.
Nowe wustawki Maćicy Serbskeje	„ 57.
Wučahy z protokollow M. S.	„ 63.
Žarin a bruk. Wot Jana Rădyserba	„ 65.
Dodawki, varianty a porjedženki ludowych pění. Podawa M. Hórnik	„ 68.
Šěsć znjelkow Shakespeare'a, zeserbšćene wot Jana z Lipy	„ 78.
Staroserbske słowa w Magdeburgskim rukopisu 12. lětstotka. Podał M. Hórnik	„ 80.
Spisowarjo serbskich rukopisow bjez hornjołužiskimi ewangelskimi Serbami hač do lěta 1800	„ 82.
Spisowarjo hornjołužiskich ewangelskich Serbow, kiž su w druhich ryčach před lětom 1800 wo Serbach pisali. Zestajał K. A. Jenč	„ 89.
Dr. Jan Mahr a jeho wotkazanje. Podał ass. H. F. Wehla	„ 98.
Ludowe pění a varianty z delnjołužiskich pomjezew. Zeběrał Ernst Muka	„ 108.
Nekrolog XX. (Dr. Hermann Lótza). Wot K. A. Jenča	„ 117.
Přinoški maćičnych sobustawow	„ 121.
Zličbowanje M. S. w Budyšinje w 29. lěće	„ 122.